

L. S. K.

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
12 - 13/2013
30. marec 2013

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PRÍBEH SLOVENSKÉHO
DOMU V MAĎARSKU
Strana 4.

AKO KONEČNE USPOKOJIŤ
POŠKODENÝCH MATIČIAROV
Strana 5.

UZŇAVANÁ LEKÁRKA
A POLITIČKA EVA MITROVÁ
Strana 10.

PRED TRISTO ROKMI
POPRAVILI JURAJA JÁNOŠIKA
Strana 11.

BÁSNIK, GENERÁL
A ZAJATÍ AMERIČANIA
Strana 13.

SLOVO O SLOVENSKU

Slovensko sa potrebuje na Veľkú noc spojiť s Jeruzalemom.

Vlastne na to stačí otvoriť Bibliu. Stačí si vypočuť svedkov, ktorí spoznali zázrak Veľkej noci. Idú nám v ústrety.

Najnežnejšie na mňa pôsobí stretnutie s Máriou Magdalénou. Stála von pri hrobe a plakala. Žiaľ nad láskou toho, ktorý už nie je v dosahu jej rúk. Anjeli v hrobe sa jej pýtajú: Žena, čo plačeš? Chceli to počuť priamo od nej. Vzali mi Pána a neviem, kam ho položili. A vtedy ho stretá. Nebol to záhradník. Keď povedal: Mária, vedela, že je to ten, čo ju naučil spoznať pravú lásku a priniesol do jej života pokoj. Na Veľkú noc sme s Máriou pochopili niečo, čo ľudia dovtedy netušili. Smrť nemá posledné slovo! Hrob nedokázal uväzniť Ježiša a jeho lásku, jeho dokonalú súcitnú spravodlivosť a pravdu. Je vzkriesený! Žije!

Áno, Slovensko sa počas týchto sviatkov určite potrebuje spojiť s Jeruzalemom.

V srdci Starého mesta v Jeruzaleme sa nachádza Bazilika Svätého hrobu a vzkriesenia. Už v sobotu od rána sa tento chrám prepĺňa ľuďmi. Lebo už okolo 13. hodiny v sobotu sa pre gréckych pravoslávnych kresťanov a arménskych kresťanov stane niečo zázračné. „Z neba padne svätý oheň!“

Ukrižovaný premohol smrť! Vzrušenie spievajúceho davu prechádza do mlkve koncentrácie, keď grécky patriarcha a arménsky biskup vynášajú cez úzky otvor z Kristovho hrobu plamienok. Plameň sa rýchlosťou vetra šíri do sveta cez množstvo sviečok, ktoré majú ľudia v rukách v celom chráme.

Slovensko sa počas týchto sviatkov potrebuje spojiť s kresťanmi sveta a osláviť Vzkriesenieho! Aby sme prijali svetlo jeho pravdy. Oheň, ktorý zapáľuje nádej a odvahu aj v časoch hospodárskych a morálnych kríz. Aby sme sa znovu naučili dôverovať a nezištne rozdávať milosť tým, ktorých nemá kto pohliadiť a podprieť.

Július FILO,
emeritný biskup ECAV

R - 2013014

NEOGRAFIA
MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Štartujú ojedinelý a významný projekt digitalizácie dejín národného pohybu

História Matice slovenskej všetkým Slovákom

Maroš M. BANČEJ - Foto: archív MS

Archív Matice slovenskej v sebe skrýva neoceniteľnú dejinnú pamäť, ktorá dokazuje, že naša najstaršia kultúrna inštitúcia už stopäťdesiat rokov ochraňuje a zveľaďuje to najdôležitejšie, čo sa spája s našou národnou identitou. O to dôležitejšia je správa, že už čoskoro bude možné študovať archívne pramene takpovediac z tepla obývačky. Matica slovenská sa totiž zapojila do programu digitalizácie hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva.

Celý program sprístupnenia nášho kultúrneho dedičstva v celosvetovej internetovej sieti sa nazýva Digitálny archív Matice slovenskej a je financovaný cez Operačný program Informatizácia spoločnosti (OPIS) a spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Cieľom projektu je vytvorenie podmienok pre digitalizáciu fondov Matice slovenskej a spracovanie vybraných archíválií MS v záujme ich ochrany a sprístupnenia verejnosti. Medzi ďalšie ciele projektu patrí aj vybudovanie technickej a technologicko-infraštruktúry digitalizačného centra tejto najstaršej kultúrnej slovenskej ustanovizne.

■ ARCHÍV TO JE PAMÄŤ

„Korene archívu môžeme posunúť do čias vzniku MS, teda do rokov 1863 až 1875. V dvadsiatych rokoch dvadsiateho storočia boli vytvorené jednotlivé matičné vedecké odbory, konkrétne literárny, historický, národopisný a umelecký, pričom sa začalo s cieľavedomým zhromažďovaním dokumentov,“ povedala nám Vlasta Bellová (na snímke), riaditeľka Archívu MS. Tento stav pretrval až do roku 2000, keď bol prijatý Knižničný zákon, ktorým bolo stanovené, že o dokumenty MS sa bude starať jediný centralizovaný archív, konkrétne Archív Matice slovenskej. Keď sa obzrieme späť, tak prvým oficiálnym archivárom bol stredoškolský profesor Ján Olexa v roku 1945 a od tých čias

Riaditeľka matičného archívu Vlasta Bellová pri práci.

kryštalizovali archívne fondy až do dnešnej podoby, pričom môžeme smelo povedať, že dokumenty uložené v archíve sú mimoriadne dôležitým článkom v mozaike slovenského národného pohybu. Fondy v archíve sú rozdelené chronologicky do deviatich období od vzniku MS až po súčasnosť. Zároveň sú rozdelené aj tematicky, pričom pracovníci archívu apelujú na predsedov miestnych odborov, aby im odovzdávali záznamy z akýchkoľvek významných činností.

Okrem toho, že archív najčastejšie využívajú študenti, pedagógovia a vedci, môže sa pochváliť skutočne vysokou návštevnosťou. Ročne si v ňom vyhľadávajú informácie takmer 400 bádateľov. Zaují-

majú sa najmä o materiály, ktoré sa týkajú zahraničných Slovákov, ale neustály záujem je aj o unikátne rukopisy a prvé vydania diel našich významných národovcov, spisovateľov a vedcov. Samozrejme, služby využívajú aj obce, ktoré sa rozhodli pripomenúť si svojich slávnych rodákov.

■ SLOVENSKO V SIETI

Digitalizácia Archívu MS je teda predo dvermi. Výsledkom má byť v roku 2015 medzi iným 419 434 zdigitalizovaných objektov – obrazov, textových dokumentov, zvukových záznamov, audiovizuálnych záznamov a 3D objektov a 327 440 zverejnených digitálnych

objektov. S projektom prirodzene prichádzajú aj ďalšie benefity, napríklad do roku 2020 budú zaistené tri nové pracovné miesta. Samozrejme, celý projekt je finančne pomerne náročný. Z rozpočtu projektu v celkovej výške oprávnených výdavkov 4 065 319,86 eura vyplýva, že z tejto sumy má ísť najviac – 2 890 576,08 eura na digitalizáciu a postprocessing. Z celkovej výšky oprávnených výdavkov poskytne Úrad vlády SR cez MK SR Maticu slovenskej nenávratný finančný príspevok do výšky 3 862 053,87 eura, čo predstavuje 95 percent z celkových oprávnených výdavkov. Matica slovenská zabezpečí vlastné zdroje financovania projektu vo výške päť percent. Jedným z prínosov digitalizácie je aj ochrana unikátnych dokumentov, s ktorými sa už nebude musieť fyzicky manipulovať, čím sa odstráni riziko ich možného poškodenia.

V pravidelných intervaloch majú o archiváciu uložené v Martine záujem americkí či japonskí bádatelia, teda možnosť dostať sa k nim promptne určite uvítajú. Trochu nadnesene povedané, záujemca o slovenskú kultúru si trebárs v Austrálii môže prečítať pôvodný rukopis Hviezdoslavovej Hájkovej ženy. Určite nášho dýchne zvláštne fluidum tých čias, keď dielo vznikalo, a pritom si zrejme ani neuvedomí, že si v tomto prípade podala ruku najmodernejšia informačná technológia so slovenskou históriou.

3 OTÁZKY PRE:

Mons. Dr. Tibora Hajdu, PhD., kancelára Bratislavského arcibiskupského úradu

Máme inšpiráciu na pravdivé prežívanie viery

● Veľká noc je najväčším kresťanským sviatkom. V čom spočíva jeho význam?

Veľká noc je prežívanie tajomstva Božej lásky voči človeku, lásky Boha Syna voči Otcovi aj lásky Boha Otca – Stvoriteľa voči stvoreniu. V kontexte nekonečnej lásky Boha voči človeku sa odohráva tajomstvo vykúpenia človeka z otroctva hriechu a smrti. Z tejto lásky Boh Otec poslať Syna, aby takto znovu otvoril človeku bránu, ktorú si sám zatvoril svojou nehatenou túžbou byť ako Boh. Poslaním Ježiša Krista, vteleného Božieho Syna, bolo prežiť utrpenie a smrť, aby tým definitívne porazil smrť a znovu otvoril cestu života všetkým, ktorí zomreli. Vďaka tomuto obdivuhod-

nému prejavu Božej lásky smrť v našom živote nemá posledné slovo. Ako Kristus vstal z mŕtvych, aj my smerujeme k zmŕtvychvstaniu. Veľká noc nesie toto veľmi vážne posolstvo pre človeka, je pre nás príležitosťou obnoviť sa vo vedomí, že Ježiš Kristus trpel, zomrel a vstal z mŕtvych, žije navždy. Náš Boh je živý Boh.

● Čo vo vás vzbudzuje Svätý Otec František?

Svätý Otec František je pre mňa dôkaz, že Boh vedie cirkvi, že cirkvi je jeho a on v každom čase poslať cirkvi viditeľnú hlavu, Svätého Otca takého, akého cirkvi potrebuje. Bol som na inaugurácii Svätého Otca na Námestí sv.

Petra, videl som, ako prechádzal medzi ľuďmi na papamobile. Vyžaruje z neho dobrota a pokora, myslím, že toto budú vlastnosti, ktoré spolu s inými budú charakterizovať jeho pontifikát.

● Čomu musia v súčasnosti odolávať veriaci u nás, ale aj vo svete?

Na veriacich je dnes vyvíjaný veľký tlak, aby sa postupne vzdávali Boha, najprv štýlom života, neskôr opustením praktizovania viery, sviatostí až po úplný nezáujem. Som si istý, že aj nový Svätý Otec môže byť pre všetkých nás veriacich inšpiráciou na pravdivé prežívanie viery.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ

Foto: archív

Hojnosť milosti od zmŕtvychvstaleho Krista,
trvalý pokoj a zároveň plnosť radostí plynúcich z veľkonočného tajomstva
vám vinšuje redakcia SLOVENSKÝCH NÁRODNÝCH NOVÍN

Súťaž Šaliansky Matko už dvadsať rokov pestuje a rozvíja detské rozprávačstvo

Keď naše ratolesti vyrastajú zo stáročných zdrojov

Dušan MIKOLAJ – Foto: autor

Spoločenskú sálu Mestského úradu v Šali zdobili v prostredný marcový piatok dve dvadsiatky. Súviseli s jubilejným výročím Šalianskeho Matka Jozefa Cígera Hronského. Druhá dvadsiatka bola v zrkadlovom obraze. Zakladateľ celonárodnej súťaže žiakov druhých až siedmich ročníkov základných škôl v prednese slovenských povestí Svetozár Hikkel – uznávaný lekár, oduševnený aktivista Matice slovenskej a priateľsky naladený organizátor – optimisticky poznamenal, že aspoň toľkých ďalších ročníkov by sa mali dožiť tí, ktorí boli pri jej zrode, nezištne ju podporujú a držia v zdravej kondícii.

Svetozár Hikkel mal na zreteľli najmä stovky učiteľiek, učiteľov, rodičov, matičných a ďalších kultúrnych, osvetových pracovníkov, čo ochotne prijali jeho podnet na organizovanie školských, miestnych, mestských a regionálnych súťaží smerujúcich najlepších malých recitátorov a rozprávačov do finále v okresnom meste na juhu Slovenska.

■ PRIŠIEL AJ PREZIDENT

Na súťažné podujatie a zároveň spoločenské stretnutie prichádzajú významné osobnosti. Na tohtoročnom sa zúčastnil prezident Ivan Gašparovič v sprievode predsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja Milana Belicu a primátora mesta Šaľa Martina Alföldiho. Šalianskeho Matka vníma ako jednu z mnohých vážnych udalostí v roku dvadsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Povešť označil

za „zdroj poznania našej krásnej domoviny a jej histórie“. Osobne odovzdal ocenenie víťazom súťaže Eme Belicovej, Oliverovi Hasajovi a Zuzane Ogurčákovej – trom z tisícok žiakov základných škôl z rozličných oblastí Slovenska, čo si takto cibria svoje jazyčky, zdokonaľujú materinský jazyk, objavujú nárečové, slovesné a rozprávačské zdroje, začínajú vnímať dávnejšie udalosti regiónov ako neodmysliteľnú súčasť národných dejín.

■ ERBOVÉ PODUJATIE

Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč označil Šalianskeho Matka za erbové podujatie národnej inštitúcie, pretože sa v ňom v spolupráci so základnými školami od samého vzniku angažujú členovia a aktivisti miestnych odborov a domov MS. Osobitou podporou myšlienky zakladateľov je edičné koncepčná a knižne významná Po-

vestová mapa Slovenska. Vydavateľstvo Matice slovenskej sa v nej vrátilo k žánrovým prózam samotného Hronského, opätovne vydalo povesti z banického stredného Slovenska Jozefa Horáka, oravské Antona Habovštiaka a počtom už desiatky kníh od súčasných spisovateľov.

Šaliansky Matko rozvíja v deťoch aj tvorivosť nazývanú rozprávačstvom. Povešťové príbehy nie sú iba testovaním recitačných parád žiakov. Stávajú sa neodlučiteľnou súčasťou rozprávania – jedného z pôvodných zdrojov ľudovej kultúry. Preto sa Svetozár Hikkel vlni zúčastnil na Kysuciach na jubilejnom 15. ročníku celoslovenskej súťaže Rozprávačské Lodno. Deti na ňom vystúpili s dospelými rozprávačmi a najbližšia príležitosť ich tam čaká 1. a 2. júna 2013. Takéto súručenstvo by mohlo byť zárukou, že rozprávanie nevyumrie ani „po meči“, ani „po praslici“.

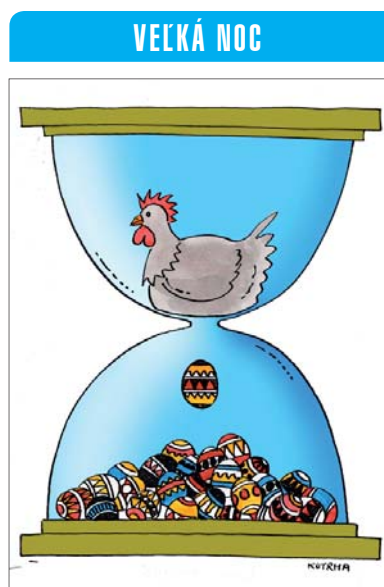
Jubilejný ročník navštívil aj prezident Slovenskej republiky I. Gašparovič.

Sviatočná symbolika zmŕtvychvstania v tradičnom zvykosloví a ľudovej slovesnosti

Po dlhom čase zimného čakania opäť vzíde život

Zuzana KUGLEROVÁ – Ilustrácia: Ľubomír KOTRHA

Na tretí deň stvorenia, keď sa už svetlo stalo dňom a tma nocou, vody pod oblohou sa oddelili od vôd nad oblohou, rozhodol sa Stvoriteľ, že z nevľúdnej a puste zeme urobí rajsú záhradu. Rozhodil po dovtedy nezakvitnutých pláňach semiená rastlín, kríkov a stromov, aby priniesli kvety a ovocie. Nepriateľovi Stvoriteľovho majestátu, zavrhnutému anjelovi menom Svetlonos, sa to nepáčilo. Skôr ako dopadli semiená na zem, rozhodol sa, že ich zničí. Vedel, o kom by rozprávala krásna zeme.

„Prečo by mala zem svedčiť o niekom inom ako o mne? A načo by jej bola rajsá záhrada?“ povedal si. Vtlačil semiená do pôdy hlboko, ako vládla, aby sa zadusili a zomreli. No ani to mu nestačilo. Poslal na zahrané semiená jesennú búrku, záľahu dažďa a skazu vetra, hromobitie a chlad. Studené vody sa liali na skrehnutú zem. Sneh a mráz ľadovými prstami siahali do jej útrobov, zhasínali posledné plamienky utajeného tepla. Zavrhnutý anjel však ani potom nemal istotu, že sa stane tak, ako chce on. Preto po zimných mrazoch rozkázal jarným povodňam, aby pridusili zem vlhkom náručou a nedali jej dýchať.

■ KLÍČKY ŽIVOTA

A čo sa stalo so semenami? Zomreli? Zmizli a stratili sa v hĺbikách zeme tak, ako si to Svetlonos

želel? Nie, nepremohol ich. Stala sa zvláštna vec. Tie zamrznuté, utopené, pridusené semiená, ktoré boli po celú jeseň a celú zimu mŕtve, začali na jar klíčiť novým životom. Priniesli zemi slávnosť prebudenia, vyklíčili do rajskej záhrady. Moc ich zmŕtvychvstania bola o to silnejšia, o čo viac ju chcel Svetlonos zničiť. Premohli nečas, plúšte aj mráz, povodne aj sucho a oslávili silu Stvoriteľovho dotyku.

Odvtedy je tak rok čo rok. Na jeseň nastáva dlhý čas zimného čakania, keď zem umiera. No aj v smrteľnom spánku zimy čaká na svoju jarnú slávnosť, keď zaznejú hlasy škvránkov a ústa kvetín sa rozhovoria, aby zobudili rajsú záhradu a všetkých ľudí prebrali k životu.

■ ŠŤASTIE STUDNÍČKY

V Štiavniku žila taká dievka, kto-

rá sa žiadnemu mláďencovi nepáčila. Akoby aj mohla, keď mala vlasy červené ako kohútie perie? Nadarmo jej mamka bedákala, že dievča zostane na ocot. Nenašiel sa nikto, kto by chcel ryšavú Anču za ženu. Preto zašla Ančina mamka za farárovou kuchárkou a spýtala sa jej na radu: „Róbte všetko, ako zvyky kážu?“ opýtala sa jej kuchárka. „Všetko!“ prisvedčila matka. „A vypravila si ju už na Veľkonočnú nedeľu presne o dvanástej k horskej studienke, aby tam svoje šťastie našla?“ Vtedy si mamka spomenula, že tak ešte nespravila. Naradovaná sa vybrala domov za svojou dievkou, aby jej povedala, že našla liek na jej starodievstvo.

Na Veľkonočnú nedeľu presne na poludnie sa dievča vybralo k lesnej studničke, ukryte v horách. Nieslo so sebou aj omrvinky zo sviatočného

stola. Dievča totiž, hoci malo ryšavé vlasy, malo dobré srdce. Povedalo si, že nakrí lesné zvieratká a vtáčiky, ktoré cestou stretnú. Keď došla k studničke, nahla sa nad hladinu. Z vrečka sa jej vysypali omrvinky. Hneď sa okolo nej zleteli vtáčiky. Keď sa do sýtosti najedli, jeden z nich, ten najväčší, zlietol dievčaťu na plece a prihovril sa mu ľudskou rečou: „Umy sa v tej vode!“ Dievča ho poslúchlo. Umylo si vodou z veľkonočnej studničky nielen tvár, ale i vlasy. Vtáčiky jej ich potom vysušili vlastnými krídlami. Od tej chvíle už neboli ryšavé, ale zlaté. Dievča sa o rok vydalo...

Odvtedy v Štiavniku všetky dievčatá chodia na Veľkonočnú nedeľu na poludnie k horským studničkám a umývajú sa v nich. Chcú si tak ako Anča nájsť dobrého a bohatého mláďenca.

VŠIMLI SME SI

Vyznamenanie pre Slovensko

V deň symbolického dátumu 14. marca vyznamenali prezidenta SR Ivana Gašparoviča medailou Medzinárodnej nadácie Raoula Wallenberga. Predstavitelia nadácie, ktorej členom je aj novozvolený pápež František, Baruch Tenenbaum a Eduard Eurnekian, zdôraznili, že medailu udeľujú symbolicky prezidentovi „v mene všetkých občanov, ktorí pomáhali počas holokaustu zachraňovať židovských občanov“.

„Nie sme len židovská nadácia, združujeme aj kresťanov a hinduistov, hlavným cieľom nadácie je výchova, pokúšame sa sprostredkovať mladým ľuďom udalosť z histórie. Prvým americkým prezidentom, ktorý venoval osobitné poslanstvo osobnosti Raoula Wallenberga, je terajší prezident USA Barack Obama,“ povedal B. Tenenbaum.

Švédsky diplomat R. Wallenberg pomáhal vo veľkom zachraňovať pred terorom maďarského fašizmu rasovo

prenasledovaných v Budapešti. Tam hľadali útočisko aj občania prvej SR, preto R. Wallenberg má pamätník vďačnosti aj v Bratislave. R. Wallenberga zatkl v januári 1945 sovietske vojská a dodnes sa nevypátralo, čo sa s ním v Moskve stalo. Nadácia za informáciu vypísala odmenu 500 000 dolárov.

Prezident Ivan Gašparovič prijal ocenenie ako „veľkú poctu pre všetkých, ktorí v druhej svetovej vojne zachraňovali životy iných ľudí, prenasledovaných len za ich židovský pôvod“. Celkovo zo Slovenska zahynulo 105 000 Židov. Predstavitelia nadácie vyjadrili potešenie, že „nový Svätý Otec je nielen členom ich nadácie, ale aj pomáhal s jej zakladaním“. Na Slovensku je 548 ľudí ocenených štátom Izrael za záchranu Židov. V januári 2013 ocenili za záchranu tri manželské páry, predseda vlády R. Fico vtedy o. i. vyhlásil: „Štát, ktorý spolupracoval s hitlerovským Nemeckom, nemôže byť súčasťou mojich predstáv o humanizme. Je dnes úplne evidentné, že prezident Jozef Tiso vedel o všetkých veciach, úzko spolupracoval s nemeckým fašistickým systémom, preto tento spôsob riadenia štátu ja odmietam.“

(ddk)

Z kardinála Bergolia je František – prvý pápež z Latinskej Ameriky

Cirkev musí nasledovať Ježiša Krista

Od utorka 12. marca sa zraky miliardy dvesto miliónov veriacich katolíkov z celého sveta upierali na Rím, kde 115 kardinálov malo rozhodnúť o novom pápežovi. Tradične sa konkláve kardinálov koná v Sixtínskej kaplnke, odkiaľ po každom hlasovaní vychádza dym oznamujúci výsledok. Ľudia zhromaždení na Námestí sv. Petra a v priľahlých uliciach 13. marca o 19.07 h prijali signalizáciu bielym dymom i oznámenie o zvolení novej hlavy cirkvi s veľkým nadšením a potleskom.

Novozvolený pápež prijal meno František a bude sa uvádzať bez rímskej číslice. Svet – a nielen katolícky – najskôr prekvapila rezignácia Benedikta XVI. Vyše sedemsto rokov sa nič podobné nestalo a aj preto jeho odstúpenie vyvolalo množstvo špekulácií.

■ ROBOTNÍK VIERY

Je cirkev dôležitá pre veriaceho občana? Nie je možná viera v Boha bez cirkvi? Nedávno SNN položili túto otázku arcibiskupovi Stanislavovi Zvolenskému. „Viera v Boha bez cirkvi nie je úplná. Úplnosť viery chápeme v tom, že Boh sa prejavil príchodom Ježiša Krista a Ježiš Kristus založil cirkev,“ odpovedal arcibiskup Zvolenský. A novozvolený pápež išiel ešte ďalej, keď kritikom cirkvi odkázal: „Ak nebudeme vyznávať Krista, čím sa staneme? Skončíme ako charitatívna mimovlád-

ka.“ A pravdepodobne tam sa usiluje protikresťanský svet dotlačiť cirkev. Aj na Slovensku.

Kto je nový pápež? Jorge Mario Bergoglio pochádza z robotníckej rodiny. Narodil sa v argentínskom Bue-

AKTUÁLNE

nos Aires talianskym vysťahovalcom 17. decembra 1936. V rodine železničára bolo päť detí. V roku 1958 vstúpil do Jezuitského rádu, vyštudoval filozofiu a pôsobil ako profesor literatúry a psychológie. Kňazom sa stal v roku 1969.

Podľa médií jeho vodcovské schopnosti v 70. rokoch minulého storočia ocenili natoľko, že ho vymenovali za provinciála argentínskych jezuitov. Neskôr pôsobil ako rektor kňazského seminára a štúdiá absolvoval aj v Nemecku. Arcibiskupom sa J. M. Bergolio

stal v roku 1998 a v roku 2001 mu pápež Ján Pavol II. udelil hodnosť kardinála. Väčšinu života prežil v nepokojnej zmietajúcej sa Argentíne. Podľa jeho životopiscov do práce chodil zásadne mestskou hromadnou dopravou, bol častým návštevníkom chudobných štvrtí a predmestí Buenos Aires.

■ STÚPENEC PASTORÁCIE

Je považovaný za prívrženca moderného prúdu v katolíckej cirkvi, ktorá má v Latinskej Amerike ešte konzervatívnejšiu povest ako v Európe. Podľa jeho osobného životopisca Sergia Rubina často kritizoval svojich kolegov z cirkvi za to, že nenasledujú príklad Ježiša Krista. Podľa Františka úlohou cirkvi je pastoračná činnosť a oslovovanie neveriacich, žijúcich často v ťažkých sociálnych podmienkach.

Eva ZELENAYOVÁ

Richard Sulík forever ? (navždy?)

Roman MICHELKO

Ako sme už viackrát konštatovali, naša pravica sa nám v poslednom roku utešene drobí na stále menšie a menšie segmenty. Hlavným dôvodom tohto delenia je jednak absencia sebareflexie starej generácie pravicových politikov, najmä však do tohto trendu prehovárajú nezvládnuté egó samotných pravicových protagonistov. V prípade SaS je to kombinácia oboch faktorov.

Richard Sulík je totiž aj v pravej časti politického spektra vnímaný ako veľmi kontroverzná osoba. Na jednej strane mu nemôžno uprieť, že pravicovú scénu v roku 2010 výrazne oživil. Najmä pre razantný vstup SaS na politickú scénu ľavica stratila svoju väčšinu. Bol to práve Sulík, ktorý vytvoril SaS ako úspešnú pro-

testnú stranu a zároveň prišiel aj s ľahko zapamätateľnými heslami typu: odvodový bonus. Dobrým marketingovým ťahom bolo aj to, že si strana do svojho názvu dala slovo solidarita. Keďže strana samotná bola tabula rasa (nepopísaný list), mnoho ľudí nepoznajúc povahu Richarda Sulíka naivne uverilo, že SaS bude aj stranou, v ktorej budú solidaritu vnímať ako veľmi dôležitú hodnotu. Ako vieme, opak sa stal pravdou. SaS sa nakoniec profilovala ako liberálna strana, v ktorej sa redistribúcia statkov či vynucovaná solidarita v rámci spoločnosti vnímajú ako ťažké ideové úchyľky. Aj preto sa veľmi rýchlo po voľbách ukázalo, že čaro novej tváre skoro vyprchalo. Ak sa ešte začiatkom roka 2010 zdalo, že Sulík je

oproti neskutočne ošumelým tváram slovenskej pravice (Dzurinda, Mikloš, Hrušovský a spol.) priam zjavenie, konkrétny výkon politiky ukázal, že v osobnostných chybách si Sulík s odpisovanými lídrami v ničom nezadá.

KOMENTÁR

Richard Sulík sa veľmi skoro prejavil ako politický solitér. Nepotreboval sa s nikým radiť, často absentoval na koalíčných radách, predovšetkým sa však ukázal ako politik, ktorý nedokáže prijať ťažké a nepopulárne rozhodnutia. V kauze euroval si naivne myslel, že možno takéto rozhodnutie beztrešne preniesť na svojich koalíčných partnerov a on, resp. jeho strana by potom len poberali

dividendy z neúčasti na takomto rozhodovaní. Paradoxne teda z účasti Sulíka vo vláde najviac profitovala vtedajšia opozícia, keďže vďaka synergii dvoch okolností – pádu vlády a kauze Gorila – sa pravica ocitla na samotnom dne svojej dôveryhodnosti a vplyvu.

Prvé náznaky štiepenia SaS bolo možné vnímať už v septembri 2011, keď sa na povestnom stretnutí koalíčných poslancov v Častej-Papierničke jasne začali formovať dva prúdy v samotnej SaS. Skupina okolo Kollára, Krajčera a Miškova do poslednej chvíle chcela nájsť v otázke eurovalu kompromis, predseda Sulík všetky kompromisné návrhy zmietol zo stola, čím otvoril cestu k predčasným voľbám a fatálnemu debaklu pravice v nich. Viacero poslancov SaS si veľmi dobre uvedomovalo, čo takýto zaťatý a nerealistický postoj predsedu môže pre stranu spôsobiť. Vo vnútri poslaneckého klubu sa ozývali hlasy, aby SaS podporilo euroval. Ako reakciu na takéto hlasy Sulík vyhlásil, že ak takto rozmýšľajú, nech si hľadajú

nového predsedu. Od jesene 2011 bola teda SaS vnútorne rozdelená a len púd politickej sebazáchovy zabránil tomu, aby sa nerozpadla pred voľbami.

Ako vieme, výsledky volieb boli pre SaS viac než tristné. Z politického skokana v roku 2010 sa stala najmenšou parlamentnou politickou stranou s ťažko poškodeným imidžom, v značnej miere odsunutá ostatnými opozičnými stranami, a navyše aj s veľmi problematickým predsedom. Z tohto pohľadu bola iniciatíva Jozefa Kollára uchádzať sa o post predsedu SaS logická. Kollár síce nedisponuje nejakou veľkou charizmou, je však typom pracovitého, konštruktívneho a vypočítateľného politika. Nečudo teda, že väčšina politických partnerov prijala jeho kandidatúru s veľkými očakávaniami dúfajúc, že pod jeho vedením sa zo SaS stane štandardná a akceptovateľná strana. Nestalo sa. Pre SaS aj celú slovenskú pravicu to nie je dobrá správa. Naopak, pre Smer nemohla byť správa z kongresu SaS lepšia.

Od biedy slumov k lesku kúrie

Eva ZELENAYOVÁ

Azda najväčším tajomstvom veriaceho človeka je dar milosti Božej. Je rovnako abstraktným pojmom ako viera sama. Uznávaný slovenský fyzik profesor Július Krempaský o viere povedal, že keby sa dala dokázať existencia Boha, viera by stratila zmysel. No rovnako sa nedá dokázať jeho neexistencia. Takže veriaci i neveriaci sú vlastne rovnako veriacimi, ibaže každý inak.

Keď som po novembrovom prevrate v roku 1989 hľadala katolíckeho duchovného, ktorý by bol ochotný pre médiá hovoriť o milosti Božej, nepochodila som. Delikátna téma? Je tak neuchopiteľná ako viera sama? Sú veriaci iba stádo, alebo ľudia s veľkým darom? Tá priepasť

je obrovská a vytvára dva svety. Pre neveriacich je cirkev iba jedným z občianskych hnutí, pre veriacich útočisko ich spôsobu života.

Prvé gestá Františka v úlohe

POZNÁMKA

nástupcu sv. Petra boli také výrečné, že museli naplniť šťastím každého veriaceho človeka. To neboli gestá pre kritikov, ktorí od nového pápeža očakávajú reformy cirkvi svetského charakteru. Pápež sa jednoducho predstavil ako pastier, ktorý vie, čo má robiť. Ak niekto voľbou pápeža prekvapil, tak to boli predovšetkým kardináli. Svojou voľbou prejavili vôľu obnoviť cirkev

vo svojej pôvodnej podobe. Vo svojom pôvodnom poslaní šíriť evanjelium. Osobný životopisec pápeža Sergio Rubin priznáva, že František, vlastným menom Jorge Mario Bergoglio, často kritizoval svojich kolegov za to, že nenasledujú Ježiša Krista.

Svätý Otec František akoby šliapal po konvenciách, a predsa jeho kroky smerujú k autentickému cirkvi. Pochádza z prostredia, v ktorom rodina predstavuje silnú spoločenskú jednotku. Rovnako národ. Je prvým pápežom, ktorý sa hlási k svojej národnosti. Ako profesor psychológie si iste uvedomuje aspekty základných ľudských väzieb, preto jeho prihlásenie sa k národnej identite je prejavom prirodzenosti,

ktorý tak veľmi absentuje u svetových lídrov. Najmä na Slovensku má zvláštnu príchuť, keď slovenských vlastencov nazývame hanlivou náckami.

Koľkí cirkevní hodnostári, aj na Slovensku, sa správajú ako šéfovia nejakého občianskeho združenia? Vyvíjajú rozličné aktivity lichotiace voľnomyšlienkarom. Najmä ľavicoví intelektuáli a liberálni demokrati by radi videli cirkev inde. Ako spoločenskú organizáciu, ktorú možno peniazmi poľahky rozložiť.

František veľmi dobre pozná vôňu slumov i lesk vatikánskej kúrie. Ako vzdelaný jezuita udivuje svojou prostotou, srdečnosťou, láskou. Keď sa hovorí, že pri voľbe pápeža nie kardináli sú rozhodujúci, ale Duch Svätý, tak zvolenie Františka je toho jasným dôkazom. Ak som hľadala odpoveď na otázku, čo je milosť Božia, vo voľbe pápeža Františka sa mi naskytlo riešenie. Nie, nedá sa definovať, ale jej plody sú viditeľné – radosť a láska.

SPOZA OPONY

Nie som si istý, či úplne vyhnul alebo sa len preonačil ten návyk, že šéf vie všetko lepšie. V minulom režime to prišlo z východu: ty načalník, ja durak... Pamätám si to dobre, lebo počas veľkého celoštátneho jazu v Prahe nám tam z Bratislavy poslali takú trestnú kompániu a po telefóne nás riadili, čo máme robiť, hoci my sme boli priamo na mieste a vedeli sme, ale šéf vedel všetko lepšie aj na diaľku. Dôvod prečo to naša trestná družina znášala, bol jednoduchý – na podujatí sa len vybraným predávala inak neprístupná kniha nositeľa Nobelovej ceny Jaroslava Seiferta Všetchny krásy světa. Keď ste si ju vystáli, mohli ste sa s ňou zažiť v modernej kaviarni s výhľadom na pražskú panorámu. Neopakovateľné. Kaviareň s obrovskými presklenými stenami, oficiálne nazvaná Palác kultúry, postavený pre tisíce delegátov zjazdov, mala v Prahe len jeden názov – lidojem. Čítať Seiferta v takomto

prostredí stálo za to, nadutosť vševediacich šéfredaktorov z Bratislavy bola, ako to už býva, o to malichernejšia, úbohejšia... Ale to nebolo všetko. Udalosť sa konala pred Veľkou nocou, Zelený štvrtok bol vtedy jediný deň, keď bol arcibiskupský palác na Hradčianskom námestí prístupný verejnosti. Vtedy

Prečo už nie pôst, ale diéta

Dušan D. KERNÝ

som to zažil na vlastné oči po prvý raz a nezabudnem na ten obraz: v majestátnom podchode otvorenej brány paláca sa zrazu vynorili postavy v baloniakoch a kožených kabátoch, aké som predtým videl len vo filme. Moje seabavedomie a istotu, že Zelený štvrtok je v oficiálnych príručkách vydaných v rôznych

tak náhle vynorili. „Nejste vy Slováci nějak příliš zvědaví a vůbec odkud jste?“ Už teraz veru neviem, či som hneď stiahol chvost alebo som sa naozaj opýtal – a to vy odkiaľ vôbec ste...

Vrátil som sa k Seifertovi k Všetchnym krásam světa do paláca – lidojemu – s takým úžasným výhľadom na

pražskú panorámu. A bol som svedkom, ako desiatky a desiatky porcií obeda ostávajú na tanieroch, nikto si ich neberie ani so sebou, dokonca tí, čo prišli z celej vtedajšej republiky z najvzdialenejších kútov... Bol Zelený štvrtok, potom Veľký piatok – tu pravda nikto týmto dňom tak nehovoril – a vyše tisíc-

ský prístup k masám veriacich, ktorí si pripomínali sv. Cyrila a Metoda na Velehrade, a srdečný, súhlasný masový potlesk sály..., sály starostlivo vybraných účastníkov...

Teraz počas štvrtej pôstnej nedele, ktorú slávili katolíci, evanjelici a ďalší kresťania, uverejnil istý denník s veľkou reklamou farebnú prílohu 50 receptov z bravčového mäsa. Tzv. verejnoprávna televízia „využila“ najpopulárnejšieho kuchára s jeho nebičkom v papuľke a vysielala porciovanie prasaťa, zabíjačku a bravčové hody. Nechcem nikomu nič vnucovať, ale všetci vieme, že 40 dní pôstu v každom vierovyznaní je najmä o duchovne, o pokaní, o tom, ako zmeniť nielen jedlo, ale najmä správanie sa, zmýšľanie... Myslím si, že preto sa nedá beztrešne zameniť pôst za bezduchú propagáciu diét. A kto vie, možno v tom bývalom režime človek vedel odmietnuť rezeň čo aj zadarmo, lebo lepšie prehliadol čertovo kopýtko, ako ho má nedodržanie pôstu oddialiť od vecí sebaspytovania dnes....

SEBAOBRANA

„Dajte Bohu, čo je Božie, a cisárovi, čo je cisárovo,“ povedal Ježiš Kristus, keď ho obvinili z rozvracania štátu. Vyhlásil to vraj predtým, než sa jedným z jeho učeníkov stal Pavol z Tarsu, bývalý vyberač daní, neskôr známy ako svätý Pavol. Podstatou fungovania štátu (s vierou či bez viery v lepšiu budúcnosť) je výber daní. Na tom v dejinách nikto nič nezmenil a zrejme ani nezmení. Môže sa volať Ježiš, svätý Pavol alebo minister financií XY...

Daňové raje a „radosti“

Hraničný termín odovzdania daňových priznaní a platenia daní sa u nás tento rok prekrýva s obdobím Veľkej noci, najväčšieho kresťanského sviatku. Bolo však až nekresťanské, v akom chaose sa nachádzal daňový systém SR pri nástupe súčasnej vlády. Vraj preto bolo treba zvýšiť dane. Štát chce vždy viac – nech sa tvári ľavicovo alebo pravotočivo. Občan, zvaný daňový poplatník, sa z toho nevyrúti!

Aj keby politici a štátni úradníci využívali získané peniaze len na to, čo ľudia nazývajú potrebujú, vždy nimi budú plytvať. Nemajú totiž motiváciu správať sa ekonomicky – mŕňajú získané cudzie peniaze za tovar a služby pre ľudí, ktorých potrebujú len raz za niekoľko rokov pre svoje znovuzvolenie.

Daň je v právnom systéme „platba fyzických alebo právnických osôb, ktorá je vynútiteľná, nenávratná, spravidla neúčelová, zákonom určená a pravidelná sa opakujúca. Vyberá ju štát a orgány miestnej samosprávy v prospech verejných rozpočtov a účelových fondov na úhradu verejných výdavkov vo vopred určenej výške a s presne určeným termínom splatnosti. Sústava či zoznam daní, ktoré sa vyberajú, resp. môžu vyberať na sledovanom území, sa nazýva daňová sústava“. Nuž, a tu máme dilemu – daň získaná od poplatníka je iba použiteľným vkladom pre voľených správcov alebo na prospech celej verejnosti? A čo ešte, ak sa začneme zapodievať zakázaným dvojitém zdanením, hoci ho každý občan v nepriamych daniach spolufinancuje?!

Podľa kultúrneho antropológa Evana Hawkinsa daňový systém je najviac zničujúcim prvkom ľudského rodu. Ničí jednotlivcov, rodiny, obce, mestá, celé regióny, ba aj štáty. No sám Hawkins tvrdí, že anarchia bez daní nemôže byť spásou. Napokon, pozrime sa do tzv. daňových rajov, ako bol napríklad Cyprus a jeho posledný vývoj. Krach monetárneho, teda iba na finančných operáciách postaveného princípu sa dá odvrátiť iba ďalšími financiami. Európska únia podmienila pomoc pre Cyprus vo výške desať miliárd eur po novom či účelovo vymysleným zdanením bankových vkladov. Tým dokonale rozvrátila nielen predtým padajúci bankový systém, ale najmä dala moc nad eurom oligarchom, ktorí vykúpili vklady bežných občanov Cypru. Takže moja sebaobránná výzva znie: Peknú Veľkú noc, ale chráňte si svoje peniaze, už nie raz zdane, finančne gramotní občania Slovenska!

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Pilišski Slováci chcú to, čo je pre menšiny na Slovensku samozrejmosť

Príbeh Slovenského domu v Maďarsku

Dušan D. KERNÝ

Po tieto dni si pripomíname piate výročie odvtedy, čo sa široká verejnosť dozvedela o tom, aký problém má slovenská menšina v malej dedinke v Piliši v severnom Maďarsku. Boli vyhostení, deložovaní z domu, ktorý bol Slovenským domom a slúžil na kultúrne podujatia miestnym spolkom a slovenskej samospráve. Problém Slovenského domu v Mlynkoch sa stal symbolom, stelesnením pomerov slovenskej menšiny v susednom Maďarsku.

A zároveň aj doteraz najpresvedčivejším, najvýrečnejším príkladom toho, ako a čo všetko sa dá urobiť v záujme zákonnej obrany menšinových práv. Je to jeden z najvýrečnejších príkladov zápasu slovenskej menšiny o úplnú samozrejmosť, o to, čo inde v Európe, nehovoriac o menšinách, osobitne maďarskej na Slovensku, nie je problém. Nič podobné sme prinajmenšom v tomto storočí nezažili, ničoho podobného sme neboli svedkami. Čo sa však začalo ako bezohľadný nacionalistický útlak sa zmenilo a stalo súčasťou nielen domácej politiky, ale aj medzinárodných vzťahov medzi Slovenskom a Maďarskom.

■ NAŠLI SI ZÁMIENKU

Keď maďarská samospráva pod zámkou nových samosprávnych predpisov deložovala slovenskú samosprávu a slovenských poslancov samosprávy – a pritom ich vystavila drsnej ohováračskej kampani – bola to SNS, ktorá ako prvá cez Nadáciu Matice slovenskej poslala prvú sumu do verejnej zbierky, ktorú zorganizovala – bolo to tri štvrté milióna slovenských korún. Písal sa rok 2008. Zjavný prípad nespravodlivosti zaujal Slovensko natoľko, že sa to stalo aj medzivládnu a medzinárodnou záležitosťou. Ľady sa pohli za prvej vlády R. Fica – a vyvrcholili po jeho nástupe do úradu po vlnách predčasných voľbách. Slovenská strana sa nakoniec rozhodla prostredníctvom Úradu pre zahraničných Slovákov poskytnúť okolo 500 000 eur a maďarská strana približne takú istú sumu – 442 000 eur – na výstavbu Slovenského domu

v obci s početnou slovenskou menšinou. Čo bolo medzinárodným škandalom sa napokon skončilo slávnosťou za účasti predsedov vlád oboch štátov.

Pripomínať si toto výročie znamená pripomínať si zápas, aký museli prekonať príslušníci slovenskej menšiny v Maďarsku za samozrejmosť – za to, aby mala ich samospráva strechu nad hlavou. Zápas o to strhujúcejší, že slovenská menšina bola tak počas 20., ako aj tohto storočia vystavená drsnému asimilačnému tlaku a slovenské školstvo prakticky nejestvuje – o to, čo dnes ide, je záchrana jazyka a menšiny, ktorá ešte zostala. Tento zápas má konkrétne mená, konkrétne osoby. Treba si ich pripomínať, treba si pripomínať ich slová, ich presvedčenie.

■ ZASLÚŽIA SI POZORNOSŤ

Najpôsobivejšie to vyznieva z nezabudnuteľných slov predsedníčky Slovenskej samosprávy v Mlynkoch Marty Demjanovej. Vlní pri otvorení nového Slovenského domu povedala: „Ku vchodu nášho nového Slovenského domu viedla dlhá a namáhavá cesta, ale konečne prišla chvíľa, na ktorú sme už tak dlho čakali. Je to pre nás veľká radosť, a hoci v uplynulých štyroch rokoch sme prežili veľa ťažkých chvíľ, dnes by sme asi mali spomínať už len na krásne momenty...“

Chceme zabudnúť na všetko zlé, čo sa s nami v súvislosti s kauzou Mlynky stalo: na beznádejné hľadanie riešenia, na dobrodruhov, ktorí našu biedu chceli iba využiť a zneužiť pre svoje nečestné ciele, na tých,

spomedzi ktorých síce viacerí dnes oslavujú tu s nami, ale vtedy, keď sme potrebovali pomoc, nielenže nám nepomáhali, ale často nám aj prekážali, na tých, ktorí vo vyhánaní Slovákov zo Slovenského domu nevideli nijaký národnostný problém a hrubé porušenie našich práv chceli zdegradovať na spor dvoch ľudí – len preto, aby nemuseli uznať, že máme pravdu a právo na sebaobranu.

■ OBVINENIA Z VLASTIZRADY

Dnes teda chceme spomínať už len na pekné veci. Takže v tejto slávnostnej chvíli mi zostala len jediná úloha: aby som sa zo srdca poďakovala každému, kto nám poskytol čo len najmenšiu pomoc. Slová vďaka patria predovšetkým dvom mojim kolegom: Jozefovi Havelkovi a Imrovi Fuhlovi, s ktorými sme bojovali a všetko prežili spolu. Spolu nás vyhlasovali za nesprávnych a vlastizradcov, spolu sa z nás vysmievali, spolu nás ignorovali, hoci sme nerobili nič iné, len čo nám (poslancom slovenskej samosprávy) diktovala naša prísaha: chránili sme záujmy našej národnosti. Ak sme niečo svojím bojom dosiahli, aj to iba spolu a najmä spolu s našimi voličmi.

Poďakovanie patrí empatickému človeku s veľkým srdcom, ktorý nám ako prvý prišiel na pomoc: bývalému veľvyslancovi Jurajovi Migašovi. Podobne ďakujem vtedajšiemu a zároveň i terajšiemu predsedovi slovenskej vlády Robertovi Ficovi jednak za mimoriadne vzácnu morálnu podporu, no a v neposlednom rade zato, že práve on ako prvý nám ponúkol aj konkrétnu

finančnú pomoc na postavenie nového Slovenského domu. Úprimne ďakujem aj maďarskej vláde zato, že sa k tejto iniciatíve pripojila a projekt aj finančne podporila.

■ VĎAKA V ÚVODZOVKÁCH

No a potom predsedníčka M. Demjanová „poďakovala“ starostovi Mlynkov a bývalému poslanecovi zboru, že zapríčinili tento škandal: „lebo bez nich by sme dnes naozaj nemali nový Slovenský dom a mnohí by ani nevedeli, že neďaleko Budapešti pod Pilišom žije početná slovenská národnosť. Mnohí by ani dnes nevedeli, že národnosti nie sú len štatistické údaje, ale že sme naozajstní ľudia, ktorí žijú, pracujú a cítia, že hoci v srdciach nosíme slovenskú kultúru a slovenskú materinskú reč, aj my sme maximálne lojálni občania Maďarska a nie sme ochotní hanbiť sa za to, že máme slovenské korene, že sme Slováci. My sme patrične hrdí na svojich predkov, ale nie sme nepriateľmi maďarského štátu. Naše srdce tak isto búši na takty maďarskej hymny, ako na slovenské piesne a slová. Ale ako Slováci v Maďarsku žijeme v menšine a ako každá menšina niekedy aj my potrebujeme pomoc“.

■ PROBLÉMY ZOSTÁVAJÚ

M. Demjanová vyslovila úprimnú vďaka všetkým za pomoc, ktorú Slováci v Mlynkoch dostali, aby mohli pokračovať v práci, a za všetkých krajanov sľúbila, že od slávnostných chvíľ otvorenia sa nový Slovenský dom naplní životom, slovenským slovom, hudbou a piesňami.

„Budeme pracovať na tom, aby tento dom bol ozajstným domovom pilišských Slovákov ešte za dlhé desaťročia,“ ubezpečila na záver.

Presvedčivé vystúpenie Marty Demjanovej sa stalo súčasťou atmosféry, v ktorej sa vyjadrovali aj predsedovia vlád – a je dobre, ak si pripomenieme vtedajšie slová Viktora Orbána: „Vo vzťahoch medzi Maďarskom a Slovenskom existujú otvorené otázky a názorové rozdiely.“ Príbeh jedného slovenského domu nám to pripomína.

Predstaviteľ Slovákov v Maďarsku o návšteve Ivana Gašparoviča

Nedali sme sa a ani sa nedáme odpísať

Zhováral sa Viliam KOMORA – Foto: archív autora

Nie je to tak dávno, čo prezident SR Ivan Gašparovič navštívil Maďarsko a uskutočnil niekoľko oficiálnych rokovaní s tamojšími najvyššími predstaviteľmi. V programe návštevy bolo aj stretnutie s našimi krajanmi. Oslovili sme zakladateľa a redaktora nezávislého internetového portálu Slovákov v Maďarsku Imricha FUHLA, člena Valného zhromaždenia Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku a Slovenskej samosprávy v Mlynkoch, aby nám návštevu a jej výsledky priblížil svojou optikou.

• Prezident vyjadril obdiv všetkým Slovákom, keď povedal, že počas dlhých stáročí si zachovali jazyk, kultúru, tradície, vieru či národné ctenie. Na území Maďarska žila početná slovenská komunita odnepamäti. Kedysi tu žilo takmer 500 000 Slovákov. Lenže podľa sčítania z roku 2001 z nich zostalo len 17 693, pričom len 11 817 si uviedlo slovenčinu ako svoj materinský jazyk.

Oficiálna návšteva prezidenta I. Gašparoviča bola dôležitá a mimoriadne vzácna tak z hľadiska rozvíjania vzájomných vzťahov našich krajín či štátov, ako aj pre nás Slovákov v Maďarsku. Nesmieme si vážiť, že hlava materského štátu na nás nezabúda, naopak využíva každú možnú príležitosť na stretnutie s nami. Tentoraz sa pán Gašparovič zúčastnil na slávnostnom akte kladenia vencov pri dvojazyčnej pamätnej tabuli Jána Kollára v Slovenskom evanjelickom cirkevnom zbore v Budapešti a tiež na stretnutí so Slováckmi prakticky zo všetkých kútov Maďarska, ktoré sa uskutočnilo v Slovenskom inštitúte. Samozrejme, dobre padli aj jeho slová uznania za to, že napriek nefakým, v minulosti neraz vyslovene krutým podmienkam a rekordnému tempu neprirodzenej asimilácie ako Slováci sme sa zachovali, nedali sme sa a ani sa nedáme odpísať.

Podľa I. Fuhla sa Slováci v Maďarsku nestratia.

• Lenže štatistiky sú hroziivé...

S tými číslami a údajmi o počte našich Slovákov by sa dalo dlho polemizovať. Pri sčítaní obyvateľstva ide o tzv. senzitivný údaj, o otázku, na ktorú vlastne ani netreba odpovedať. Navyše je tu slobodná voľba identity, ktorá v praxi neraz znamená, že každý má právo hlásiť sa za príslušníka väčšinového národa, dokonca aj vo svojej rodnej slovenčine. Osobne si myslím, že na tom veľmi ani nezáleží, či nás bolo skutočne pol milióna alebo „len“

niekoľko stotisíc a či je nás dnes desať-dvadsať-tridsať a či naozaj až stotisíc (pravda, na rôznej úrovni asimilácie, straty jazyka a národnost/ného povedomia)... Faktom je, že v súčasnosti už určite patríme medzi tzv. ohrozené menšiny, a to aj vtedy, ak by naša väčšinová spoločnosť a politika voči nám bola najtolerantnejšia, najideálnejšia na svete.

• Prezident Gašparovič tiež povedal, že ste občania Maďarska, preto musíte obhajovať po-

ziciu Maďarska, čo má platiť aj opačne. Najmä na Slovensku v istých situáciách vnímame, že niektorí naši spoluobčania maďarskej národnosti nezachovávajú lojalitu k Slovensku. Tento postoj je vlastný najmä predstaviteľom niektorých politických zoskupení. Slováci v Maďarsku sú lojálni voči maďarskému štátu. A aký je potom váš vzťah k Slovenskej republike?

Na túto otázku by som nerád odpovedal zovšeobecňujúco, veď všetci to prežívame trochu inak, takže radšej zostanem pri svojom príklade, ktorý však vôbec nie je ojedinelý. Samozrejme, som (neraz možno až príliš) lojálny občan Maďarska. Tu pod Pilišom som sa narodil, tu žili moji predkovia dlhé stáročia, tu platím dane, tu volím – hlasujem – a ani nechcem, aby to bolo inak. Považujem sa za uvedomelého Slováka žijúceho v Maďarsku, za nositeľa dvoch kultúr, na čo som vyslovene hrdý. Moja slovenskosť a moje maďarské štátne občianstvo sa vôbec nevylučujú. O tzv. dvojitém občianstve nechcem ani len počuť, načo by mi aj bolo, v Európskej únii mi dokonca aj z praktických dôvodov úplne stačí jedno. Inou otázkou je, že mám nesmierne rád aj Slovensko, ktoré vnímam ako svoju materskú krajinu, odkiaľ prišli moji predkovia, pravda, nie ako vystaňovalci, ale v rámci jednej krajiny, nášho niekdajšieho mnohonárodnostného, teda vôbec nie výlučne maďarského, ale spoločného Uhorska. Úspechy Slovenska ma rovnako potešia ako úspechy Maďarska (ktorých je v poslednom čase, napríklad v ekonomike, žiaľ menej). Azda jediným problémom z tohto hľadiska pre mňa zostáva, komu fandiť povedzme na slovensko-maďarskom futbalovom zápase: slovenskému mužstvu, v ktorom hrajú aj na Slovensku žijúci Maďari, alebo maďarskému, v ktorom máme aj svojich (pôvodom) Slovákov...

Je v Moldave prvoradou úlohou a jediným problémom dvojazyčnosť?

Bezbrehá tolerancia prináša konflikty

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ - Foto: internet - Zdroj: moldava.sk

Osadzovaniu tabuľ v maďarskom jazyku blízko pozemkov Železníc SR sme v SNN venovali od jesene minulého roka nemalo priestoru. Štátne orgány vyhlásením Ministerstva vnútra SR aj po upozornení Viliama Komoru, riaditeľa Strediska národnostných vzťahov Matice slovenskej, reagovali tak, že protiprávne konanie nebudú tolerovať, ale o celej záležitosti sa po iniciatíve splnomocnenca vlády SR L. Nagya ešte rokuje. Jednu z lokalít, kde umiestnili tabuľu v maďarskom jazyku, je blízke okolie stanice v Moldave nad Bodvou.

Poslankyňa mestského zastupiteľstva Mgr. Gabriela Janičová pre periodikum Panoráma (Spravodaj Moldavy nad Bodvou – Szepsi város lapja) v rubrike

■ NA PLNÉ ÚSTA

teda Szókimondó, píše okrem iného aj toto: „Je mi sympatická iniciatíva, ako aj spôsob riešenia problému Lászlóom Nagyom (Most – Híd), splnomocnencom vlády SR pre národnostné menšiny, ktorý už v novembri 2012 dosiahol pri rokovaní na Ministerstve dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR vytvorenie pracovnej skupiny, ktorá hľadá spôsob možnej aplikácie zákona o jazykoch národnostných menšín pri označovaní železničných staníc bez toho, aby bol porušený zákon o dráhach. Tieto zákony totiž momentálne nie sú v súlade. Ministerstvo to chce podľa L. Nagya vyriešiť právnu subnormou. A či sú tieto veci dôležité? Určite áno. Veď všetky dôležité veci, ktoré sa dotýkajú života každého občana v každom štáte, sú chránené zákonmi, a tak je to aj na Slovensku.“ Toľko Mgr. Janičová, poslankyňa Mestského zastupiteľstva v Moldave nad Bodvou. Azda by sme sa jej mohli v súlade so zákonmi opýtať, či sa

Miestni politici pod dvojazyčnou tabuľou.

tabuľa blízko železničnej stanice v meste, ktorého je poslankyňou, skutočne týka každého občana napríklad v SR, ak už nie v každom štáte, ako uvádza, ale asi by to nemalo väčší význam než vyššie uvedený citát...

■ KAM SA PONÁHLAJÚ?

Skutočnou „perlou“ však je príspevok v tom istom periodiku a rubrike od autora Tamása Ivána, predsedu miestnej organizácie združenia Via Nova Ifjúsági csoport. Považuje za prvoradú úlohu otázku dvojazyčnosti. „Nie preto

sú takéto nápisy dôležité, že by sme nerozumeli štátnemu jazyku, ale aj my tu žijeme, aj my nakupujeme v týchto obchodoch, a preto považujeme za dôležité, aby sa každý občan mohol informovať v jeho materinskom jazyku. Je nám to veľmi ľúto, že niektorí považujú naše iniciatívy za útok. Naším cieľom je iba to, aby sme v tomto uponáhľanom svete, kde sa každý vždy niekam ponáhľa, upozornili na skutočnosť, že Moldava nad Bodvou je mestom, kde žije viacero národností. Napriek tomu môžeme vo väčšine obchodov čítať iba nápisy v štátnom jazyku...

Dvojazyčné nápisy znamenajú to, že bez ohľadu na národnosť sa navzájom vnímame ako rovnocenní, a tak sa k sebe správame. Pustili sme sa po ľahkej ceste, no nemôžeme to vzdať, lebo je to o tom, aby sme tu aj ostali.“ Teraz otázka pre autora uvedených slov: Ak v meste žije viacero národností a problém je iba so zjednocujúcim štátnym jazykom podľa zákona, vyriešite všetko práve dvojazyčnými nápismi? No ale čo potom chudáci príslušníci iných národností, na ktorých ste vo svojom príspevku síce nezabudli, len im zatiaľ nedoprajete. Azda sa nebojíte, že keby nápisy boli aj v kodifikovanej rómčine, už by ste práve vy v meste nezostali?!

■ SLOVO MATIČIARA

Predseda Miestneho odboru Matice slovenskej v Moldave nad Bodvou do polemiky v periodiku prispel tiež. František Greguš sa vyjadril: „Ja osobne nepovažujem za dôležité dvojazyčné nápisy, označovanie v našom meste, ale ich rešpektujem. V tejto súvislosti si dajme otázku: Je to naozaj také dôležité meniť názvy na dvojazyčné, je to skutočne prioritou občanov nášho mesta? Veď prejdime sa po uliciach v našom meste. Všade smeti, nevieme si dať poriadok s majiteľmi psov, po daždi sa nedá chodiť po chodníkoch na sídlisku, nezamestnanosť. To by mali byť priority našich poslancov a funkcionárov nášho mesta.“

Pán Greguš to iste myslí dobre. Aj matičiari sa majú starať o poriadok v uliciach. Napríklad aj v tom zmysle, aký poriadok je okolo lukratívneho pozemku Domu MS a tzv. Maďarského domu v Moldave nad Bodvou... To sa čoskoro opýtame primátora mesta Istvána Zachariáša.

občanov. A s mimoriadnou pozornosťou má stáť za slabými, starými a chorými. Inak to nie je dobrá spoločnosť. Výsledky konkurzného konania nie sú známe a nevedno, ako vôbec skončí.

■ KOORDINÁCIA KROKOV

V petícii Matice slovenskej za zistenie skutočného stavu Národného pokladu, ktorú inicioval známy slovenský herec a umelec Jozef Šimonovič, sa okrem iného píše: „Žiadame Nadáciu Matice slovenskej, aby zverejnila správu o skutočnom stave verejnej zbierky na Národný poklad Slovenskej republiky v peňažnej, vo vecnej a v kovovej podobe. Žiadame príslušné orgány verejnej správy, aby poskytli súčinnosť orgánom Matice slovenskej pri zisťovaní skutočného stavu Národného pokladu Slovenskej republiky.“ Nadácia Matice slovenskej prostredníctvom správcu Jozefa Steinera zareagovala: „Budem rád, keď predseda Matice pristúpi na stretnutie zástupcov MS a Nadácie MS, kde si veci vysvetlíme, a dúfam, že sa dohodneme na koordinovanej spolupráci.“

SNN zisťovali, ako to so zastavením trestného stíhania vo veci investícií Nadácie MS do PDSI v skutočnosti bolo. Zastavila stíhanie prokuratúra alebo vyšetrovateľ? Odpoveď nám poskytol hovorca prokuratúry René Vaněk: „Vo veci, o ktorú sa zaujímate, bolo skutočne 17. 12. 2012 bratislavským vyšetrovateľom zastavené trestné stíhanie podľa § 215, teda že skutok nie je trestným činom.“ Zaujímalo nás tiež, ako vysvetliť údajné „zasiahnutie“ prokuratúry do práce vyšetrovateľov už na začiatku minulého roka. „... predtým už 25. 1. 2012 prokuratúra OP I zrušila uznesenie o vznesení obvinenia Vojtechovi P. a prikázala vyšetrovateľovi, aby vo veci opätovne konal a rozhodol. Trestné stíhanie vo veci bežalo ďalej,“ ponúkol nám presné vysvetlenie hovorca R. Vaněk.

■ KONKURZNÉ KONANIE

Veľa by mohlo napomôcť aj konkurzné konanie. Pretože zbankrotované družstvo PDSI predsa len po sebe zanechalo hmatateľné dôkazy o spôsobenej škode. Napríklad v podobe zmienok. Nadácia Matice slovenskej má zmenky na sumu 763 460 eur a na našu otázku jej predstaviteľ, správca Nadácie Jozef Steiner priamo odpovedal, že zo strany správcu konkurznej podstaty nateraz nenastala ochota akceptovať tieto zmenky ako konkurznú požiadavku. Uvidíme teda, či sú tie zmenky aj reálne vymožiteľné. Na Slovensku je približne 3 200 podielnikov skrachovaného družstva. Z nich sa o náhradu škody prihlásilo dvetisíc. Takmer všetci sú vo vyššom dospelom veku. Aj z tých dvoch tisíc boli uznané nároky iba časti. Spoločnosť má chrániť svojich

vestovať však v trestnom práve SR neznamená spáchať trestný čin. Potvrdila to aj policajná hovorkyňa Petra Hrášková: „Skutok nie je trestným činom.“ Naopak, porušením práva platného na Slovensku by bolo, ak by sa dokázalo napríklad, že zlyhal dohľad Národnej banky Slovenska v tejto veci. Alebo ak by sa zistilo, že poisťovňa poisťujúca vklad do PDSI odmieta vyplatiť škodové plnenie. Takže nemožno konštatovať, že definitívne nebude nik potrestaný.

Spomínané periodikum uverejnilo citát predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča, v ktorom sa uvádza, že „sme presvedčení, že každý občan, ktorý venoval

Kedysi pred ľuďmi ukrývali trezorové filmy, dnes trezorový národný poklad.

Slovenské národné noviny (SNN) fakty a skutočnosti preverili, aby matičiari dostali naozaj presné informácie v takej citlivej záležitosti, akou sú „stratené“ vklady v PDSI. Prvým údajom, ktorý treba spresniť, je „milión“ chýbajúci Národnému pokladu. Ide presne o sumu 763 460 eur, teda o štvrtinu nižšiu.

■ POBÚRENÁ MATICA

Nemožno súhlasiť ani s tvrdením, že za túto stratu „nebuď potrestaný nik“. Ide o hrubú dezinformáciu. Trestné stíhanie proti bývalému vedeniu MS bolo totiž vlni v decembri zastavené v konkrétnej veci – v súvislostiach so zlou investíciou. Zle in-

REFLEXIA

Zvolenie nového pápeža bolo sčastí prekvapením pre kresťanskú verejnosť. Nebol favoritom na pontifikát, a predsa ním je. Od svojho nástupu do funkcie prekvapil svojou bezprostrednosťou, pokorou i zvoleným menom podľa Františka z Assisi napriek tomu, že je jezuita. O novom pápežovi sme sa rozprávali s Jánom KOŠIAROM, katolíckym kňazom a spolupracovníkom SNN.

Nedeľa deň vzkriesenia

● Ovplyvní zvolenie nového pápeža Františka priebeh veľkonočných sviatkov?

V ich podstate istotne nie, ale v konkrétnostiach možno budú iné. Napríklad v nedeľu 17. marca 2013 mal Svätý Otec František svätú omšu v Kostole sv. Anny vo Vatikáne. Po jej skončení vyšiel von a podal ruku mnohým ľuďom. Ktovie, či ich nebolo viac ako všetkých tých, čo mali to šťastie za osem rokov pontifikátu pápeža Benedikta XVI. Nebol by som preto veľmi prekvapený, keby na Zelený štvrtok umýval nohy ľuďom z ulice...

● Aké môže byť poslanstvo Veľkej noci aj pre neveriacich?

Veľmi rukolapné: Ježiš Kristus na Veľkonočnú nedeľu vstal z mŕtvych, lebo bol Boží Syn. A vyše dvetisícročná existencia cirkvi je toho dosť jasným dôkazom. Pre všetkých. Mnohí počas stáročí za toto presvedčenie obetovali svoj život. Keď kresťanstvo od čias cisára Konštantína sa stalo v Ríme a neskôr v Európe hlavným náboženstvom, kresťanská nedeľa prebrala miesto po židovskej sobote. Stala sa „dňom slnka“. Po anglicky Sunday, v nemčine Sonntag. Napokon, v ruštine sa „nedeľa“ povie воскресенье – vzkriesenie. Teda aj v časoch najväčšej sovietskej ateizácie, ktorá trvala vyše 70 rokov, aj ten najpresvedčenejší komunista, ateista a bolševik musel aspoň verbálne a formálne uznať, že nedeľa je deň vzkrieseného Pána.

● O tom, že Ježiš Kristus je historická osobnosť, dnes už nikto seriózny nepochybuje. No o cirkvi špekuluje kdekoľvek...

Problém a zásadná otázka kresťanskej viery nie je v tom, či Ježiš Kristus žil na tomto svete ako historická osobnosť alebo nie, ale či ho my uznávame za Božieho Syna a Spasiteľa. Vážnym nebezpečenstvom pre ľudstvo je vonkajšia propaganda a tlak na človeka, že hriech neexistuje. Koľko úsilia sa dnes vynakladá v rozličných masmédiách, aby človeka presvedčili, že staré dobré zásady vyjadrené Desatorom sú smiešne a nemoderné. Skutky, ktorých sa v minulosti ľudia báli alebo ich aspoň pokladali za nesprávne a hriechne, sa dnes definujú ako prejav slobody a suverenity človeka a jeho ľudských práv

Zhovárila sa Eva ZELENAYOVÁ

POZNÁMKA

Európska únia prekročila hranicu – rekvirovanie peňazí uložených v cyperských bankách najprv všetkým a potom tým, ktorí tam majú nad sto tisíc eur – a to hneď v rozmedzí okolo 15 percent – je prekročením hranice tak politickej, ako aj finančnickej a bankovej. Keďže sme s Cyprom v jednej menovej zóne – zóne eura – týka sa to všetkých.

Cyperské účtovanie

Na Slovensku kríza doterajšieho daňového, finančného a podnikateľského raja – ostrovného Cypru – vyvoláva trojakú reakciu. Najprvďu zrejme u tých, ktorí majú vklady v cyperských bankách. Podľa vyhlásenia predsedu Slovenskej národnej strany Antona Danka sú ich asi dve tisícky. Predseda SNS sa pritom odvoláva na údaje z vyjadrení predsedu vlády Roberta Fica. Ten, ako konštatuje A. Danko, ešte v júni 2012 podmienil slovenskú pomoc Cypru v kríze informáciami o slovenských vlastníkoch, podnikateľoch, ktorí majú v cyperských bankách kontá alebo vlastnia schránkové firmy.

Európska únia chce odvrátiť bankrot Cyperskej republiky, člena Únie od roku 2004, ostrova, ktorý s necelým miliónom obyvateľov má teraz sekeru vo výške 17 miliárd eur (!) – toľko požadovali pôvodne za svoju záchranu pred bankrotom v Bruseli. Pre obyvateľov päťmiliónového Slovenska je to neuveriteľné – a je zjavné, že za to prostí obyvatelia Cypru nemôžu. Je to zrkadlo neuveriteľne laxného prístupu Európskej komisie, Európskej únie a napokon zrejme aj Európskeho parlamentu k podmienkam, ktoré na Cypre donedávna tolerovali a prehliadali.

Pre slovenskú politiku je to jednoznačný dôvod žiadať zoznamy a daňovú spoluprácu s cyperskými orgánmi, pokiaľ ide o slovenské firmy na Cypre, a naopak o cyperských podnikateľoch na Slovensku. Pokiaľ ide o výzvu predsedu SNS Antona Danka, aby predseda vlády SR „dodržiaval svoje verejné vyhlásenie o získaní zoznamu slovenských podnikateľov, ktorí majú schránkové firmy na Cypre“, je to príspevok nielen do politického zápasu, ale najmä dobrá agenda. Vláda potrebuje tlak aj z neparlamentného prostredia. Skutočne vyjasniť a zmeniť pomery v Európskej únii a postavenie národných štátov, schopnosť národných vlád mať informácie týkajúce sa ich ekonomiky je ťaž na správnu bránu. Okrem toho vystavuje aj vládnú stranu zodpovednosti, aby netolerovala pomoc podnikateľov alebo firiem prepojených s Cyprom, a na druhej strane, aby sa každá finančná pomoc eurovalu viazala na jasné informácie. Je na neuverenie, že národná vláda sa dlho domáha od potápajúceho sa Cypru informácií z daňovej oblasti, týkajúcich sa slovenskej ekonomiky či finančnictva, a stále ho nemá. Tak ako si naša vláda musí urobiť jasno s Cyprom a Bruselom, slovenský daňový platca si musí urobiť jasno s tým, komu a prečo idú jeho dane. V tomto je výzva predsedu SNS nielen záležitosťou SNS, ale vlastne všetkých, čo platíme dane.

(ddk)

Prijatie koncepcie Sergeja Kozlíka by mohlo priniesť revolučný zvrät Dobrý eurorozpočet pre Slovensko

Dušan D. KERNÝ – Foto: Ladislav LESAY

Europoslanca Sergeja Kozlíka v eurokuloároch považujú za schopného a usilovného odborníka. Pre SNN to povedal, samozrejme kuloárne, jeden z najstarších slovenských znalcov inštitúcií Európskej únie. Poslanec S. Kozlík, člen Aliancie liberálov a demokratov za Európu (ALDE), je členom rozpočtového výboru Európskeho parlamentu (EP), v týchto týždňoch jeho kľúčovej zložky.

Sergej Kozlík

Až tlačová konferencia v Bratislave dostala tohto odborníka, bývalého ministra financií, pred mikrofóny novinárov. „Tvorba a schvaľovanie rozpočtu je už prakticky hotová vec. Európska komisia (EK) predložila návrh, rokovali o ňom predstavitelia vlád, teda Rada únie, ale mňa nikto neoslovil, nijaké slovenské či už verejnoprávne alebo súkromné médium. Vystupujú tu na túto tému síce mladí, vzdelaní a inteligentní analytici z rôznych inštitúcií, ale musím povedať, že neraz o tvorbe eurorozpočtu prakticky nič nevedia,“ konštatoval europoslanec Kozlík.

■ ZDROJ OD PRAMEŇA

Znie to neuveriteľne, ale faktom je, že naslovovaný odborník a človek, ktorý je pri prameni, teda pri všetkom, čo

sa „varí“ okolo takej rozporuplnej a konfliktnej témy, ako je nový dlhodobý rozpočet Európskej dvadsaťsedmičky, sa nedostal do slovenských médií, kým na to razantne sám neupozornil. Ak by to nebol urobil, dodnes by bol pre médiá, vrátane verejnoprávných, „nemý“, dalo by sa rovno povedať – umlčaný. Sergej Kozlík prelomil teda bariéru mlčania a jeho odborný pohľad nepochybne rozširuje obzor tak laickej, ako aj profesionálnej verejnosti. Každá prítomnosť Sergeja Kozlíka na Slovensku zaujme – predtým takisto jednoznačne upozornil na konkrétne podrobnosti nátlaku na privatizáciu, ako toho bol svedkom po svojich pracovných návštevách v USA a vo Veľkej Británii.

■ NESTRATILI PAMÄŤ

S. Kozlík zdôrazňuje, že Európa, európske štáty, európske národy nestratili pamäť. „Európa má pamäť, to je moje kľúčové poznanie,“ konštatoval v rozhovore so zástupcom SNN. „Preto som na jednej strane samozrejme prívržencom ideí národných riešení, riešení národného štátu v rámci Európskej únie, na druhej strane súčasne spoločných hľadanií. Európa národov je a ešte zrejme dlho bude – to vidno aj z terajšieho vývoja. Ak najnovší prieskum ukazuje, že Rumuni sa oveľa väčšmi boja chudoby, ako napríklad Taliani, tak to veľa hovorí práve o pamäti. Ak ide o riešenia, tak aj táto kríza ukazuje, že môžu jestvovať predstavy, ako to riešiť.“

■ CITLIVÁ PROBLEMATIKA

„Zastávam názor, že v najcitlivejšej otázke – a tou je poľnohospodár-

stvo, by tak národné trhy, ako aj spoločný európsky trh mohli čeliť vonkajšej, dá sa povedať že zničujúcej konkurencii spoločnou dohodou. Povedzme takou, že jednotlivé štáty by určovali pokrytie až do 80 percent vlastného trhu s kľúčovými potravinami samy, a 20 percent by bolo vystavené voľným konkurenčným trhovým podmienkam. Ide tu samozrejme o záchranu alebo znovuoživenie domácej poľnohospodárskej produkcie, na ktorú má napríklad Slovensko, ale aj iné štáty mimoriadne dobré podmienky,“ rozvíjal svoju predstavu S. Kozlík. „Znamenalo by to však aj prínos v otázkach ochrany trhu a tiež zamestnanosti. A potom, pokiaľ ide o konkurenciu, treba si uvedomiť, že jej čelíme nielen navzájom vnútri Únie, medzi dvadsaťsedmičkou, ale v rámci WTO, teda trhu, ktorý je vystavený ázijskému či inému vplyvu a masívnemu dovozu. Európska únia dotuje poľnohospodárstvo, je to pre agrozort akýsi vankúš, ale aj štáty, ktoré prichádzajú s produktmi na európsky trh, či už ide o Brazíliu, USA alebo Čínu, takisto podporujú svojich výrobcov, producentov.“

■ HLADANIE VÝCHODISKA

Na otázku či by model 80 : 20, teda „domáce“, národné rozhodovanie o 80 percentách v základných produktoch, potravinách, pokiaľ ide o obilie, pšenicu, kukuricu, mäso atď., znamenal zásadnú zmenu, europoslanec Kozlík hovorí, že by to bol revolučný zvrät.

„Robím všetko preto, aby som tento názor propagoval,“ povedal pre náš týždenník. Terajšia krízová situácia a tlak, ktorému je vystavená poľnohospodárska Európa, ako aj trvalý a stále

ešte neprekonaný problém okolo dotácií do poľnohospodárstva, ukazuje, že treba hľadať východisko. Pokiaľ ide o Slovensko, je tu tiež požiadavka, aby sa poľnohospodárstvo zachránilo so všetkým, čo k tomu patrí –, trhom, zamestnanosťou, ekológiou alebo tam, kde už zaniká či zaniklo, aby sa obnovilo všade, kde to ide, kde je to racionálne.

„Zem nám predsa nikto neberie, tá je naša – problémom je trh a prístup naň,“ konštatoval europoslanec Kozlík. Jeho názory sú v zhode so špičkovými poľnohospodárskymi odborníkmi s medzinárodnou skúsenosťou – kapacita Slovenska v schopnosti užiť si populáciu presahuje vysoko počet obyvateľov SR. Pokiaľ ide o nezamestnanosť – a to aj nezamestnanosť v najkrízovnejších oblastiach Slovenska – dal by sa dosiahnuť zvrät; ide o možnosť vytvoriť desiatitisíce pracovných miest v agrozorte a nať nadvážujúcich oblastiach. Kvalifikovaný odhad v strednodobom výhlade je sto až dvesto tisíc pracovných pozícií.

■ ROZPOČET V KRÍZE

Terajší dlhodobý rozpočet Európskej únie je pre Slovensko zaujímavý. Pokiaľ ide o možný príjem eurofondov na hlavu obyvateľa, je na druhom mieste. To je dobré, najmä čo sa týka rozvoja regiónov, ale aj ekológie, železníc, diaľnic. Druhá vec je, ako to využijeme. Všetko to, čo sa prijalo na úrovni Únie, pokiaľ ide o byrokráciu v spracovaní eurofondov, v podstate posunulo podľa europoslanca Kozlíka Čierneho Petra do rúk národných štátov a ich administrácie. Slovensko by malo dostať viac ako v minulom období, pričom rozpočet presahuje volebné obdobie jednej vlády. Rozpočet sa prijíma v atmosfére pokračujúcej krízy a nezamestnanosti nevidaných rozmerov. Vynára sa otázka, ako sa bude vyvíjať Európska únia do budúcnosti, či EÚ bude hľadať riešenia v rámci vzájomnej politiky alebo sa budú prijímať riešenia na úrovni národných štátov, čo pre mnohých znamená presadenie národného egoizmu najmä vzhľadom na rozličnú veľkosť jednotlivých aktérov spoločenstva.

Odišiel štátnik, ktorý ovplyvnil politický vývoj v celej Latinskej Amerike

O slávu ho nepripravila ani smrť

Peter JÁNOŠÍK – Foto: theprisma.co.uk

Venezuelský prezident Hugo Chávez mal ešte veľké plány, ale osud rozhodol inak. Venezuela a veľká časť Latinskej Ameriky sa bude musieť obísť bez neho. Má sa čoho držať, veď nebolý zanechal podnetný odkaz a kus práce na poli pozdvihnutia života prostých Venezuelčanov. Strojca socializmu 21. storočia sa stal strašidlom západnej pologule a USA.

Ako sa fenomén Hugo Chávez zrodil? A prečo ho o slávu nepripravila ani smrť? Odporcovia ho nezničili ani pučom, ani generálnym štrajkom. Do jeho nástupu do politiky sa vo Venezuele pri moci striedali zástupcovia kresťanských a sociálnych demokratov podľa toho, ktorým sa podarilo kúpiť si viac hlasov. Politici rozhajdákali a nakradli miliardy petrodolárov a na zlepšenie kvality života rýchlo rastúcej populácie nechávali odrobinky. V roku 1998 únavu z dvojstranneho systému dosiahla vrchol. Občania chceli ku kormidlu štátu dakoho mimo straníckych štruktúr. Nakoniec siahli po neúspešnom pučistovi z roku 1992 – Hugovi Chávezovi.

■ SO ŽELEZNOU RUKOU

Výrečný, mladistvo pôsobiaci, s aurou väzného hrdinu – taký bol v očiach ľudu. Po neúspešnom štátnom prevrate vzal všetku zodpovednosť na seba. Hugo Chávez mal byť tým, čo železnou rukou zavedie poriadok. Voliči od neho očakávali, že zatočí s korupciou, povyhadzuje premnožených úradníkov a peniaze z ťažby ropy investuje do infraštruktúry. Jeho sľuby o veľkých zmenách, ktoré urobí na prospech chudobných a na úkor bohatých, nebrali prostí občania len ako volebnú rétoriku. Proletariát z predmestí na strmých kopcoch okolo Caracasu aj ľud z vidieka vedel nadchnúť pre politiku. Tí, čo prv boli zaregistrovaní na hlasovanie iba v prípade, že im to zamestnávateľ aj

s príkazom koho voliť nariadil, začali voliť z presvedčenia. Jeho vystupovanie proti najväčším ropným spoločnostiam USA sa spočiatku vnímalo ako obyčajné chvastúnstvo. Predsa však dosiahol, že ropa zostala venezuelská.

AKTUÁLNE

Urobil poriadok v ropných spoločnostiach, nepredžil vysielaciu licenciu znepríatelennej televízii, začal regulovať ceny potravín, znarodňoval, ale najmä pomáhal chudobným: umožnil im prístup k vzdelaniu, k zdravotnej starostlivosti s personálom z Kuby, staval byty pre chudobných, začal budovať štát bez priepastných sociálnych rozdielov.

■ PRIŤAŽLIVÝ VZOR

Chávezov príklad viedol k sérii víťazstiev ľavicových kandidátov aj v iných štátoch. Vo svojej vlasti nemal konkurenciu. Bol marketingovým majstrom, ktorý si vďaka bezprostrednému správaniu pri kontakte s občanmi a kvetnatej, ale pritom ľahko zrozumiteľnej reči vedel zabezpečiť, aby ho časť ľudí nielen volila, ale aj milovala. Chávez si čítal myšlienky Simóna Bolívara a seba charakterizoval síce ako marxistu, no v prvom rade ako kresťana.

„Kristus nepotrebuje veľvyslanca, žije totiž v ľuďoch a v tých z nás, ktorí bojujeme za spravodlivosť a slobodu pre pokorných,“ znelo jeho krédo. Hugo

Chávez vystupoval v úlohe osloboditeľa Latinskej Ameriky (v priamom odkaze na vzor Simóna Bolívara) od vplyvu USA a zahraničných spoločností, na ktoré hľadel ako na zodpovedných za chudobu v regióne. USA označil za „netvora predstavujúceho kapitalizmus“ a jeho režim nabral kurz v priamom rozpore s politikou USA. Zhoršovanie vzťahov demonštrovalo aj ukončenie tridsaťpäťročnej praxe vojenského výmenného programu medzi obidvoma štátmi. Chávez dokonca neraz pohrozil, že úplne nechá zastaviť dodávky ropy do USA v prípade, že sa USA pokúsia vo Venezuele vojensky zasiahnuť. Keď-

že Venezuela má významnú pozíciu medzi dodávateľmi ropy do USA, postup USA to podstatne limitovalo.

■ ROZPORUPLNÝ SYMBOL

Chávez sa usiloval o posilnenie svojho vplyvu v Latinskej Amerike tým, že okolitým štátom začal dodávať ropu za výrazne nižšie ceny. V prvom rade však dal do poriadku pomery v ropnom priemysle a nariadil štátnej ropnej spoločnosti vykonávať doplnkové aktivity ako stavbu ciest, import a distribúciu potravín, stavbu dokov, produkciu mlieka atď.

V zahraničnej politike sa orientoval na spoluprácu s Ruskom a ľavicovými juhoamerickými vládami, najmä s Brazíliou a Argentínou. Aj tým bral vietor z plachiet USA. Vladimir Putin označil Cháveza za mimoriadneho muža a iránsky vodca Mahmúd Ahmadinedžád ho nazval „symbolom odporu proti imperializmu“. Chávez bol podľa neho „mučeníkom za dobro národa“. A takým navždy zostane. Muž, ktorý počas svojho 14-ročného politického pôsobenia výrazne ovplyvnil vývoj nielen vo svojej domovine, ale aj v celej Latinskej Amerike a zrejme i v globálnom meradle.

Bol Chávez strojom socializmu 21. storočia?

Nečinnosť Slovenského inštitútu v Prahe kritizujú aj samotní Česi Snopkove kultúrno-politické kotrmelce

Eva ZELENAYOVÁ

Voľba prezidenta v Českej republike bola na Slovensku mimoriadne sledovaná. Zdá sa, že niektorí Slováci sa až príliš zaangažovali aj do jej predvolebnej kampane. Klip, v ktorom kandidát Karel Schwarzenberg nedokázal zaspievať štátnu hymnu, zaujal na Slovensku aj tým, že so zanietením ju vo volebnom štúdiu spieval bývalý politik Ladislav Snopko, v súčasnosti riaditeľ Slovenského kultúrneho inštitútu v Prahe.

Ladislav Snopko je výraznou figúrou v skupine politikov z VPN, ktorí sa zviditeľnili najmä profederálnou orientáciou. Jednoducho, ďalší havlovec. Napriek tomu sa po známom kapelníkovi Vladimírovi Valovičovi stal riaditeľom Slovenského inštitútu v Prahe. Nedávno sa na sociálnej sieti objavil obrázok jedinej postaršej návštevníčky na podujatí organizovanom touto inštitúciou, na činnosť ktorej sa skládame všetci. Už aj škodoradostným Čechom to stálo za štipľavú poznámku o úrovni kultúrnej ponuky SI, o ktorú je takýto minimálny záujem. Charakternejší človek by sa po takomto fiasku aspoň pokúsil o sebareflexiu...

■ NEMAJÚ HANBU

Kardinál Korec je umiernený človek so strastiplnou minulosťou. Bol politickým vážnom komunistického režimu, pričom vždy sa hlásil k svojmu

me sa dohodnúť na tom najdôležitejšom – na našej identite.“ A nasledujúcimi riadkami sa jednoznačne vymedzil. Je zásadne proti prvej Slovenskej republike a identitu Slovákov vidí v Slovenskom národnom povstaní. Lenže na počudovanie tvrdí, že „SNP bolo občianskym protifašistickým protestom...“ Tak aké bolo povstanie? Národné alebo občianske? Vie Snopko vôbec, čo je národ?

Nostalgicky spomína na november 1989. „Cez deň bola revolúcia, o piatej popoludní sme odkráčali z bojiska do štúdia Opusu v Starom meste.“ Tam selektovali televízne a rozhlasové nahrávky a dostávali ich do médií. Snopko ich moderoval. Dodnes mu zostalo čosi z tých čias. Stále moderuje pražský večierok Sedemnásť november. Možno sa tiež pýtate, prečo pražský? Prečo sa Snopko nevie presadiť v jeho rodnom prostredí? V slo-

ZSVU. V liste z 27. 12. 1990, adresovanému ministrovi kultúry L. Snopkovi, ale aj podpredsedovi vlády SR a predsedovi Matice slovenskej, okrem iného napísal: „Umelecká beseda slovenská oslávila v roku 1991 70 rokov od svojho založenia. Boli by sme radi, keby k tomuto výročiu nám bol vrátený neoprávnené odobratý majetok.“ Minister Snopko vyhovel – ale inej organizácii. Našlo sa šalamúnskejšie riešenie. K prvému máju 1991 prešla budova do majetku Slovenskej výtvarnej únie. Miloš Jurkovič protestoval. Márne. Pri príležitosti 80. výročia vzniku UBS odzneli slová: „Nová postsocialistická demokracia sa oprávneným žiadosťami M. Jurkoviča otočila chrbtom a nepravosť znásobila len ďalšou nepravosťou: nielenže budovu previedla do vlastníctva nenáležitého občianskeho združenia, no navyše to urobila znevažujúcim a podvodným spôsobom.“

Budova Umeleckej besedy v Bratislave, 1939.

národu. Celkom ho vyvádza z miery trúfalosť politikov, ktorí organizovali petície proti vlastnému štátu, no dnes nemajú hanbu hlásiť sa za jeho reprezentantov, ba dokonca sa uchádzať o funkciu prezidenta. O čo im ide? Výpredaj národného majetku počas pravicových vlád dáva jednoznačnú odpoveď. Určite nie o národ.

Na čele kultúrnej inštitúcie Slovenskej republiky v zahraničí by mal byť nielen podľa občianskeho preukazu príslušník tohto štátu, ale aj srdcom národovec. Ako môže reprezentovať národnú kultúru človek, ktorý s ňou nemá nič spoločné. Človek, pre ktorého je kultúra skôr zdroj ziskov než výsledok duchovnej vyspelosti národa.

Snopko sa v rozhovore pre Sme v roku 2009 pošťazoval, že v spoločnosti jestvujú bariéry, akoby si nechcel uvedomiť rozdiel medzi súkromným a verejným priestorom, pričom ten druhý musí byť podľa Snopka komunikatívny. „Staré boľševické heslo: Kto nejde s nami, ide proti nám, akosi začína ziskávať novú tvár a státisíce fanúšikov,“ povedal.

■ KTO MLČÍ – SVEDČÍ

Začiatkom tohto roku sme L. Snopka oslovili a požiadali ho o odpoveď na niekoľko otázok. Zaujímali nás jeho názor na miesto Matice slovenskej v spoločnosti, aký by mal byť podľa neho správny Slovák, s čím spája slovenské vlastníctvo... Pán riaditeľ sa však mesiac neozval. Po mesiaci sa ospravedlnil, že mal veľa práce, ale že určite na naše otázky odpovie. Prešiel ďalší mesiac a pre národné noviny si čas nenašiel. Teda sám sa zachoval ako zástavný ním spomínaného boľševického hesla.

Otázky nášho týždenníka neboli samoúčelné. Snopko v spomínanom rozhovore pre Sme totiž upozornil na vážny problém, keď povedal: „Nevie-

venskom? Prečo si nepripomína vznik samostatnej Slovenskej republiky, ale výročie rozdelenia Česko-Slovenska?”

„VPN vznikla na pôde Umeleckej besedy,“ hovorí v spomínanom rozhovore Snopko. Prečo nie na pôde Umeleckej besedy slovenskej? To vynechávanie všetkého, čo súvisí so slovenskosťou, je pre Snopka príznačné. V ročenke Umeleckej besedy slovenskej z roku 2004 je opísaná smutná história tohto najstaršieho umeleckého spolku na Slovensku. Výstavný pavilón na Dostojevského rade v Bratislave neďaleko Dunaja bol postavený z väčšej časti zo zbierok členov spolku, patril Umeleckej besede slovenskej. V roku 2004 sa však na priečelí tejto historickej budovy objavil nápis Slovenská výtvarná únia.

■ MAJETKOVÁ KRIVDA

Vráťme sa ešte ďalej do minulosti. Ako hovorí súčasný starosta UBS Emil Semanco: „Prvý špecializovaný výstavný pavilón vo vtedajšej ČSR vybudovali v roku 1926 najmä zo zbierok členskej základne a z darov. A aj keď bola UBS zásahom totalitných režimov dvakrát rozpustená (1939, 1949), vo svojich stanovách výslovne uvádza, že v prípadoch, keď spolok zanikne, jej majetok má prejsť do vlastníctva Matice slovenskej. Nikdy sa tak nestalo a majetok UBS vždy využívali všelijaké iné nástupnícke spolky a organizácie.“ Ale až po roku 1989 sa najstarší umelecký spolok na Slovensku stal podnájomníkom vo vlastnom dome. Ako?

Profesor Miloš Jurkovič (syn zakladateľa UBS arch. Dušana Jurkoviča) sa hneď po zmene režimu a svojom zvolení za starostu znovuoobnovennej UBS pustil do boja o historickú budovu Umelky. Tá sa počas bývalého režimu stala národným majetkom, ktorý v roku 1957 prešiel pod správu

Emil Semanco to spresňuje: „Keď krátko po novembri 1989 zanikol Zväz slovenských výtvarných umelcov a vznikla Slovenská výtvarná únia, vtedajší minister kultúry Ladislav Snopko spolu s Igorom Gazdíkom sa poponáhľali delimitovať budovu Umeleckej besedy slovenskej, ale aj iný majetok ZSVU (napríklad budovu na Partizánskej ulici, ktorú už SVÚ medziťm predala) do majetku SVÚ so zisťovacími úmyslami, aby sa v nej mohla realizovať bývalá Snopkova manželka.“

V súvislosti s budovou Umeleckej besedy slovenskej sa v Sme (26. 6. 2008) objavil článok, v ktorom autorka zvýraznila prednosti stavby, no jej záverečná veta je po obsahovej i gramatickej stránke zmätočná. Ako by čosi chcelo povedať, ale nemôže. Veď posúďme: „Hodnota akejkoľvek budovy však nie je len v stavebných proporciách, ale aj v historickej pamäti. A tá v prípade vyše 80-ročnej existencie UBS už nie je len strohým encyklopedickým heslom v príbehu slovenského výtvarného umenia, ale aj o umelcoch a kurátoroch, snoch a reálnych možnostiach, aparátčikoch a revolucionároch, podrazoch a veľkorysých gestách. Jednoducho o ľuďoch a ich období.“ Pre Sme bolo nepredstaviteľné uviesť, že znevažujúcim a podvodným spôsobom okradol UBS o jej budovu Snopko?

Časť ponovembrovej reprezentácie dodnes hľadá vlastnú identitu. Patrí k nej aj Ladislav Snopko, v súčasnosti vo funkcii riaditeľa Slovenského kultúrneho inštitútu v Prahe. Ako reprezentuje národnú kultúru, sa dá ľahko domyslieť aj z príkladu o dôchodkyni, ktorá sa prišla ako jediná „ohriať“ na akciu Slovenského inštitútu v Prahe. Domyslela jeho nomináciu slovenská vláda?

Dobová fotografia:
archív SNN

Ochotníckemu divadlu patrilo a patrí významné miesto v slovenských kultúrnych dejinách. Stálo pri koreňoch budovania slovenského národného povedomia, bolo jeho nositeľom i obrancom. Svedčia o tom početné historické práce, ktoré čerpajú z archívnych prameňov. Je preto na škodu, že ak sa raz bude spracúvať história slovenského ochotníctva v poprevratovom období, budeme vedieť napísať len málo, či lepšie povedané skoro nič.

Divadelní nadšenci zápasia s rozvratom

Ako ďalej, ochotníci?

Rudolf HUDEC - Foto: archív, pokrok.noviny24.sk

V minulosti bolo ochotnícke divadlo obľúbené.

Ochotnícke súbory svoje aktivity dokumentujú len príliš zriedka a ak sa aj náhodou niektorý zo súborov pre dokumentovanie svojej činnosti rozhodne, či rozhodol, tieto informácie miznú zväčša s ich členmi. Neexistuje systém ani báza pre serióznú dokumentáciu aktivít všetkých ochotníckych súborov na Slovensku, a to ani na štátnej, a žiaľ ani na ochotníckej báze.

■ CHÝBA METODIKA

Príčinou tohto stavu je absencia metodického riadenia ochotníckych súborov v tomto smere. Chýbajúca metodika je následkom rozvratu organizácie a riadenia ochotníckeho hnutia ako takého. V súčasnosti existujú dve profesijné organizácie, ktoré zoskupujú ochotníckych divadelníkov. Sú nimi Združenie divadelných ochotníkov Slovenska (ZDOS) a odštiepenecká Rada pre neprofesionálne divadlo na Slovensku (RNDS), ktorá vznikla v roku 1999 z podnetu nespokojených okolo tzv. senickej iniciatívy reprezentovanej skupinou okolo Lucie Blaškovej, Karola Horvátha, Silvestra Lavrika a Jozefa Krasulu. Ak prvá z uvedených (ZDOS) je okrem organizácie festivalového diania na Slovensku skôr mŕtvym chrobákom a aktívnejšie ako jej centrálna organizácia sú jej regionálne zložky, najmä na Spiši a Považí, Rada pre neprofesionálne divadlo na Slovensku je živým tvorivým celkom organizujúcim tvorivé dielne, kurzy a snaží sa rozvíriť kal v temných vodách slovenského ochotníctva. Žiaľ, chyba jej punc skutočného reprezentatívneho orgánu zastrešujúceho všetky neprofesionálne divadlá na Slovensku. Z tohto dôvodu nemôže vydávať ani komplexnú metodiku, prostredníctvom ktorej by sa ochotníci riadili. Aktivity ZDOS-u či RNDS-u sa len ťažko dajú porovnať s aktivitami pôvodnej organizácie slovenských ochotníkov – Ústredia slovenských ochotníckych divadiel, ktoré bolo násilne zrušené v roku 1949. To nielenže

bolo jedinou a reprezentatívnou organizáciou slovenských ochotníkov, ktorá sa starala o hospodárske, technické (kulisy, šatnica) a formačné budovanie ochotníckych súborov na Slovensku (organizácia kurzov, prehliadok), ale zbierala aj informácie o dejinách a dobovom dianí medzi ochotníkmi, pričom jej cieľom bolo vybudovanie Múzea slovenských ochotníkov. Žiaľ, tento plán sa pre necitlivý zásah štátnej moci nepodarilo naplniť, aj keď je zrejmé, že práve zriadenie múzea či dokumentačno-archívneho centra slovenského ochotníctva je za súčasného stavu pravdepodobne jediná a správna cesta.

■ RAD NA REFORMU

Isto, dokumentácia dejín ochotníckeho divadla na Slovensku je parciálna, ale zas nie až taký podružný problém, ktorý popri nutnosti komplexnej reformy ochotníckeho divadla treba tiež riešiť. Pomocnú ruku pritom by mohol poskytnúť štát, ktorý už v súčasnosti podporuje ochotníkov prostredníctvom siete osvetových centier. Tie čiastočne dokumentujú i činnosť ochotníkov, no ich práca je parciálna a nesystematická. Navyše štátna podpora (finančná, metodická), ktorá sa ochotníkom dostáva prostredníctvom regionálnych osvetových centier (NOC), je nepostačujúca. Prostriedky z NOC, z ktorých časť by sa dala investovať práve do vytvorenia ich pamäťového pracoviska, častejšie končia v rozpočtoch regionálnych folklórnych súborov.

Ako teda ďalej? Na túto otázku musia zodpovedať zodpovední pracovníci ministerstva kultúry, Národného osvetového centra, Divadelného ústavu možno Matice slovenskej, no najmä divadelných ochotníkov samotných. Možno práve problematika dokumentovania ich činnosti (tak súčasnej, ako aj minulej) bude prvým krokom na ich vnútorné obrodenie a zjednotenie, bez ktorého ochotnícke divadlo zostane iba na periférii (spoločenského) záujmu.

Ochotníci z Veľkého Krtíša.

POZNÁMKA

Kde sa zamestnať, ako sa užívať, kde bývať, za čo zariadiť byt? Sociálny systém na Slovensku, ktorý by mal určiť nejaké základné pravidlá a zároveň aj záruky pre mladých budúcich rodičov, prakticky neexistuje. Máme tu akési záchranné siete podpôr, vyplácaných v krajných a mimoriadne zúfalých situáciách.

Istota neistoty

Neexistuje však nijaká garancia a podpora pre normálny život. Viacerí si teraz určite povie, že súčasné spoločensko-politické zriadenie, ktoré je akýmsi mixom systémov a metód pokusov – omylov už od „spoločenských zmien“ v roku 1989, je kapitalistické a v ako takom tu garantovať nejaké sociálne istoty nie je namieste. A to je hlavná príčina našej demografickej krízy. Na Slovensku totiž nijaký kapitalizmus v zmysle definícií jeho fungovania v „normálnych“ spoločnostiach neexistuje, ak, tak možno vo svojej ranej pofeudálnej podobe. Ide iba o akýsi vyšší stupeň „komunizmu“ pre vyvolených, prekrytý mejkapom demokratických fráz a členstiev v uznávaných medzinárodných spoločenstvách civilizovaných krajín. O ľavicu asi nemá význam písať, pretože ani tá u nás v politologickom zmysle po novembri neexistovala a neexistuje doteraz, iba ak s čestnou výnimkou SDĽ Petra Weissu. Tá však nemala žiadnu šancu, lebo bola založená na princípe slušnosti. Vláda sociálnej demokracie Roberta Fica ešte automaticky nezaručí, že na Slovensku skutočne existuje sociálno-demokratický systém. Teda systém, ktorý by umožnil, aby sa demografické krivky vyvíjali úplne inak, na prospech už blízko budúceho demografického obrazu spoločnosti. Nedá sa argumentovať ani klasickým marxistickým – rodina je základnou bunkou spoločnosti. Ak pre nič iné, tak už len pre klapky na očiach tých, ktorí dnes tvoria a nie formujú, ale zámerne deformujú verejnú mienku. Zostáva jediné – zobrať si príklad zo zahraničia. Napríklad z Kanady, z Nového Zélandu alebo aj z blízkych severských krajín – z Nórska, z Dánska, zo Švédska či z Fínska. Asi nikto nepochybuje o tom, že to nie sú „komunistické“ krajiny a že v nich nie je deficit demokracie. Tak čím to je, že všade v týchto krajinách je miera nezamestnanosti nižšia ako u nás, že ak tam mladý človek získa zamestnanie, tak ho stratí iba pre závažné porušenie pracovnej zmluvy? Čím to je, že tam si mladé rodiny môžu dovoliť zaťažiť sa hypotékami a bývať vo vlastnom bez každodennej strašidelnej predstavy o exekútorovi? Čím to je, že tamojšie spoločnosti, hoci sa nebijú do prs, že sú kresťanské, považujú za bežné troj- až päťdetné rodiny? Nuž – nevychádza mi to nijak inak ako len tým, že u nás jedinou istotou, ktorú máme garantovanú zo všetkých strán, je neistota. A zodpovedný rodič svoje deti neprívádza do neistoty.

Ivan BROŽÍK

Dnešná demografická kríza má pôvod v minulých rodinných modeloch

Starnutie populácie sa nezačalo včera

Ján ALÁČ – Foto: archív SNN - Ilustrácia: Peter GOSSÁNYI

Mnohé problémy, ktoré dnes považujeme za prirodzený dôsledok vývoja spoločnosti, nie sú čímsi, s čím by bola spoločnosť konfrontovaná prvýkrát. Majú svoje analógie v minulosti. Niekedy viac a inokedy menej vzdialenej. Jedným z takýchto problémov je to, čo sa dnes označuje ako nepriaznivý demografický vývoj, demografická kríza, inokedy ako starnutie populácie. Príčiny možno hľadať aj v modeli tzv. jednodetnej rodiny...

Na Slovensku sa rodí čoraz menej detí.

Jednodetný systém sa postupne presadzoval v priebehu 19. a kulminoval v začiatkových desaťročiach 20. storočia, a to najmä na juhu stredného Slovenska v evanjelickom prostredí regiónov Hont, Novohrad a čiastočne i Tekov a Gemer-Malohont. Mať jedno dieťa bolo v tomto type prostredia nepísaná, no o to pevnejšia norma. Viac detí bolo hanbou aj napriek tomu, že rodičia si uvedomovali riziká, ktoré vzhľadom na charakter zdravotnej starostlivosti a vyššej detskej úmrtnosťou boli pomerne vysoké. Problém bol až natoľko akútny, že sa stal politickou témou. Úrovne, na ktorých bol reflektovaný, boli rôzne – od najvyšších politických špičiek, cez regionálnych politikov, ktorí narábali skôr so štatistikami a s číslami, až po dedinských farárov a učiteľov konfrontovaných s jednodetstvom na bezprostrednej úrovni, často v podobe konkrétnych ľudských tragédií. Jednodetnými rodinami sa zaoberala dobová tlač (často sa tento problém otváral aj na stránkach Národných novín), v publikáciách, v kázňach evanjelických farárov alebo v rámci verejných prejavov. Príklady možno nájsť aj v literatúre alebo v dobovej publicistike.

■ STOTOŽNENIE JAVU

Pôvod tohto javu bol neraz stotožňovaný s maďarským etnickým prostredím. Argumentovalo sa omnoho väčším výskytom tohto fenoménu práve v Maďarsku. Inokedy ho dávali do súvisu s celkovým morálnym úpadkom až rozkošnosťou, podľa ktorých mladé páry sa zamieravali najmä na seba. Udomácnčoval sa pohľad, že deti znamenajú príťaž, nevitany element v domácnosti, lebo mladí manželia si chcú predsa „užiť sveta“, v čom by im deti prekážali (Národné noviny, 14. 10. 1930). Poukazovalo sa tiež na fakt, že jedno dieťa je ľahšie vychovať a ešte zostane aj na panský život. Dôsledkom však bolo, a na to niektorí autori poukazovali tiež, že rodičia potom od samej starosti o miláčika nemôžu spať, nevedia, ako

mu vyhovieť, ako ho pred každým vetrikom ochrániť. Rodičia tak majú s jedným dieťaťom viac starostí ako s dvomi alebo tromi (Národné noviny, 14. 10. 1930).

Iná identifikácia príčin sa viazala na konfesijnú príslušnosť, keďže výraznejšie bol tento jav prítomný u kalvínskeho a evanjelického obyvateľstva v súvislosti s racionalitou a pragmatickosťou protestantských náboženstiev. Najmä v politických debatách sa jednodetný systém dával do súvisu s celkovou nepriaznivou hospodárskou situáciou na Slovensku, ktorá nebola zvlášť radostná, a na tento jav mala svoj výrazný vplyv, napokon regulácia pôrodnosti vyvrcholila práve v súvislosti s hospodárskou krízou na prelome 20. a 30. rokov 20. storočia, ale nebola jedinou príčinou, pretože jednodetstvo sa netýkalo všetkého obyvateľstva na Slovensku.

■ PÔRODNOSŤ V PARLAMENTE

Tento problém sa dostal i na pôdu Národného zhromaždenia ČSR. Ostrá debata sa odohrala napríklad v roku 1926 pri prerokovávaní zákona o pôrodných asistentkách, kde sa argumentovalo aj problémom jednodetstva na juhu Slovenska, najmä vo väzbe na častý jav, keď v snahe o prerušenie tehotenstva dochádzalo k úmrtiam mladých žien, čo sa dávalo za vinu aj vzdelaniu a výcviku pôrodných asistentiek. To však bol iba dôsledok. V politike to tak napokon často býva, že dôsledky sa zamieňajú za príčiny.

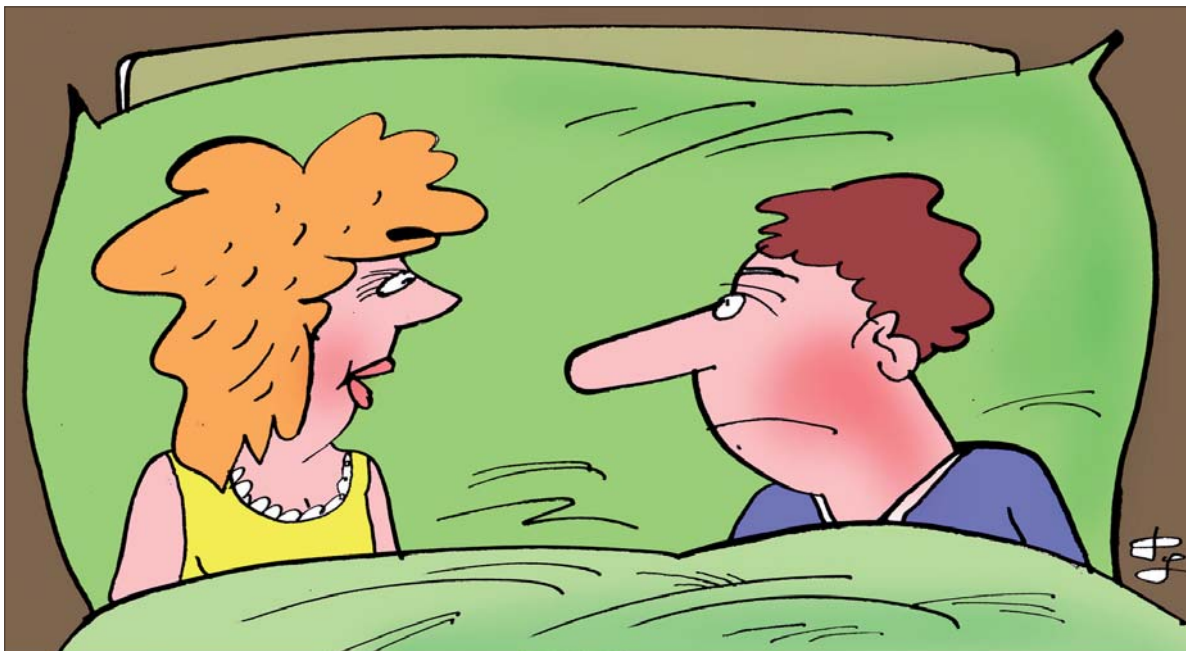
Jednou z často uvádzaných príčin bola snaha nedrobiť majetok. Ak to však bola reakcia na drobenie majetkov, a sčasti to tak určite bolo, potom jednodetný systém predstavoval reálne riešenie, ktoré však malo v sebe obsiahnutý už zárodok problémov. Drobeniu majetkov sa týmto

zamedzilo a následne sa začali manželstvami jedináčikov sceľovať. Vystával problém, že takéto rodiny nevládali obhospodarovať všetku pôdu. Jednodetný trend sa neraz menil na ľudskú tragédiu, ak jediné dieťa, ktoré bolo zmyslom života rodičov, zomrelo. Znamenalo to stratu perspektívy, stratu zmyslu života. Takýchto situácií nebolo vôbec málo. Ďalšie tragédie prinášali pomerne časté úmrtia žien v mladom produktívnom veku po umelom prerušení tehotenstva. Regulácia pôrodnosti v kombinácii s nedostatočnou hygienou mali pre mnohé rodiny v evanjelickom prostredí vyššie uvedených regiónov katastrofické následky. Svedectvo o tom je zreteľné ešte i dnes na viacerých cintorínoch v Honte a Novohrade v množstve náhrobníkov z 20. a 30. rokov 20. storočia s fotografiami mladých žien v krojoch a čepcoch.

■ BEŽNÁ REALITA

Niekedy je pohľad späť zaujímavý už aj pre uvedomenie, že to, čo sa v istej dobe berie ako zásadný a akútny problém, je o niekoľko rokov či desaťročí neskôr štandard, nad ktorým sa už nikto ani nezamýšľa. Dnes je nízka pôrodnosť bez ohľadu na konfesijnú či etnickú príslušnosť (s výnimkou rómskej menšiny) realita. Problém demografickej krízy alebo starnutia populácie sa dominantne posudzuje len z hľadiska udržateľnosti alebo neudržateľnosti toho-ktorého dôchodkového piliera a neberie sa ohľad na aspekty, ktoré ekonómia nevie uchopiť a ktorým preto vôbec nevenuje pozornosť. Dôsledky, ktoré tento trend po niekoľkých generáciách prinesie, sa dajú len predvídať – možno aj na základe poznania dôsledkov jednodetného systému. Spolu so sťahovaním sa ľudí za prácou je nepriaznivý demografický vývoj zodpovedný za úpadok mnohých sídel i celých oblastí Slovenska so všetkými aspektmi, ktoré s tým súvisia. Odsúvaním materstva na neskôr sa stráca šanca pre deti čo najviac si užiť starých rodičov, a takmer úplne prastarých rodičov, a samozrejme platí to aj naopak. Stráca sa možnosť využiť pomoc starých rodičov. Otázka je tiež, aký vplyv budú mať na charakter spoločnosti generácie jedináčikov, ktorým bude z detstva absentovať skúsenosť nutnosti deliť sa o veci, lásku a pozornosť so súrodencom alebo súrodencami.

Tento stav je napohľad prirodzenou reakciou na nepriazeň čias. Je však otázne, či na ešte výraznejšie sa zväčšujúcu neistotu nepríde reakcia v podobe rodín, ktoré budú mať vyšší počet detí. Pretože je otázne, či počet detí sa opäť so vzrastajúcou neistotou z budúcnosti nebude čoraz viac stávať istou formou zabezpečenia sa v starobe, ak na jeho dôstojnú úroveň rezignuje štát, na čo sú ľudia aspoň na verbálnej úrovni pripravovaní už dnes.

Nespi stále a pokús sa prispiet' k prirodzenému prírastku obyvateľstva.

Pomenovanie Uhorsko patrilo slovenskej zemi pred príchodom Hunov

Históriu nemožno obísť, ani ju preskočiť

Cyril A. HROMNÍK - Foto: archív SNN

Neriešiteľným problémom pre Slovákov zdá sa byť meno ich vlastného národa a meno ich vlastnej zeme alebo krajiny. Majú to byť Slováci, starí Slováci, Uhri alebo Sloveni? A má to byť Slovenská republika, Slovácko, Uhorsko, Uhry, Uhersko, Hungaria, Magyarország, Československo alebo Slovensko? Keby nebolo histórie, odpoveď by bola jednoduchá: Z milosti Čechov a slovenských dejepiscov medzi Dunajom a Tatrami žijú (už 20 rokov) Slováci v Slovenskej republike na Slovensku – na zemi, ktorú zrejme ulúpili od svojich susedov, a teda nemajú právo na svoju existenciu.

Prečo, pýtam sa, nežijú Slováci v Slováckej republike na Slovácku? Veď tak by to lingvisticky správne malo byť! Lebo ich pekné Slovenky by sa im vysťahovali buď za Tatry, alebo za Dunaj na starodávne Slovensko, ktoré im aj ich slovenským mužom raz patrilo. Veď Slovenky nemôžu pochádzať zo Slovácka! Takže tí Slováci zrejme sú len nedávni prisťahovalci zo Slovácka na počestenej Morave? Lenže za Tatrami je Poľsko, za Dunajom je Maďarsko a na Morave sú dnes moravskí „Češi“. Slovenky zrejme odtiaľ nie sú! Preto vari v dnešných časoch sa poniektoré usilujú vyslobodiť zo zajatia a nechcú sa volať pani alebo slečna Slováková, ale pani a slečna Slovák! Ale veď ani tvar pani Slovák neuspokojuje, keď je tu ďaleko zvučnejšia alternatíva pani a slečna Slovenka. No tá už zrejme nemá s pánom Slovákom nič do činenia! Zrejme nielo úniku a história sa nedá obísť...

■ SPOR O LISTA

Prečo teda maďarská diplomacia posielala slovenskému ministerstvu zahraničných vecí demarše, keď slovenskí národovci či vlastenci na oslavách 20. výročia Slovenskej republiky v Grécku sa hlásia k Uhrovi/Slovákovi Františkovi Listovi ako ku svojmu krajanovi? Prečo Maďari robia „takýto

tmy vnáša práve vydaná kniha Vladimíra Segeša a Ivana Mrvu Dejiny Uhorska a Slováci (Vydavateľstvo Perfekt).

■ SVETLO V TME

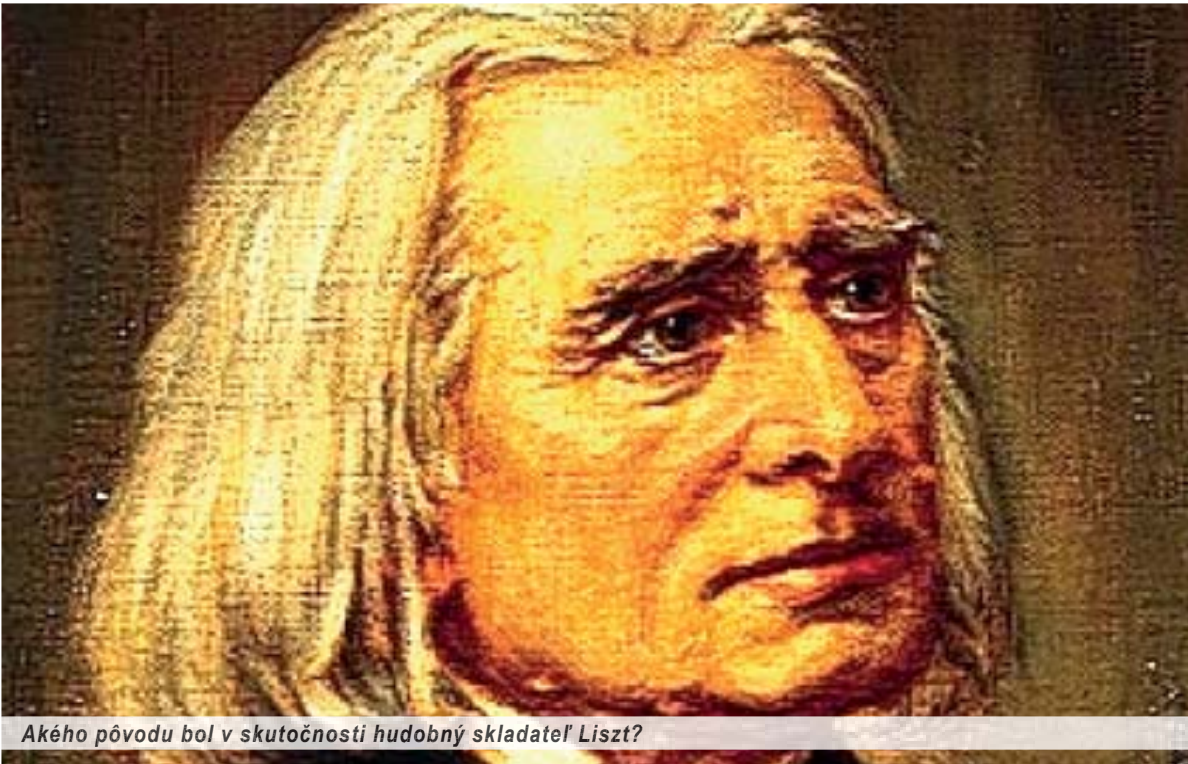
Tú knihu som zatiaľ nevidel, pretože dopraviť ju do Južnej Afriky stojí viac, než si ju kúpiť. Jej autori ju považujú za unikátnu v tom zmysle, že „až teraz – v druhom desaťročí XXI. storočia – došlo k vydaniu prvých ucelených dejín Uhorska a Slovákov v týchto dejinách. Žeby Uhorsko bolo mohlo existovať aj bez Slovákov? Prečo sa, zdá sa, že zámerne, zabúda na najlepšie knihy slovenskej histórie – na knihy profesora Milana S. Ďuricu, v ktorých je prítomnosť Slovenov na rozsiahlom Slovenskom Uhorsku evidovaná a priznaná už na samom začiatku rímskej doby v 1. storočí po Kristovi. Postupná strata slovenskej zeme v slovenskom Uhorsku v prospech novoprišlých Hungarov – Maďarov je tam tiež bohato doložená. To asi preto, lebo Ďuricove chápanie slovenskej alebo uhorskej histórie sa značne líši od jej chápania rakúskymi, maďarskými, českými a nemeckými dejepiscami, od ktorých sa, ako píše dvaja spoluautori, „veľmi nelíšime“! Lebo jeho história je ozajstnou históriou Slovenov/Slovákov v ich rodnej zemi etnicky zvanej Slovensko a geo-

sko! Veď najpresnejším prekladom názvov Hungari a Hungaria sú práve Maďari a Maďarsko, a to aj bez úplného pochopenia týchto mien, ktoré zatiaľ ani slovenská, ani maďarská historiografia nevie vysvetliť.

Maďari si predsa svoje meno nevycucali z prsta. Tieto mená, zaznamenané, respektíve už v 5. a 9. storočí po Kristovi spojované s Atilovými Hunmi a Hungarmi a nakoniec s poturčenými Magyarmi, boli v tradícii týchto ázijských votrelcov presným vyjadrením ich pôvodu ako bezohľadných lupičov v sedlách malých, ale vytrvalých koní. Ich história pred koncom 9. storočia nemá nič spoločné so slovenskými horami obklopenými slovenským Uhorskom! A toto meno Uhorsko tam existovalo dávno pred príchodom Atilových Hunov v roku 433 po Kristovi.

■ PRITAKÁVANIE BUDAPEŠTI

Ak sa kniha Segeša a Mrvu nazývala Slováci v dejinách pomadžarského Uhorska, bol by to pozitívny, aj keď vôbec nie prvý príspevok k rannej i modernej histórii Slovenského Uhorska alebo Uhorského Slovenska. Pod titulom a v podobe, v akej vyšla, je to nešťastné „pritakávanie Budapešti“, ako poznamenal historik Jozef Sivák, keďže mnohí dnešní Sloveni/Slováci, aj historici, ne-

Akého pôvodu bol v skutočnosti hudobný skladateľ Liszt?

škandál“? Pýta sa aj za nás bývalý diplomat, profesor Abel Král, keď každému mal byť nad slnko jasnejšie, že Franz Liszt bol Ferenc, že bol od porodenia do smrti aj svojím konaním, aj mysléním a čítením Maďar, lebo veď Uhor, každý Uhor nebol nič iné, nik iný ako Maďar? Ale pán Král by sa čudovať nemal, aj keď naozaj by Maďari nemali robiť takýto český dobrý vediač, že tak, v súhlase s nimi, píše skoro všetci naši novinári, ako aj naši dejepisci, pretože naši najbližší bratia Česi celkom jasne stanovili už dávno, že „Uhři“ a „Uhry“, čo slovenskí dejepisci a novinári čítajú ako Uhri a Uhorsko, sú jednoznačne Maďari a Maďarsko. Ale Maďari si svoje, aj keď nakradnuté, silou-mocou chránia, zatiaľ čo slovenskí dejepisci sa svojho bez výčitiek svedomia vzdávajú. Zdalo by sa, že svetlo do tejto slovenskej či slováckej

graficky Uhorsko: s významnou, ale pôvodne neslovenskou lokatívnou koncovkou -ko.

■ ZASUNUTÍ ZA CUDZÍCH

Mrva veľmi správne hovorí, že „je to mrzuté“, že ako „budovatelia Uhorska aj jeho obrancovia v období osmanských nájazdov“ sme v našej bežnej historiografii „schovaní za značkou Hungari a Hungaria“, ale nedá sa mu pomôcť, keď si myslí a píše, že vraj Hungari a Hungaria sa „nesprávne prekladá ako Maďari i Maďarsko“. Veď len v českom a čechizovanom slovenskom dejepisectve sa Uhři a Uhersko zrovnávalo s Hungarmi a Hungariou, aby sa tak Sloveni a Slovensko vymazali z histórie slovenského Uhorska. Nevie si predstaviť, ako inak by sa názvy Hungari a Hungaria mohli preložiť! Zaiste nie ako Sloveni/Slováci a Slovensko, ba ani ako Uhri a Uhor-

vedia rozlíšiť slovenské Uhorsko od maďarskej Hungarie, ktoré sa v historických dobách teritoriálne prekrývali, ale nikdy nestali za jedno.

Slovensko je starobylým etnickým menom zeme dávno-vekých Slovenov, novodobu a nešťastne premenovaných na Slovákov. Uhorsko, bez akejkoľvek etymologickej spätosti s názvom Hungaria a jeho nemeckými, francúzskymi atď. variantmi, bolo topografickým menom celého neokypentého Slovenska, v dávnych predrímskych dobách definovaného Tatrami (Karpátmi), Dinarmi a Alpami. Dnes je použiteľné pre zem Slovenov/Slovákov pred aj po celý čas maďarskej okupácie, kde do značnej miery koexistovalo s menom Hungaria pre zem zabranú Hungarmi/Maďarmi, ale teritoriálne malo širšiu aplikáciu než Hungaria.

Už dlhšie sa v odbornej, vo vedeckej i v laickej verejnosti diskutuje o pôvode významného hudobného skladateľa Franza Liszta. Naši južní susedia bezvýhradne tvrdia, že jeho pôvod je maďarský. Nové zistenia – predovšetkým M. Demka – nasvedčujú, že Liszt mal slovenské korene. Samozrejme, túto hypotézu Maďari a priori odmietajú.

Národný kalendár uvádza skladateľa ako „krajana“

Bol Liszt skutočne Slovák?

(mrs) - sken dobového dokumentu Národného kalendára 1865

Matica slovenská podporuje nové objavy a teórie v tejto problematike. Ako národná ustanovizeň vždy považovala Franza Liszta za Slováka. Dokumentuje to časť dobového dokumentu Národní kalendář:

od nektorého času o samote žil v kláštore dominikánskom, neďaleko Ríma na Monte Mario, a kolovala povest, že vezme na seba rúcho dominikánske. Medzitým stalo sa, bez toho, žeby sa kto bol o tom popredku dozvedel, že arcibiskup Hohenlohe, veľkoalmužník Jeho Svätosti pápeža, udelenímu mu tonsúry prijal ho do stavu kňazského, ba už i menšie posvätenie obdržal. Odtedy býva vo Vatikáne a vídať ho v Ríme chodiť v rúchu svetského kňaza; v mes. auguste t. r. prišiel do Pešti k hudobnej slávnosti, aby osobne riadil svoju vlastnú znamenitú skladbu: Svätá Alžbeta. Po svojom

„Fr. Liszt. Svetoznámy hudec, Fr. Liszt, krajana náš, ktorý kde a kedykoľvek vystúpil, všeobecný potľask dosiahol, od nektorého času o samote žil v kláštore dominikánskom,

neďaleko Ríma na Monte Mario, a kolovala povest, že vezme na seba rúcho dominikánske. Medzitým stalo sa, bez toho, žeby sa kto bol o tom popredku dozvedel, že arcibiskup Hohenlohe, veľkoalmužník Jeho Svätosti pápeža, udelenímu mu tonsúry prijal ho do stavu kňazského, ba už i menšie posvätenie obdržal. Odtedy býva vo Vatikáne a vídať ho v Ríme chodiť v rúchu svetského kňaza; v mes. auguste t. r. prišiel do Pešti k hudobnej slávnosti, aby osobne riadil svoju vlastnú znamenitú skladbu: „Svätá Alžbeta.“ Po svojom z Uher do Ríma návrate mal nastúpiť úrad riaditeľa pápežskej kapely vo chráme sv. Petra. Vyššie posvätenie nehoďlá vraj prijať. Liszt složil a vydal mnoho znam. diel, medzi nimi k tisícletému jubileumu pokresťanenia Slovanov zvláštni sbor pre mužské hlasy, ktorý sa najsamprv v pôvodnej slovanskej osnove prevodzoval 1863. v Ríme v slov. chráme (San Girolamo dei Schiavoni a ripetta), a ktoréhož osnova počína slovy: „Slavimo Slavu, Slaveni.“

na obyčajný, 365 dní majúci rok ..., Matica Slovenská (Košice), 1865. V ňom jeho autori na strane 274 – 275 uverejnili krátky článok týkajúci sa práve osoby tejto veľkej osobnosti európskej hudby. Prepis, ako aj faksimile dobového dokumentu uverejňujeme.

Prepis z dobového Národného kalendára z roku 1865: „Fr. Liszt. Svetoznámy hudec, Fr. Liszt, krajana náš, ktorý kde a kedykoľvek vystúpil, všeobecný potľask dosiahol,

z Uher do Ríma návrate mal nastúpiť úrad riaditeľa pápežskej kapely vo chráme sv. Petra. Vyššie posvätenie nehoďlá vraj prijať. Liszt složil a vydal mnoho znam. diel, medzi nimi k tisícletému jubileumu pokresťanenia Slovanov zvláštni sbor pre mužské hlasy, ktorý sa najsamprv v pôvodnej slovanskej osnove prevodzoval 1863. v Ríme v slov. chráme (San Girolamo dei Schiavoni a ripetta), a ktoréhož osnova počína slovy: Slavimo Slavu, Slaveni.“

O sťažnosti Maďarov proti Slovenskej republike (SR) Petičný výbor Európskeho parlamentu (PV EP) na poslednom zasadnutí nerokoval, SNN o tom informoval europoslanec Jaroslav Paška (SNS). Sťažnosť je proti strate slovenského občianstva po prijatí maďarského. PV EP však zrušil možnosť otvárania Benešových dekrétov, teda aj zmeny povojnového usporiadania Európy. Čo je dobrý signál.

Komu vyhovuje ožiovovanie háklivých tém?

Neotvorila Benešove dekréty

Viliam KOMORA

Národná rada SR prijala 20. septembra 2007 uznesenie o nedotknuteľnosti povojnových dokumentov k usporiadaniu pomerov po II. svetovej vojne na Slovensku, inými slovami proti otvoreniu tzv. Benešových dekrétov. Imre Juhász podal EP sťažnosť na SR proti tomu, uznesenie NR SR údajne flagrantne porušilo Zmluvu o EÚ, Európsky dohovor o ľudských právach a Chartu základných práv EÚ. I. Juhász sa omylom sťažoval na iné uznesenie NR SR, sťažnosť bola zmatečná, ale predsedníčka PV EP Erminia Mazzoniová začala procedúru preverovania SR, potvrdil J. Paška. O pokračovanie vyšetrovania a začatie verejnej rozpravy k obžalobe SR požiadal nemecký poslanec Peter Jahr (CDU).

J. Paška skonštatoval, že po komplexnej odpovedi SR k obvineniam I. Juháza už niet o čom rokovať a požiadal o okamžité ukončenie veci. Rovnako sa vyslovili ďalší europoslanci: Victor Bostinaru, Giles Chichester či Carlos José Iturgais Angulo, ktorý upozornil, že za požiadavkou nemeckého europoslancu Petra Jahra (CDU) o verejnú rozpravu k obžalobe SR nie je celý poslanecský klub.

Podľa J. Pašku z prezentovaných postojov na rokovaní jasne vyplynulo, že sťažnosť Juháza proti Slovensku je agendou Orbánovho FIDESZ-u. Pokúšajú sa otvoriť Benešove dekréty a neskôr pravdepodobne aj povojnové usporiadanie Európy.

NA MARGO

So starými Slovákmi sa spája množstvo legiend. Okrem iného sa spomína hnev pápeža na našich predkov, lebo vraj nechceli nijakých pápov. Takto sa začína jedna z mnohých uhorských legiend. Dodnes presne nevieme, ako sa skončil život Svätopluka, no podľa legendy starí Slováci už nechceli panovníka. Prišiel cudzí...

Cúvanie
z dejín

Tak ako Eva Mitrová aj ďalší poslanci federálneho zhromaždenia sa stali účastníkmi dejinnej udalosti – vzniku samostatnej Slovenskej republiky. A tiež bolo treba medzi Slovákmi lobovať za vlastný štát. Akoby sa história opakovala. Poniektorí Slováci si nechceli sami vládnuť. Kto však odmieta zodpovednosť, vyberá si otroctvo. Službu cudzím, pre cudzích. A ako sa dennodenne presviedčame, ubohí otroci si ešte aj namýšľajú, akí sú svetoví...

Už dvadsať rokov máme vlastný štát, hoci iba zlomok z tohto času bol v rukách tých, čo ho skutočne chceli. Nemôžeme sa preto ani veľmi čudovať, v akom žalostnom stave sa nachádza. Keď musíme písať otvorené listy ministrom, aby rešpektovali jazykový zákon a nevychádzali v ústrety tým, čo ho porušujú. Keď dokonca z Českej republiky, kde prechýľovanie ženských mien je tabu, sa predstavuje redaktorka v slovenskej verejnoprávnej televízii ako žena – muž. Bez prechýľovania priezviska. Keď musíme písať otvorené listy proti jednostrannosti vo verejnoprávných médiách. Keď musíme konštatovať, že sloboda slova po novembri 1989 bola iba krátká epizóda.

V roku veľkého jubilea príchodu sv. bratov Cyrila a Metoda na územie starých Slovákov si poniektorí Slováci viac ako inokedy uvedomujú, aká pokrivená je naša história. S kým sme to vlastne žili v spoločnom štáte? V spoločnosti existujú intímne sféry, ktorých sa slušný človek nedotýka. Či už medzi jednotlivcami alebo národmi. A jestvujú aj páky, ktorými si dotknutí vynucujú svoju intimitu. Len na Slovensku nikto nie je zodpovedný za to, ak niekto zvonku naruší naše vnútorné prostredie.

Ak by na Slovensku vyšiel článok s titulom: Niektoré kľúčové roky slovenského štátu od roku 1918, slovenské ministerstvo zahraničných vecí by iste malo čo vysvetľovať českej strane. Opačne to nefunguje. Keď český Katolícky týdeník uverejní rozhovor s historikom a v ňom odznie, že medzi rokmi 1945 – 1948 oficiálne neexistovala opozícia v štáte a voľby v roku 1948 vyhrala KSČ a znovu sa nič nedeje, čo s nami?

Nepochybne za megakrádež zo strany Českej republiky možno považovať vlajku bývalého spoločného štátu. Podľa názoru prezidenta SR Ivana Gašparoviča, Česi jej používajú porušujú dodnes platný zákon... Každý národ bojuje o to, aby zaujal miesto v dejinách. Na Slovensku, zdá sa, kompetentným na tom pramálo záleží. Ak sa sami necháme vysúvať z histórie, kto nás do nej vráti?

Eva ZELENAYOVÁ

Rešpektujeme etický kódex, fakty zostanú faktami – vo vede aj v žurnalistike
V spoločnom štáte chýbala rovnováha

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

O MUDr. Eve MITROVEJ, DrSc., sa dá povedať, kto vie, ten vie. Na začiatku roku 1992 zastávala post vedúcej vedeckej pracovníčky vo Výskumnom ústave preventívneho lekárstva. V júnových voľbách bola zvolená do Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia za HZDS. Stala sa jeho podpredsedníčkou a bola medzi tými poslancami, čo hlasovali za vznik samostatného štátu. Ešte v tom istom roku bola vyslaná do Štrasburgu ako posledná československá veľvyslankyňa v Rade Európy. Po vzniku Slovenskej republiky sa usilovala o jej (znovu) prijatie do tejto medzinárodnej inštitúcie, čo sa spolu s Českou republikou uskutočnilo v roku 1994. V rokoch 1994 – 1998 reprezentovala Slovenskú republiku ako veľvyslankyňa v Maďarsku. Po skončení diplomatickej misie sa znovu vrátila k svojej vedeckej činnosti. Zaoberá sa štúdiom dedičnej formy smrteľných prionových chorôb. Ťažiskom výskumu sú možnosti včasnej diagnostiky a prevencie ochorení alebo aspoň oddialenie vývoja klinických príznakov. Narodila sa v Košiciach 5. júla 1937.

• Vaše meno zarezovalo v médiách, keď vtedajší premiér Vladimír Mečiar odkázal novinárov na rezolúciu Rady Európy 1003 o etike žurnalistiky, ktorú ste mu zaslali zo Štrasburgu. Bola to hektická doba, mnoho novinárov bez akejkoľvek zodpovednosti šírilo nepravdy či polopravdy. Vy ste aktuálne pôsobili ako vedúca Stálej misie Slovenska pri Rade Európy. Bolo vašou povinnosťou upozorňovať vládu na rezolúcie Rady Európy alebo išlo o iný podnet?

Nešlo o definovanú povinnosť, ale o nevyhnutnú reakciu na absolútne neprofesionálne správanie sa viacerých novinárov. Výskum, z ktorého som prišla, a práca médií by sa nemali líšiť v tom, že fakty treba predkladať pravdivo a neoklieštené. Potom možno diskutovať o ich interpretácii, ktorá, samozrejme, môže byť rôzna. Nikto nespochybňuje spoločenskú úlohu médií, ale akceptovateľné metódy určoval aj v tom čase spomínaný etický kódex. Vzhľadom na trend, ktorý sa v žurnalistike nového štátu udomáchoval, bolo treba (aj v záujme samotnej žurnalistiky) na európske pravidlá upozorniť. V tejto súvislosti sa mi podarilo vybaviť krátkodobý študijný pobyt niekoľkým novinárom v Rade Európy (RE), aby sami zistili, ktoré pravidlá nemožno ignorovať.

• Ako sa z uznávanej odborníčky v medicíne stala politička?

Politická je určite nadsadený pojem. V politike som bola iba prechodne – sedem rokov. Začalo sa to stretnutím s premiérom Mečiarom, ktoré sa týkalo žien a žiaducich zmien v ich postavení po revolúcii. Nasledovala výzva, aby som sa do tohto úsilia zapojila na poslaneckej úrovni, a výsledok bol, že som sa ocitla (aj keď nestranička) ako podpredsedníčka Snemovne ľudu vo federálnom parlamente.

• Boli ste vo federálnom parlamente, keď sa rozhodovalo o ďalšej existencii spoločného štátu. Aká atmosféra tam vládla?

Atmosféra vyplývala z viacerých, aj protichodných skutočností. Vnímala som ju v dvoch rovinách; jednak odrážala obvyklé pracovné otázky, kde nechýbali ani úsmevné momenty. Trebárs, keď poslanec Jozef Mikoško hovoril o menších a medzi ne zaradil ženy... A jednak z hľadiska existencie štátu. Poznamenalo ju poznanie nereálnosti rovnováhy vzťahov Čechov a Slovákov, ale aj politických a hospodárskych rizík jediného možného východiska. Zároveň sa v nej odrážalo vyjednávanie so slovenskými poslancami (!) na zabezpečenie krehkej väčšiny hlasov „za“ zvolené riešenie, teda za samostatnosť. To všetko a perspektíva zodpovednosti, že všetky negatíva, ale aj pozitíva budú mať jasného slovenského adresáta.

• Ste azda jedinou ženou, ktorá si môže povedať, že bola diplomatom dvoch štátov – jedného zanikajúceho a druhého vznikajúceho. Čím sa líšili?

V jednom prípade som bola diplomatom štátu, ktorý bol známy historicky, politicky aj ekonomicky čitateľný a akceptovaný. V druhom šlo o zastupovanie rizikového novorodenca, ktorý bol v tom čase považovaný za jednoznačného vinníka rozpadu štandardného štátu. Rozdielne boli aj ťažiskové úlohy na diplomatických postoch. Ako vedúca československej misie pri RE som musela úporne presviedčať partnerov, že česko-slovenský rozvod bude pokojný, kultivovaný a nestane sa ďalším ohniskom napätia alebo dokonca ozbrojených konfliktov. Václav Klaus nepovažoval RE za dôležitú medzinárodnú inštitúciu, preto česká strana nemala pred rozdeľením záujem ani o post veľvyslancu, ani o budovu misie. To mi umožnilo z pozície veľvyslankyne spoznať funkcionárov RE aj vplyvných veľvyslancov a dokonca sa s mnohými spriatelíť. Netreba azda zdôrazňovať, aký to malo význam v čase, keď sme sa už ako samostatný štát o prijatie do RE usilovali.

• Po jeden a polročnom pôsobení v Štrasburgu vás vyslali na post veľvyslankyne do Maďarska. V čom je zložitosť postavenia slovenského veľvyslancu v Budapešti?

K špecifikám môjho postavenia v Štrasburgu aj v Budapešti patrilo, že som bola prvým veľvyslancom Slovenska, ktorého oficiálne vystúpenia boli veľmi pozorne sledované. Postavenie slovenského veľvyslancu v Budapešti určuje zložitost' vzájomných vzťahov a existencia národnostných menšín. Zdanlivo jeden, no v skutočnosti dva problémy. Ten prvý spočíva v hlboko zakódovanom majetníckom pohľade Maďarska na Slovensko. Ani v Rakúsku či v Česku, teda u ďalších „rozvodových partnerov“, sa s tým nestretávame. Hľadala som vysvetlenie. Našla som ho v nomenovanej maličkosti dedinke, ktorej ambiciózný starosta organizoval „medzinárodný veľtrh“. A keďže okrem kostola, krčmy a obchodu mohlo byť viac ľudí pokope len v škole, tlačovka prebiehala v triede plnej učebných pomôcok, vrátane mapy Maďarska. Terajšieho aj „historického“. Nie div, že Trianon stáť tak výrazne rezonuje, ak sa ešte dnes malým školáčikom vstúpje myšlienka slávnej minulosti a veľkej krivdy. Druhým problémom je slovenská menšina, kde robíme málo a ešte aj mnohé nesprávne. Takmer vôbec nechápeme rozdielnú situáciu maďarskej menšiny u nás a slovenskej v Maďarsku. Za Hornovej vlády bol v maďarizačnom tľaku akýsi „odmäk“, čo-to sa zlepšovalo, ale keď som skúsila príslušníkov našej menšiny motivovať k výraznejšiemu národnostnému sebavedomiu, opakovane som počúvala: „Teraz je Horn, ale po-

tom môže prísť Orbán a my sa bojíme. Už sme sa popálili, musíme byť opatrni.“ Chcela by som optimisticky dúfať, že súčasný oficiálny prístup maďarského premiéra vyplýva z dlhodobých zámerov a nielen z mimoriadnej ekonomickej situácie. Veľkú chybu robíme v tom, že sa narázovo, nie systematicky staráme o našu menšinu v Maďarsku. Nechápeme, že dávať treba to, o čo nás žiadajú, nie čo si myslíme, že potrebujú. Nevieť zabudnúť na striedavo úspešný boj o hostujúcich učiteľov. O dobrých, ktorých si vybrali, namiesto nepoužitelných, ktorých sme ponúkali. K objektívnejšiemu obrazu jednostranne vykreslovaných problémov medzi Slovenskom a Maďarskom prispeli návštevy veľvyslancov akreditovaných v Budapešti. Smerovali do Gabčíkova, Nitry, Bojníc a opakovane do Košíc. Mali až nečakaný dosah na vyváženejšie postoje k prebiehajúcejmu procesu v Haagu, aj k údajne absentujúcim dvojazyčným „tabuliam“ na jazykovo zmiešanom území. Evidentne staršie dôkazy prijatia kresťanstva u našich slovenských predkov v Nitre než u našich južných susedov zasa korigovali ich pohľad na našu históriu.

• V jednom rozhovore ste vyjadrili obdiv nad maďarským zákonom o národnostných menšinách. Ten zákon však stanovuje také kvórum pre menšiny na vstup do parlamentu, že ho vzhľadom na početnosť nemôžu jednoducho splniť. V čom je teda vzorový?

Môj obdiv patril tomu, ako včas (politicky) bol tento zákon zvučného mena prijatý, ako výborne bol medzinárodne využívaný a ako úspešne za všetky roky bránil vstupu menšín do parlamentu.

• Ako v Budapešti vnímali základnú zmluvu medzi obidvoma štátmi? Poslanci maďarskej národnosti v NR SR za ňu nehlasovali...

Ak máte na mysli politikov, tak buď zdôrazňovali medzinárodný význam a lepšie garantovanie práva menšín, alebo naopak oklieštenie ich práv až zradu maďarskej menšiny na Slovensku. Podľa toho, či išlo o vládnú koalíciu alebo opozíciu. Väčšinu občanov viac zaujímali opatrenia ministra financií, tzv. Bokrossov balík, ktorý výraznejšie než zmluva vplýval na ich životnú úroveň.

• Prečo ste nezostali v diplomacii?

V roku 1993 bolo slovenských profesionálnych diplomatov, najmä veľvyslancov, ako šafranu a aj z tých niektorí ostali v službách ČR. Alebo pre federálne čítenie (známa diplomatka, dnes poslankyňa NR SR) dočasne opustili diplomaciu. Preto po vzniku SR stúpil počet insitných veľvyslancov, ktorí boli jazykovo vybavení, pripravení obhajovať nový, nie celkom vitálny štát a čeliť nepriemerným obvineniam a pochybnostiam. V Štrasburgu napríklad otvorene predpokladali, že SR ekonomicky neprežije ani tri mesiace. Zastupovať Slovensko v tom čase bola zmysluplná, riziková výzva a spoločenská priorita, nie trafika za zásluhy. Etablovanie sa Slovenska na medzinárodnej úrovni vrátilo moje priority k medicínskemu výskumu.

• Zdravotníctvo bolo kritizovaným rezortom pred zmenou režimu a je aj po jeho zmene. Nevieťe mu azda stanoviť diagnózu alebo nie je ochota liečiť ho?

Možno je problém skutočne v ochote, a tá sa týka tak diagnózy, ako aj liečenia.

• Napĺňa vás vedecká práca?

Som hlboko presvedčená o jej význame a užitočnosti. Uspokojuje ma, že sme získali odpovede na otázky koľko, prečo a kde sa skúmané smrteľné ochorenie nachádza, že vieme veľmi včas identifikovať ohrozených jedincov. Zatiaľ však nemáme prostriedky, aby sme sa u zdravých jedincov pokúsili aplikovať profylaxiu, ktorá by mohla chorobe zabrániť alebo jej začiatok oddialiť.

• Stres úzko súvisí so smrteľnou Creutzfeldtovou-Jakobovou chorobou (CJch), na ktorej vedecky pracujete. Ako je rozšírená na Slovensku?

Ziaľ, výskyt jednej z jej foriem u nás patrí vo svetovom meradle k najvyšším. Pôvodne sa vyskytovala koncentrovane, ložiskovo najmä na severe a juhu stredného Slovenska. Zvýšená migrácia obyvateľstva spôsobila roztrúsený výskyt na celom území. Ide o tzv. genetickú formu, ktorú charakterizuje dedične zvýšená náchylnosť na ochorenie, spôsobená mutáciou na prionovom gène. Mutácia, ktorá ovplyvňuje vznik a priebeh choroby, sa v rodinách s výskytom tohto ochorenia môže nájsť aj u zdravých pokrvných príbuzných. Vieme, že z nich približne 60 percent ochorie na CJch. Na rozdiel od ostatných foriem CJch toto vytvára predpoklad včasnej diagnostiky a profylaxie, ktorá sa v prebiehajúcich štádiách javí perspektívne. Ak sa predbežné výsledky potvrdia, nerieši to síce liečbu pacienta s rozvinutou formou genetickej CJch, ale zabráni to jej vzniku u asymptomatických nosičov spomínanej mutácie.

• V súvislosti s týmto ochorením ste spolupracovali s laureátom Nobelovej ceny Danielom Carletonom Gajdušekom – Američanom slovenského pôvodu. Aký mal vzťah k Slovensku?

Racionálny aj emocionálny, pričom dlho prevládala vecnosť. Vekom pribúdali spomienky a sentiment. Záujem o úzku odbornú spoluprácu prejavil, až keď si dôkladne overil naše výsledky a údaje. Potom chodil na Slovensko často a rád, pričom sme ho postupne kontaktovali s príbuznými. Svoje knihy venoval Univerzitnej knižnici v Bratislave a Matici slovenskej, ktorú v Martine opakovane a nadšene navštevoval. Matičné vyznamenanie si vysoko cenil. Univerzita Komenského mu udelila čestný doktorát.

• Vedeli ste o pedofilnom škandále, do ktorého bol zapletený?

Samozrejme. Poznala som viaceré z jeho adoptovaných detí a paradoxne práve medzi z nich, ktorý ako jediný ho obvinil z pedofílie, ma sprevádzal pri mojej návšteve v USA. Pravdepodobne mi ho Carleton poskytol preto, lebo bol rozhladenejší, zorientovanejší a vedel o Európe viac než ostatní. Viem, že sa Gajdušek k pedofílii priznal, lebo to mu otvorilo cestu na slobodu a do Európy. Aká bola skutočnosť, neviem, ale bola som svedkom toho, ako Carleton často a rád provokoval. Takže o podstate obvinenia mám stále pochybnosti.

• Čo sme za tých 20 rokov samostatnosti pokazili a čo by sme mali zmeniť?

Nepoviem nič originálne! Zmenili alebo zrušili sme veľa toho, čo sa v minulosti osvedčilo a slúžilo. Dali by sa uviesť príklady zo zdravotníctva, v prístupe k rómskej otázke, zo školstva, ktoré kedysi vynikalo úspechmi svojich absolventov v zahraničí a dnes len nezmyselným počtom vysokých škôl. Okrem odbornosti je tu aj posun vo výchove k spôsobu komunikácie, ku (ne)kultúre reči. Mám pochybnosti o tom, či atraktivitu slovenských seriálov podmieňuje záplava vulgarizmov v ústach popredných hercov a herečiek, čo automaticky zvädza k napodobňovaniu.

• Aký máte vzťah k svojmu rodnému mestu?

Sentimentálny a prajný. Do Košíc sme sa vrátili z Bratislavy v neradosných 50. rokoch. Napriek tomu v tomto meste strávená časť gymnaziálnych a medicínskych rokov bola šťastným obdobím prvých rozletov, ideálov a lások. Košice ma naučili milovať divadlo. Zaslúžil sa o to Anka Poláková, G. Veclová, E. Kostelník, M. Kura, Eva Poláková.

Legendárny zbojnícky kapitán má pamätnú tabuľu na mieste, kde prišiel na svet

Jánošík, Jánošík, samopašné dieťa...

Text a foto: Igor VÁLEK

V tomto roku si pripomíname dva dátumy spojené s ľudovým hrdinom, zbojníckym kapitánom Jurajom Jánošíkom: v januári to bolo 325. výročie narodenia a pred pár dňami 300. výročie popravy. Miesto pravdepodobnej Jánošíkovej skryše ukázali v sobotu 16. marca v Utekáči v okrese Poltár. Podľa historických záznamov sa nadšencom histórie podarilo neďaleko Klenovca identifikovať lokalitu, kde zbojníka chytili.

Pamätná tabuľa na zbojníka.

Verejnosti toto miesto ukázali presne tristo rokov po prezradení jeho úkrytu. Pri starej horárni v miestnej časti Ďurkovka odhalili drevenú sochu hrdinu. Samotná skryša bola dlho rébusom, najmä označenie Jablonka. Podľa indicíi sa však „zamerali“ práve na Utekáč a Jablonka bola zaniknutá osada, ktorú však zbojník poznal.

HORÁROV POKLAD

Záhadu vyriešil tamojší lesník Stanislav Bystriansky, ktorý pre spravodajskú agentúru povedal: „Ako dieťa som sem chodil k starému otcovi. Ten sa ma vždy pýtal, kadiaľ som prešiel. Pýtal sa, či som šiel cez Jablonku. Takto som prišiel na to, že označenie Jánošíkovej skryše nemusí byť vôbec vymyslené. Presnejšie označenie však dnes nedokážeme určiť, pretože sa tam hovorí o jedli, oproti ktorej je buk s vysekanou rukou...“

Ozaj, veľa sa hovorí o údajnom Jánošíkovom poklade, hoci fakt, že zbojníčil iba jednu sezónu (jeseň 1711 až leto 1712), tomu protirečí. V Utekáči zlato nenašli ani teraz. Iba deti vykopali hlinený hrniec a v ňom – hromadu čokoládových dukátov. Nuž, keď neprší, aspoň kvapka...

Zahanbiť sa nedali ani zbojníkoví rodáci. V osade Jánošovia, rodnej osade Juraja Jánošíka, hneď na druhý deň odhalili bronzovú pamätnú tabuľu. Priamo na mieste, kde sa podľa tradícií narodil. Miesto je podľa predsedu Združenia turizmu Terchová Jozefa Miča súčasťou chodníka Jánošíkových chotárom.

„Ľudia, ktorí budú týmto chotárom prechádzať, sa tu môžu zastaviť, pozrieť si pamätnú tabuľu a odpotiť sa pri nej. Budú oveľa spokojnejší, že majú túto možnosť a vedia, kde presne sa Jánošík narodil. Môže to pre nich byť aj magické, pretože je rozdiel, keď sa domnievajú, že niekde to bolo, a keď sa priamo niečoho dotknú. Bude to pre nich určite silný zážitok...“

Autorom tabule je tiež Terchovčan, sochár Milan Opalka: „Jánošíka som zobrazil v plnej sile. Mladého, pekného človeka, ktorý svoj tragický osud venoval pre dobro priateľov a rodákov..., ktorý bdie nad týmto národom a verím, že v zlých časoch opäť šibne do doliny!“

Nápad vznikol počas prvého ročníka medzinárodného stretnutia zbojníkov, ktoré sa v Terchovej konalo v minulý rok. Vtedy tu poklepali základný kameň pochádzajúci z terchovského kameňolomu. Dvojďňové Podujatie Smrť Jánošíkova ponúklo ukážky tvorby ľudových výrobcov, remeslá, tvorivé dielne pre deti, filmy o Jánošíkovi, ukážku pravej domácej zabíjačky, folklórne vystúpenia či zinscenovaný príbeh o poprave. Považské múzeum počas oboch dní sprístupnilo Jánošíkovu expozíciu doobeda bezplatne a poobede so zľavou. Je dobré, že

mnohí návštevníci túto možnosť využili.

Príbeh legendárneho zbojníka pozná azda každý gramotný Slováč. Mladík sa pridral k Rákociho povstalcovi, potom k cisárskej armáde a napokon sa stal zbojníckym kapitánom...

CHODNÍK DO VEČNOSTI

Podľa legiend a mnohých literárnych, dramatických, hudobných i filmových stvárnení (viac sme o nich písali v jednom z minulých čísiel SNN) bohatým bral a chudobným dával. Nazríme však do vernejšieho junákovho životopisu. Vďaka bohatstvu archívov a práci historikov dnes už vieme celkom verne zrekonštruovať tých 25 rokov, ktoré do našej národnej histórie neodmysliteľne patria už vyše tri storočia... Juraj Jánošík sa narodil niekedy pred 25. januárom 1688 v Terchovej, kde vyrástol na spomínanej samote. Mimo chodom, údajne v rodine, ktorej meno sa opakovalo na zoznamoch poddaných porušujúcich vtedajšie zákony. (Žeby mal rebelantstvo hlboko zakorenené v génoch?) Pokrstili ho v Kostole Najsvätejšej Trojice vo Varíne. Juraj Jánošík mal štyroch súrodencov, troch mladších bratov (Jána, Martina a Adama) a staršiu sestru Barboru. Do povstaleckého vojska odbojného kniežaťa Františka II. Rákociho vstúpil na výzvu istého plukovníka Winklera koncom roku 1707 a slúžil tam pravdepodobne v pešom pluku. Po porážke v bitke pri Trenčíne slúžil v cisárskej armáde na Bytčianskom zámku. Práve tu, medzi jeho hrubými múrmi sa odohralo osudové stretnutie, ktoré poznačilo jeho život a skrátilo ho najrazantnejším možným spôsobom. Na sútoku Váhu a Kysuce, kde zámok dodnes stojí, sa Jánošík zoznámil s väzneným vodcom zbojníckej družiny Martinom Mravcom alias Tomášom Uhorčíkom. Nevie sme presne, čo sa medzi týmito dvomi mužmi udialo, no je zrejme, že mladý vojak pomohol na jeseň 1710 zbojníkoví ujsť. (Ozvali sa mu v duši rebelantské gény?) A nielen to, odhodil rovnošatu, nasledoval ho na zbojnícky chodníček a už v roku 1711 po ňom prevzal – a či skôr vybojoval si podľa zbojníckych zvyklostí – kapitánsku valašku. Zbojníčenie bolo vtedy (na rozdiel od mnohých dnešných foriem) však veľmi vratkou činnosťou, balansom medzi voľnosťou a žalárom. A či skôr medzi životom a smrťou! Prvýkrát Jánošíka aj s Uhorčíkom chytili hneď na jeseň 1712 v Klenovci. Uhorčík totiž prestal zbíjať, oženil sa tam a vieme, že Jánošík v mladej rodine trávil zimu. Zlappali ich a neušli ani krutému mučeniu, podplatení úradníci (ach, ako sa história opakuje!) však zbojníkov prepustili. No slobodný vzduch nedýchali dlho, oboch ich – nepoučených, znovu u Uhorčíka – chytili začiatkom roku 1713. Tentoraz im železky na

ruky zaklapli liptovskí žandári, ktorým velil istý Juraj Slávik. Tento, ako aj domanižský farár Juraj Vertík, pochádzal zo Zliechova... To už všetky špázy išli bokom, prihárilo najsilnejším plameňom. Liptovská stolica a jej sedria mali totiž veľký záujem Jánošíka nielen chytiť, ale aj exemplárne na výstrahu potrestať. Veď ozbiljal grófkou von Scharodonovú kdesi medzi Východnou a Vážcom a za tento zbojníkov čin musela samotná stolica z vlastných prostriedkov platiť grófke odškodné. Podobne museli Liptáci načrieť do kasy aj za oravského zemana Ladislava Zmeškala, obchodníka so súknom, ktorého okradli v Svätóhanskej doline. A do tretice – v tomto prípade všetkého najhoršieho – Jánošíka prenasledovali za prepád kaštieľa Ladislava Okoličaniho v Okoličnom. Preto sedria neváhala a najala si detektíva Kubinyiho, ktorý po zbojníkoch pátral. Až sa úspešne dopátral...

PRISÚDILI MU VRAZDU

Juraja Jánošíka 16. marca 1713 obvinili z viacerých lúpeží, ba aj z vraždy kňaza Vertíka z farnosti Domaníža v Suchej doline pri Fačkove. K tej sa však ani po mučení nepriznal. Mimo chodom, aby sme nezabudli, súdu nad Jánošíkom predsedal podžupan a zástupca Liptovskej stolice Okoličani – ten, čo prišiel o kaštieľ! V prípade vraždy pri Fačkove Jánošík vypovedal, že na domanižského farára strieľali akýsi Turjak a Plavčík z Dunajova. Jánošíkov obhajca Baltazár Palugyai odmietol prednesenú obžalobu, najmä – dnes už z určitostí vieme, že nepravdivú! – obvinenie z vraždy. Historici dokázali, že kňaz Vertík zomrel až niekoľko mesiacov po prepadaní, z čoho sa dá usudzovať, že zbojníci ho pustili, ba možno mu aj pomohli...

Palugyai na obhajobu „svojho klienta“ uviedol, že Jánošík prešiel od Rákociho povstalcov k cisárskemu vojsku a dôvodil i tým, že ako najmlad-

ný Juro Janošak zavrhnúce prikázani jak božské, tak též zákon krajinský, prede dvema roky dal sa na zbojstvo a vůdcem aneb hajtmanem takovým se učinil, který s tými tovariši svými na cestách zastavájíce mnohých lidí o statek (pripravil), áno i jako se z vlastného vyznania zdá, jeho tovariši, kde on též bol prítomný, pána pátera z Domaníže prestrellili a bezbožne zamordovali. Tak též i jinších, jako jest predepsané, zlých skutkov se dopustil. Potom pre takové veliké zlé účinky a prikázani prestúpení má být na hák na levém boku prehnatý a tak například jinších takových zločincov má být zavesený.“

■ ZNOVA POVSTALCOM?

Tragický koniec poznáme všetci – ešte v ten deň bol Juraj Jánošík popravený obesením na hák...

Chýba len tá povestná bodka. Tentoraz sa však prekvapivo mení na otázku, ba skôr výkričník?! Kumpán Uhorčík alias Mravec totiž pri procese, ktorý sa začal 19. apríla 1713, bol zhorčivejší ako jeho nešťastný kapitán. Prezradil Jánošíkovu skryšu v Čičmanoch so súknom pre 300 paholkov, mericu peňazí i zbrane schované v Terchovej. (Mimo chodom, hrabali sme sa u Jánošov opäť pod čerstvými snehovými závejmi i ročnými nánosmi zeme a – nič! Priam figa borová!) Tieto skutočnosti všetko doteraz uvedené obracajú do podstatne iného zorného uhla pohľadu. Nasvedčujú totiž tomu, že Jánošík rátal s možnosťou opätovného vypuknutia povstania a sám pripravoval výstroj pre väčší vojenský oddiel. Možno toto bol pravý cieľ jeho zbojníckej „kariéry“, čomu by nasvedčovala aj skutočnosť, že bol naďalej v kontakte s plukovníkom Winklerom, u ktorého ako povstalec slúžil... Nechajme však nateraz dohady dohadmi, nevyrábajme ďalšie kapitoly legendy o Jurajovi Jánošíkovi a dôverujme historikom, že ešte príde čas,

Trpký osud národného hrdinu.

šiel člen zbojníckej skupiny nemohol zodpovedať za skutky starších spoločníkov, ktorí mali svoje vlastné, tvrdé hlavy. Nepomohli však ani jeho slová, že nie je známy ani jeden prípad (!), keď by Jánošík niekoho poranil. Na druhý deň podrobili Jánošíka mučeniu, čo súd zdôvodnil tým, že obžalovaný nič nepriznal a na veľa otázok ani len neodpovedal. Po útrpnom mučení súd vyniesol najťažší rozsudok – trest smrti. Pripomeňme si ho pri tomto výročí v úplnom znení, takpovediac „bez titulkov“, ako to nájdeme napríklad v jánošíkovej expozícii v Terchovej. „Ponevadž predepsaný obžalova-

keď odoženú posledné zahmlievajúce otázky sponad osudu nezvyčajného človeka menom Juraj Jánošík. V rodnej Terchovej tak generácie rodákov už robia širokým spektrom podujatí, pomenovaní i artefaktov už roky. (Mimo chodom, už viackrát sa mi – najmä v tiesňavách Vrátnej a na úzkych chodníkoch „dier“ počas turistiky v tejto čarokrásnej časti Slovenska – zazdalo, že sa medzi smrekmi mihla v skoku akási rozložitá postava s valaškou v pravačke...) Ako sme si ukázali, pridali sa aj v iných častiach Slovenska a zaostávať nemôže ani osudový Liptovský Mikuláš...

PRIPOMÍNAME SI

Jánošíkovský rok

Juraja Jánošíka popraviť 17. marca 1713 na Šibeničkách na vtedajšom východnom konci Liptovského Mikuláša. Hrdinovi je v meste, ktoré jeho oči videli naposledy, venovaný celý rok. Nečudo, že tunajšie Múzeum Janka Kráľa (MJK) sa pustilo do priprav aktivít už oveľa dávnejšie. Paleta podujatí na slovensko-poľskej úrovni sa začína v Martine, kde Slovenské národné múzeum pripravuje v spolupráci s Poľským múzeom vo Varšave výstavu o legendárnom zbojníckom kapitánovi.

Jej historickú časť zastrešuje Ružena Antolová, odborná pracovníčka Múzea Janka Kráľa. Ako nám povedala, priamo v Liptovskom Mikuláši sa pripravuje iná výstava, ktorú MJK realizuje s poľským mestom Ziwiec, a táto bude mapovať artefakty zozbierané počas posledného polstoročia. R. Antolová pripravuje aj knihu: „Mala by predstavíť súčasnú úroveň poznania jánošíkovskej problematiky, teda to, čo dnes vieme a čo sme sa dozvedeli z historických dokumentov. Jednu kapitolu tejto knihy dodá autorka z poľskej strany.“

Pokiaľ ide o pramene, pripomeňme, že legenda o Jánošíkovi kolovala medzi ľuďmi dlhé desaťročia, naplno však ožila až v 19. storočí vďaka agilnému Mikulášanovi Fejérpatakymu-Belopotockému. V roku 1829 v meste vykonal popravu posledného zbojníka Mateja Tatarku a Belopotocký sa na nej tiež zúčastnil. „Pod vplyvom tejto popravy sa začal viac zaujímať o Jánošíka, Uhorčíka a o dokumenty, ktoré sa vtedy nachádzali v mikulášskom archíve,“ dodáva R. Antolová.

Na návštevníkov mesta už čaká nová prehliadková trasa súvisiaca s jánošíkovskými historickými reáliami; pred pár dňami vo vestibule mestského úradu sprístupnili výstavu Jánošík – karpatský zbojník. Onedlho turistov v novom šate privíta i väznica, miesto Jánošíkovho mučenia. Vystaví tu historickú koč, obnoví aj samotnú expozíciu, ktorá už predpokladá i multimediálny panel, na ktorom by si mali návštevníci pozrieť dokumenty zo súdu... Rádne, turistickou značkou by malo byť označené miesto popravy v časti, ktorú dnes miestni poznajú ako Textilka. Niekde tam, v oblasti záhradiek naposledy vydýchol najznámejší zbojník na Slovensku.

(lek)

MEDAILÓN

Veličenstvo fotograf

To už bola na svete Krajina Detvou volaná, Vrchársky chlieb, Veľký spev aj Rodná zem a v Karolovom fotoaparáte aj prvé snímky do jeho polstoročnej epopeje Veličenstvo kôň. Vtedy, koncom osemdesiatych rokov sa jedného dňa objavil v redakcii Smeny na nedeľu, kde som si odpýkával časť doživotného trestu redigovania článkov, a spustil ako veľká voda, ako nezadržateľná horská riava, ako lavína, pred ktorou niet úniku:

„Už máš mozole na riti. Zdvihni sa, ideme do Šumiaca! Mám pre teba tému. Ja ju nenapišem tak ako ty...“ pochválil nie celkom nezištne moje články, ktoré „vraj“ veľmi pozorne a so zaujatím číta. A tento, v mojich očiach umelecký veľkán mi vzápätí ponúkol za kolegiálny peniaz „výhodne!“, jednu zo svojich fotografií. Mal ich naporúdzí „na takéto príležitosti“ zarámovaných v autiaku na ulici niekoľko...

„Dvojica, farebne trvanlivý originál, cibachrome...“ predstavil dielko – skvelo zachytený párik labutí – viac technikou ako obsahom. Dodnes si ten pekný symbolický obrázok so ženou prehádzujeme „z izby do izby“ podľa stavu, citových otrasov a iných charakteristík nášho vzťahu.

Takto som spoznal Karola Benického, rodáka zo Spišských Hanušoviec (1940), svetom uznanú umeleckú fotografickú veličinu, vďaka ktorému som ako prešovský „koňár“ našiel nielen reportérsky chlapský tému, ale aj zaľúbenie v Šumiaci. Tam sme sa skutočne zbližili. A naše priateľstvo pretrvalo až do vlaňajška, keď ho z nášho stredy vytrhla zákerná choroba – rovnako ako krátko predtým aj jeho syna Matúša, čo tak zdarne kráčal v otcových fotografických stopách. Rokmi vytrvalých vohľadov pod Kráľovou hoľou našiel som tu úžasných ľudí – nespútaného folkloristu Jána Jankova, každým pórom originálneho Mikuláša Gigaca, Mikuláša Duraja, z celkom iného cesta ako bol ten maďarón, a naskrz ľudského, povedal by som – nežného drevorubača – Simana Bošela. O ňom a jeho krásnych koňoch je vrchárska balada, ku ktorej sa po rokoch s rovnakým rozochvením ako vtedy, keď som ju počul prvý raz, vraciam. A rád sa niekedy vrátim aj ku Karolovi Benickému, na ktorého Slovensko zabudlo. A pritom neviem, či sme mali lepšieho umelca okamihu a maliara svetlom. Bol veličenstvo fotograf!

Emil SEMANCO – Foto: autor

Ako možno byť naraz kulakom aj komunistom, trestancom aj obecnou autoritou

Vrchárska balada: Kone sa tiež strieľajú...

Nepochybujte, istotne aj vy poznáte Simana Bošela. Ak ste čo i len raz počuli spievať šumiackych chlapov, počuli ich úžasný hymnus Na Kráľovej holi..., museli ste v tom majestátnom zbere zaregistrovať jeho náramný hlas. Hlboký a zvučný – ako z nákovy v kovárskej vyhni, ako zo zvonice v tichej polnočnej velebe Vianoc... Aj v krčme, keď vstúpi, pozdraví a rozkáže, v klipkajúcich hlavách, spríťažlivých pálenkou a nakláňajúcich sa nad stolmi, sa rozbieži: Prišiel Siman!

Emil SEMANCO- Ilustračné foto: Karol BENICKÝ

Chlapina ako dvre, urastený horal, sformovaný vrchmi, vykresaný ťažkou robotou v lesoch. Dôverčivý ako decko, plachý ani rys. V zhrčavených rukách zviera rozštiepanú dušu. Zo životných letokruhov si dal do tváre vrásť zopár usvedčujúcich vrások staroby, ale v očiach a v úsmeve si zachoval veľa mladosti...

■ ZRUBENÝ RODOKMEŇ

Bošellovská drevenica je uprostred Šumiaca, na križi jeho obecných ciest. Siman si postavil novú chalupu a v rodičovskej zostal najstarší brat Pavel. Ten sa neoženil, zostal na gazdovstve; vždy bol tak trochu čudák a trň v päte svetu a ľuďom. Lebo Bošellovcov ukrížovali všelijako. Ponajprv za majetok, za trinásť hektárov, na ktorých museli drieť. Potom za to, že si ich nechceli dať vziať. Vo všetkom chceli mať navrch, nevedeli sa nabažiť driny...

Pavla v lete pred nežným novembrom odsúdili na dva roky. Doma o ňom nevedeli nič hádam tri mesiace. Ani kde sedel v base...

Prišiel mu chyžu vybieliť akýsi povalač a ukradnutého psa strčil Pavlovi do stajne. Hneď za ním vošli do dvora dvaja, čo bastarda z pouličnej zmesky „vraj“ hľadali. Našli ho utajeného v stavisku. Vynadali gazdovi, obvinili ho z krádeže. A možno padlo aj čosi viac ako iba zlostné slová. Pavel netušil, že je to eštiebácka provokácia. Dosť na tom, že jedného z tých chlapov našli onedlho pichnutého nožom a Pavel Bošela, nanešťastie, už mal flajster. Oddávna ho v bezpečnosťom registri viedli ako kulaka a navyše aj ako bitkára. Lebo vrchári nezotierajú rováže v rukavičkách. A tí spod Kráľovej hole neradi niekomu čosi dlhujú...

„Neverím, že to on šturil nožik do toho chlapa,“ aj po rokoch obhajuje Siman brata a vracia sa k začiatkom šumiackej kolektizácie...

„Pavel baňoval v Jáchymove i v Příbrame. Odsedel si vtedy päť rokov. Druhý brat Jano z nasúdených štyroch pobudol za mrežami dva roky. Sestre namerali v päťdesiatom deviatom dva roky nepodmienečne, keď sa s piatimi podpismi svedkov domáhala na úradoch, aby ich oboch prepustili. Že sú v árešte nevinne.“

Vloží hlavu do dlane a zadumá sa. „Šumiace nám nemohol ublížiť, takí sme boli bratia,“ povie pyšne a ešte zadiera do starých boľáčiek: „Hnali nás na Sibír, že sme kulaci, prepadli jednej noci nožikmi aj železným svoreňom z voza. Nuž, bránili sme sa. Keď sme pred súdom žiadali predložiť dôkazy, vysmiali sa nám do očí: že to nebol svoreň, ale cencúľ, a ten sa roztopil...“

Simanov otec bol vojnový invalid. Skonal na akúsi plagiú v križoch, na chorobu nahonobenú v zákopoch prvej svetovej. Matke zostalo pri sukni šesť polosirôt. Chvalabohu, povyrastali a keď sa v tridsiatom deviatom rozhodli stavať dom, predali Bošellovci štyri voly, na materiál odkúpili aj cirkevnú školu, zadžili sa...

Vtedy boli v Šumiaci tri školy. Ale tá, o ktorej si mysleli, že je z dobrých tehál, bola zväčša murovaná z hlinených váľkov. Dážď ich rozmyl, len čo rozobrali strechu...

Komu mali vykríčať klamstvo; že sa dali ošmeknúť!? Farárovi?

„Oženil som sa v poslednú májovú nedeľu roku päťdesiatdeväť,“ spomína Siman na jeden z radostnejších dátumov v živote. „Vzal som si peknú, hoc aj chudobnú. Na svadbe sme dostali päťtisíc darovaných na tanier. Či sme sa len tešili!“

V júli som z nich kúpil štyri prasatá, akože na začiatok...

Prišli osemnásti chlapi z Pohorelej,

z Helfpy i zo Šumiaca a s nimi šiesti žandári. Vzali prasce na úradný výkup, lebo otec na kontingent dlhovali sedemnásť kil bravčoviny. Potom si, svinári, v susednej dedine podelili ošípané medzi sebou...

Kontingenty.

Sedemnásť korún za metrák zemiakov, 3,50 za kilogram mäsa, 41 korún za tisícdevsto vajec. A Siman ich musel nakúpiť od iných po korune!

Za každý hektár bolo treba odovzdať metrák hovädziny...

Odkiaľ?

Koľatý by bol výpočet krívd a dlhé i neľahké vysvetľovanie, prečo bol Siman kulakom aj komunistom, basistom a pritom celé desaťročia autoritou, bez ktorej ani na lesnom závode v Červenej Skale nič nezačínali...

Nie preto, že už nechcel na „vlastnej pevnici strhávať plomby, vylamávať klatku, vykopávať škopy na dverách, aby rodina mala aspoň krompole a kyslú kapustu“, ani nie preto, aby sa za zlé rovnakým odvďačoval. Ani za výhody to nebolo...

„Ja som mal za kubik dreva pätnásť korún, nestranici po dvadsaťpäť. Chcel som ukázať, že sa to dá, že aj tak zarobím viac. My sme boli stranici, čo museli robiť, kým ini brali. Mne moje mozole nikto nevezme!“

A aj v tých lesoch, čo sa narobilo hlúposťou a somarín. Spodok sme vyrubali, potom zalesnili. Mladina vyriastla, má desaťpäťnásť rokov. A teraz na ňu zhora spúšťame, lámeme, nivočíme...“ vzdychol a mávol rukou, akoby chcel nadobro zahnať tie smutné roky i všetky ústrky i capiny, ktoré on vrchárskou hlavou nevie pochopiť.

■ RUBÁROVA SPOVEĎ

Simanov deň sa začína o tretej. Neraz ešte za tmy ako pod šubou na prípeku. Dedina ešte hlboko spí. V zime aj zavýjajúce psiská sa uzlia v búdach, keď na bývalej šumiackej bujačiarni už svietia malé okienka. Siman tu mával štvoro koní. Jeden pár do záprahu a dvoch mladých.

Musia hodinu žrať, skôr ich nepriaha. Môžu ho do Beňuša na správu suriť tým alebo hentým, kone si vždy opatrí ako treba.

„Prideť!“ odkazuje, „ale nech sa mi pride voľakto postarať o kone tak, ako sa o ne postarám ja.“

Koňom rozumie ako málokto. Ľuďom zväšne nie...

So záprahom robí v lesoch celý život. Kone mu splynuli s dobrým i so zlým.

„Raz mi kôň vymkol ruku z ramena,“ rečie bez hnevu. „Chcel ma štipnúť. Ohnal som sa, trhol hlavou s retiazkou a bolo...“

Pred rokmi som si sekerou preťal priehlavok. Stiahol som si nohu remencami. Vždy ich nosievam v taške. Naložili ma na chvoje, ťahali z rúbane dvojmetrovým snehom. Doktorovi sa rana nevidela veľká. Povolil remienky. Potom mal celý plaťón od krvi...

To bolo za tie roky všetko.

Poslednú Simanovu ranu však ťažko liečiť. Stále sa nehojí!

Bolo to začiatkom roka. Koncom januára. Ako zvyčajne zapriahol Milku a Miška. Potom ich pohnal Zadným suchým – dolinkou k Švajkovej, kde rubári zbližovali. Ani nie ročný hačúr poskakoval okolo voza. Bujaro odbiehal a hneď sa aj ustráchanie vracal so sklonenou hlavou. Siman ani nevie, prečo ho vtedy bral do lesa... Len čo sa plantal kobyľke okolo boka, veď ešte stále cical. Siman odfňal Mišovi od pysku a podsýpal viac Milke, len aby mala mlieko. Chcel zo žriebäťa vypliatť súceho koníka.

Miša kúpil pre štátne lesy pred deviatimi rokmi od gazdu z Pohorelej. Bol

to „poľák“, ale nie z tých pašovaných, boli naň papiere. Tiež ešte mal žriebäcie zubky. Sotva mu začali rásť široké, kačacie...

Siman kúpu nikdy neofutoval. Bol to najzlatší kôň, akého doteraz mal. Možno jediný v celom lesnom závode, čo dokázal aj do svahu utiahnuť toľko čo dolu brehom...

„Mal pevné nohy, ťahal ako čert,“ chválil Siman koňa. „Len jedno kopyto mu časom prasklo. To od toho silenia... Šrubovali sme mu ho, aby vydržal, aby sme do závodu nemuseli kupovať nové kone. Napokon, nie každý sa vydari. Podaktorý nebude ťahať, aj keď ho rozkrájaš...“

Ročné odpisy z ťažného koňa sú desať percent.

Siman tušil, že Mišo je odpísaný. Nijaké skrutkovanie kopyta mu už nepomôže... Niežeby Mišo nevládal, ale...

Pár dní mal tušenie, že sa chystá čosi zlé.

Ako vtedy, keď mu súdili bratov...

Sám ponúkal slušné peniaze, že koňa odkúpi a dá do richtigu, ak už ho nechcú. Ved... kôň ako človek. Len mu treba oddýchnuť. Postarať sa oň a zas bude fit.

„Ja by som ho tak vyriadil, že by zaň ktosi opäť dal aj päťdesiat tisíc. Súkromníkovy mohol slúžiť ešte desať rokov. No, desať azda nie, ale päť určite...“

Mohol. Nebyť strašného slova h o s ť.

Vždy sa zľakol, keď počul: Pridu hostia! Zakaždým sa stalo čosi zlé. Takmer zakaždým po takej návšteve chýbal kôň, padol odpísaný...

Nerozumel. Báľ sa praktik, ktoré určovali a merali hodnoty inak ako on – horal spod Kráľovej hole.

Vždy vtedy bolo treba čosi narýchlo, bezohľadne, bez rozmyslu. Teraz – návnadu na medveďa! Čo do toho pletie city... Veď je to len zviera... Áno, išlo o veľké zviera a možno aj o devízy!

■ ORTIEĽ NA ŠVAJKOVEJ

„Kody sme to buli tam?“ otvára Siman kuchynský stôl a zo zásuvky vyťahuje kalendár, do ktorého si značí všetko, čo je v gazdovstve dôležité.

Viem, že mu ho vôbec netreba, vie to veľmi dobre. Listuje v kalendári, len aby získal čas...

Potom si dlho otiera okuliare, čo sa mu zarsolili slanou vlhkosťou...

Nie, Siman by najradšej na ten deň nespomínal. Chce naň zabudnúť, vymazať ho ako neexistujúci.

Bude hovoriť o všetkom, len nie o tom, ako prišiel o Miška.

Dopoviem za neho...

Sedeli s partiou na baku a cestou trúsili také obyčajnosti – ako chlapi. Kto máľo včerajšku pipeť, kto babu opáčil, politikárčili... Zabrdali do kadečoho, ponajviac do korupcie. Do prospechárstva na najvyšších miestach. Čím tvrdšie sa im na nerovnej ceste odtlačala hýľa do zadkov, tým ostrejšie boli slová proti poriadkom, čo vládnu v štáte.

Akosi z dialky vnímali zasneženú krásu smrečín po úbočiach, modravú oblohu so zimným slnkom, vŕzgajúci sneh, odfrkovanie koní, rozblázneného hačúra, prúdy pary z konských nozdier v mrazivom poverí.

Simanovi neschádzal z mysle rozhovor so správcom. Vraj, ktorého koňa dá. Panstvo chce poľovať. Treba návnadu.

Odpľul ťažkú slinu.

„Prečo môjho?“ húpala a nemohol nájsť odpoveď. Vyradené sú predsa tri. Moje ťahajú. Nech si zoberú zo záprahu od Jana Kamzika alebo Joža Černáka. Alebo nech dá správca svojho. Je o polovicu horší ako Mišo. Nemá

naň. A nemá ani na robotu. Správca sa na ňom iba nosí. Ťahať nechce. Mne nikto nič zadarmo nedá a kubíky na pleciah neodvláčim. Bez dobrého koňa je kočíš ako bez ruky...

Dopoludnia sťahovali kmene k odvoznému miestu pod Švajkovou. Ženy páľili haluzinu a carach. O jedenástej prišiel horár: „Siman, vypríahaj!“

Akoby ho niekto vyľiaskal. Ruky mu oťaželi nesmiernou únavou. Nevládal sa pohnúť, vrástol do zeme, zo zovretého hrdla nedokázal vydať hlas.

„Dajte horšieho,“ skúsil ešte raz.

Nepomohlo. Ortieľ bol vyneseny a neodvolateľný.

Zastrelia mu Miša. Pôjde na odstrel. Bude návnada – pre medveďa. Tie beštie nikdy nespia. Je to blud, že na zimu zaliezajú. Slovenské nedrichmú!

Horár podišiel k záprahu. Vzal Miša za ohľavku o odvádzal ho preč. Milka nechápavo hľadela za nimi...

Siman sedel na pni ako kôпка nešťastia. Hlava v dlaních a lakte vtlačil celou silou do stehien. Zdalo sa, že tak zostane do večnosti. Skamenený smútkom a roztrpčením.

Potom zaznel od Kobuliarky výstrel.

Z ušľachtilej konskej hlavy vyšlepla na sneh krvavá gundža. Smrečie odnaproti brechlo ozvenu: Báááach, bááááach... Od potoka zarahotil lesný kolesový traktor. Zabitého koňa uviazali lanom za toho žltého zloducha. Siman kľal.

Koňa ťahali smerom na Škutovú, kde mal byť lákadlom pre maca.

Dávali si záležať, aby farbil šlakom – krvavou stopou. Onedlho sa po nej vybrali muži s flintičkami, ktorých vyvrhlo čierne ozvenie. Simanovi pripadalo v tej prírodnej bielobe ako zdochlina krkavca.

„Somarina, somarina,“ opakoval si neustále v duchu – nič inšie v hlave nemal – a do tých slov chcel pomesiť všetko. Bezmocne zatínal prsty do prázdneho chomúta, v ktorom zhlasovalo Mišovo teplo. Ako bez duše prevliekol postroj cez hlavu koničaťu. Chomút mu padol až na kolená. Hačúr sa zľakol. Ešte nikdy nebol v záprahu. Prvý raz sa zaprel do svojho konského osudu.

Kočíšovi bolo jedno, čo sa stane.

Plakal. On, chlapina ako dvre, tvrdý horal...

Plakal naozajstne, ako málokedy. Nevnímali, že hačúr strečkuje, vyvádza v postroji. Že kobyľka sama voz dolu Grúnom nevládze udržať na ceste. Na Dedinskej by sa určite všetci dodrúžgali, stačila sekunda a zvalia sa do ťžľabiny...

Vtedy sa Siman spamätal. Pridal k záprahu svoju silu. Podoprel voz až mu prasklo v križoch...

V ten večer sa spíľ, že takmer nepamätal o svete. Nechcel si nič pamätáť...

V šumiackej krčme vtedy nikto nespieval. Ba zdalo sa, že aj tí najväčší kriklúni chodili akoby po špičkách...

Osudy odvážnych Jána Šavela a Pavla Bunčáka a nespravodlivosť doby Básnik, generál a zajatí Američania

Pavel Bunčák pochádzal zo Skalice. Študoval na gymnáziu v Kláštore pod Znievom a potom na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského odbor slovenčina – filozofia. Prvé básne uverejňoval v časopisoch Svojeť, Elán a Slovenské pohľady. V roku 1941 debutoval zbierkou Neusínaj, zažni slnko. V roku 1944 dostal povolačský rozkaz. V Bratislave zažil americké bombardovanie Apolky, pri ktorom zahynulo vyše sto ľudí.

Peter VALO – Foto: Archiv, autor

Deň pred Petrom a Pavlom mu z Bratislavy odcestovala snúbenica. Bála sa ďalších náletov. Meniny mal osláviť bez nej. Namiesto zábavy mu veliteľ oznámil, že majú vo vojenskej nemocnici štyroch zajatých amerických letcov, ktorých zostrelili pri Vajnoroch.

„Ty vieš jazyky, budeš sa im venovať!“

Desiatnik aspirant Bunčák hovoril po francúzsky. Dali mu anglický slovník a šiel. Na chirurgickom oddelení našiel štyroch Američanov. Jeden z nich, pôvodom Talian, mu porozprával, že pristali na padákokoch za maďarskou hranicou. Maďarskí financii ich zmlátili a ukradli im hodinky. Mali však šťastie, že ich lietadlo zostrelili nad Slovenskom, lebo v takom prípade tam patrili aj zajatci. Slovenskí vojaci prinútili Maďarov, aby im vrátili ukradnuté veci.

Nikto nevedel, čo s Američanmi. Ktosi navrhol, nech sa idú okúpať. Bol letný deň. K desiatnikovi Bunčákovi, ktorý bol ozbrojený bodákom, sa pridali ďalší aspiranti a „ eskortovali“ zajatcov na Železnú studienku.

■ LETCI VO VODE

Američania mali oblečené letecké kombinézy. Jeden z nich bol v tričku s nápisom AMERICAN AIR FORCE. Na ceste ich zastavil stotník v uniforme. Bunčák zavtipkoval, že sú to chlapci z Hlinkovej mládeže.

„Nerobte si zo mňa žarty,“ schladil ho stotník, ktorý videl kombinézu a tričko s nápisom. Bunčák priznal, že sú to zajatci a že ich vedú, aby sa okúpali.

„Iba ak tak,“ povedal stotník a odišiel. O chvíľu narazili na prešporáckeho Nemca, ktorý si začal pripravovať fotoaparát.

„Streng verboten!“ zreval na neho Bunčák. Rev zabral. Fotenie sa nekonalo.

Na kúpalisku nahnali Američanov do vody, kde sa medzi kúpajúcimi stratili. Keď vyliezli na breh, nastali problémy. Mládež sa na nich pozerala ako na zjavenie. Pri odchode museli aspiranti preraziť zhluk ľudí, ktorý sa okolo nich zbehol. Správy o Američanoch na Železnej studienke sa rýchlo rozniesli. V nemocnici ich zastavil spravodajský dôstojník. Desiatnik mu drzo tvrdil: „Zajatci majú v zmysle medzinárodného zajateckého práva v spríevode právo opustiť objekt.“ Dôstojník videl, že sa Američania vrátili, a vlastne sa nič nestalo. Len poradil aspirantovi, nech ich nevodí na prechádzky tam, kde je veľa ľudí.

■ POZVÁNKA K MINISTROVI

Na tretí deň zavolali Bunčáka na Ministerstvo národnej obrany. O zážitku s kúpaním referoval ďalšiemu spravodajskému dôstojníkovi. Ten nestihol dopísať zápisnicu a už ho viedli priamo k ministrovi Čatlošovi. Generál hovoril s nejakým človekom v civile. Ten tvrdil, že amerických zajatcov strážia pod puškou, a vtedy Bunčák, duša čistá, povedal: „Pán generál, desiatnik aspirant Pavol Bunčák, americkí zajatci nie sú strážení pod puškou, sú na otvorenom chirurgickom oddelení v nemocnici. My máme len bodáky. Puška nám nedali. Ináč je všetko v poriadku.“ Vzápätí počul, ako minister prikazuje, že treba všetkých, od veliteľa vojenskej nemocnice až po desiatnika aspiranta, okamžite degradovať a čo najprísnejšie potrestať. Bunčák cítil, že sa jeho vojenská kariéra končí. Výhody, ktoré si užíval, budú nenávratne preč. Ešte viac sa vydesili dôstojníci

vo vojenskej nemocnici, keď im zreferoval: „Všetko bude v poriadku. Iba budeme všetci degradovaní a čo najprísnejšie potrestaní.“

■ ROZKAZ NEVYKONALI

Čatlošov rozkaz nebol nikdy vykonaný. Američania ostali ďalej na chirurgii a vojaci, ktorí ich strážili, nemali pušky. Bunčák bol pri nich ešte mesiac. Spolu mastili žolíky a rozprávali sa o filmoch, lebo Američania radi hovorili o filmoch. Raz desiatnika okolo polnoci zobudil spravodajský dôstojník. Oznámil mu, že priviedol ďalšieho Američana. Zostrelili ho pri Brezovej. Asi padol do trní. Na kombinéze mal kvapôčky krvi. Objavil ho policajt František Lipka, ktorý ho diskretné dopravil do Bratislavy. Spravodajského dôstojníka šokovalo, že pilot bol Slovák a nechcel piť. Nezaújímalo ho Slovenské národné divadlo ani štúrovské lýceum, ktoré mu ukázali pri prehliadke mesta. Za pár dní Američanov previezli do zajateckého tábora v Grinave. Pavel Bunčák ich už nestreťol. Ostala mu len fotografia, ktorú na Železnej studienke urobil kamarát a meno Harald Jilge, ktoré mu do kalendárika vlastnoručne napísal americký poručík.

V zajateckom tábore v Grinave sa s Američanmi stretol ďalší Slovák, nadporučík Ján Šavel. Narodil sa v Spišskom Štiavniku. V posledný novembrový deň v roku 1938 odrážal s horským peším plukom číslo 3 v Poprade poľské vojsko, ktoré prekročilo hranice pri Ždiari, 10. marca 1939 ho uväznili aktéri Homolovho puču. V marci 1939 bránil vlasť proti maďarskej agresii na východnom Slovensku. Neskôr putoval s Rýchlou divíziou na východný front. Po návrate ho prideliť do zajateckého tábora v Grinave, kde sústredili amerických pilotov. Medzi nimi sa ocitol aj pilot bombardéra slovenského pôvodu František Šoltés.

■ NÁVŠTEVA GENERÁLA

Raz do Grinavy zavítal generál Augustín Malár. Pozrel sa na zajatcov a opýtal sa nadporučika: „Počuj, chlapče, čo s tými deťmi?“

„Nič, pán generál,“ odvetil Šavel. „Len raz bude rozprávať matka v Amerike o Grinave, kde jej zachránili syna.“

Generál nasadol do auta a odišiel. Ján Šavel mal na krku tridsaťdva zajatcov. Stal sa, aby im nič nechýbalo. Kontaktoval sa s Červeným krížom vo Švajčiarsku a oni v plavkách chodili s miestnymi dievčatami na kúpalisko. Podaktorí z nich radi spomínali na posedenia pri víne u Ing. Samuela Michalka v Modre. Chýr o zajateckom raji sa rozletel. Medzi Američanmi sa stratili aj Angličania, čo ušli z nemeckého zajatia v Protektoráte. Jeden z nich sa priznal, že mu v lágri ktosi poradil: „Ak chceš ujsť, musíš ísť tým smerom, kde slnko vychádza. Keď sa dostaneš na Slovensko, môžeš sa prihlásiť aj u žandára. Aj ten ťa zachráni.“ Slovenská republika zajatcov Nemcom nevydávala.

Keď sa blížil front, odkázal Šavelovi kamarát z breznianskej posádky Martin Kučera:

„Janko, prid', máš to zaistené.“

Ján Šavel nepočítal s povstaním. Uvažoval o tom, že pred príchodom frontu „prežije svojich“ Američanov kdesi v horách. Na ministerstve dopravy robil brat generála Viesta, ktorý mu sľúbil sťahovací voz. Raz mu nečakane zatelefonoval plukovník Surový z okresného doplnovacieho veliteľstva v Pezinku: „Máme v kasárňach na návštevu dva tigre. V mojej pivnici zdržím Nemcov tak do deviatej večer.“

Pavol Bunčák a jeho Američania.

Po Viestovi a jeho sťahováku nebolo ani stopy. Šavel mal k dispozícii nákladné auto a osobák. To nemohlo stačiť. Pri ceste zastavili nákladné auto na drevný plyn. Majiteľ súhlasil a vybrali sa na stredné Slovensko. Na tretí deň motania sa hlásili u neskoršieho generála Noska.

Časť Američanov odviezli lietajúce pevnosti do Talianska. S nimi odletel aj americký Slovák František Tomes, ktorý sa ešte raz vrátil. Oznámil Šavelovi, že by mal letieť ďalším lietadlom do Brindisi. Chceli ho ako parašutistu vysadiť k slovenskej divízii, ktorú viedol plukovník Tatarko v Taliansku. Tlmočil mu pozdrav od amerického generála, ktorý mu sľúbil vyznamenanie za záchranu pilotov. Ďalšie lietadlo už neprišlo. Plocha letiska Tri Duby rozmokla. Nemohli tu pristáť ťažšie stroje. Náhradné letisko, ktoré začali stavať zo železničných podvalov, sa nepodarilo dokončiť. Nadporučík Šavel bojoval v povstaní a len zázrakom unikol nemeckému zajatiu.

■ POVOJNOVÉ OSUDY

Pavel Bunčák do roku 1949 pracoval vo Vydavateľstve Pravda. V rokoch 1951 – 1953 bol redaktorom v časopise Kultúrny život a neskôr vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Od roku 1955 pôsobil ako pedagóg na Vysokej škole pedagogickej a neskôr aj na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V rokoch 1967 – 1969 bol lektorom slovenského jazyka a literatúry na univerzite v Štrasburgu (Francúzsko). Po návrate opäť prednášal na Univerzite Komenského slovenskú, poľskú a svetovú literatúru. Vydal jedenásť básnických zbierok. Preložil Charlesa Baudelaira, Paula Eluarda a Guillauma Apollinaira. Významný predstaviteľ slovenského nadrealistickej poézie zomrel 5. januára 2000 v Bratislave.

Ján Šavel bol účastníkom protifašistického odboja. Spolu s generálom Kristinom sa ocitol v kabinete generála Svobodu, ktorý sa hemžil agentmi NKVD a Reinčovými špicľami. Zasluchy pri záchrane Američanov mu budovali rešpekt, ale zároveň kadekomu klali oči. Svoboda sa rozhodol, že ho pošle ako vojenského ataše do USA. Svobodov návrh mal podpísať generál Reicin. Šavel odmietol vstúpiť do komunistickej strany...

■ ROKY VO VÄZENÍ

V štyridsiatom šiestom prehrali komunisti na Slovensku voľby a komunizmus ovládol Slovensko z Česka po februári 1948. Ján Šavel pomohol k úteku za hranice predsedom Demokratickej strany Jozefovi Lettrichovi a jeho bratovi, majorovi Júliusovi Lettrichovi. Prepustili ho z armády a uväznili. Z vyšetrovateľov sa najviac snažil major JUDr. Weiss, ktorý zaviedol mučenie v stredovekom štýle. Pri

Takú mi zabrajte

Naši predkovia to mali pri muzike zrejme oveľa jednoduchšie ako my. Keď sa niektorý mládenec rozhodol, že teraz je čas na tú jeho obľúbenú pesničku, tak smerom k muzikantom zavolať: A teraz tú moju! Obyčajne zaplatil aj nejaký ten grajciar a muzikanti spustili rezkú nôtu. Dnes máme úplne iný problém.

Verejnoprávne médiá si napríklad zaplatíme v rámci koncesionárskych poplatkov, tie súkromné nepriamo cez reklamu, ale tej „svojej“ nôty sa jednoducho nedočkáme. Je to pár mesiacov, keď sa objavila iniciatíva niekoľkých známych muzikantov, aby sa v rádiách na Slovensku uzákonnilo povinné percento slovenskej hudby. Hovorilo sa o tridsiatich percentách, čo je mimochodom už roky štandardné v Rakúsku, vo Francúzsku, v Holandsku či v severských krajinách a nikomu to tam nepripadá čudné. U nás to okamžite vyvolalo búrlivú diskusiu, živenu najmä médiami, ktoré vlastnia nadnárodní vlastníci. Napríklad, že to bude znamenať krach nemenovaných najpočuťvanejších rádii. Nebude. Že je to diktát štátu, a teda je to v rozpore so zásadami slobodnej trhovej spoločnosti. Tak to teda Slováci, Fini, Francúzi či Holanďania zrejme žijú v totalite. Problém je však úplne niekde inde. Ryba smrdí od hlavy a v tomto prípade od verejnoprávnej RTVS.

Pravda je, že Slovenský rozhlas má vo vysielaní najvýraznejšie percento pôvodnej slovenskej tvorby. Ale! Opakujú sa tam asi piati interpreti, teda odporcovia povinných percent majú viac než solidný argument, prečo je podobný zákon neudržateľný. Problém však nie je u tvorcov. Problém je v ľuďoch, ktorí majú v rukách kľúč od púšťania skladieb. Top manažmentom počnúc a dramaturgom či hudobným redaktorom končiac. Niekomu zrejme takýto stav vyhovuje. Máme svoje celebrity a ostatní nech sa idú pásť. Vysielame dookola zahraničné odrohovačky a mladá kapela trebárs z Banskej Bystrice či z Humenného nech si nechá zájsť chuť. Pritom príslušné tantiémy plynú najmä za hranice namiesto toho, aby si domáci mladí interpreti mohli dovoliť lepšie nástroje, nahrávacie štúdio a prípadne expandovať k susedom. Ostatne, v ich prípade by peniažky boli minúť doma...

Skrátka, povinné percentá pôvodnej slovenskej tvorby vo vysielaní sú prvým krokom, pričom súbežným opatrením je upratovanie si vo verejnoprávnom priestore. Kvalita sa presadí a neverím tomu, že by nové populárne, a teda počúvané kapely vzápätí nezačali po verejnoprávnom vysielaní bodovať aj v súkromných rádiách.

Maroš M. BANČEJ

Ján Šavel

Vítaz Marcel Merčiak mohol odísť z večera so štyrmi soškami

Dôstojná anketa osobnosti obrazovky

Rudolf ZELENAY - Foto: internet - Zdroj: cas.sk

Sledoval som vyhlásenie výsledkov 13. ročníka ankety OTO 2013 v rézii verejnoprávnej televízie na jej prvom programe. Keď som sa s tým zdôveril priateľovi, stroho poznamenal: tak ti treba. Viem veľmi presne, kam mieril.

Ako ho poznám, v prvom rade s nevôľou prijal faux pas moderátora Mateja Cifru Sajfu, keď ako prvý podával ruku dôstojnému, všeobecne uznávanému majstrovovi Ladislavovi Chudíkovi. Aby toho nebolo dosť, neokrôchanosť prejavil aj pri stretnutí s legendárnou herečkou Máriou Kráľovičovou. Osobne ma potešilo, že titul absolútnej osobnosti televíznej obrazovky za vlaňajšok získal

Marcel Merčiak. A pritom z troch sošiek, ktoré si počas večera prevzal, mohli pokojne byť neuveriteľné štyri, keby v kategórii Moderátor/ka TV športu neskončili spolu s Petrom Varinským za Lenkou Čvirikovou Hriadeľovou, čo človek znály športovej problematiky strávi s rozpakmi. Je to však skutočnosť. Aj keď logika absenteje. Pani Lenka má už šesť ocenení tohto druhu, takže o náhodu

asi nejde. Navyše treba rešpektovať okridlenú historickú pravdu – vox populi, vox dei. Víťazstvo Lucie Barošovej (moderátor/ka TV spravodajstva) určite nikoho neprekvapilo, lebo išlo o jasnú jednotku tejto kategórie.

■ DISKUTABILNÁ KATEGÓRIA

Oorganizátori ankety rozšírili počet kategórií na sedemnášť. Nominácie priniesli očakávania, ba aj

prekvapenia. Diskutabilné je, či má kategória Komentátor TV športu oprávnenie, keďže s výnimkou inštitúcie „RTV a dvojbodka“ žiadna iná televízia na území SR priame športové prenosy prakticky neposkytuje. Narážam tým na konkurenciu adeptov, ktorá je napríklad v porovnaní s kategóriami Spevák, Speváčka, Herec, Herečka až priveľmi úzka, výberom prípadných nominantov neprevyšujúca počet prstov na jednej ruke. Opäť sa potvrdilo, že diváci fandia skromnému, pracovitému a ľudsky sympatickému Patrikovi Hermanovi pred hviezdami typu Zlatica Puškárová. Odvážny Jozef Kubinyi nečakane, no presvedčivo triumfoval v kategórii Redaktor TV spravodajstva a rovnako svojský zabávač Andrej Bičan (Moderátor zábavných programov) v konkurencii Víla Rozborila a Martina Rauscha-Pyca. Nejde o šok, skôr o celkovú obľúbenosť.

■ SKUTOČNE PANELÁK?

Vôbec mi nechýbalo, že sa vo finále neobjavila diskusná relácia pre malý okruh vyvolených Večer pod lampou. Diváci zrejme vycitili, že starý h(H)rib je nejedlý, a rovnako i v prípade primitívne servírovanej markizáckej relácie Smotánka. S rozpakmi som prijal výsledok kategórie Seriál roka. Panelák hodnotím stručne: plytký a vulgárny. Mal by byť leskom, ibaže odzrkadľuje biedu s rušivými momentmi, akými sú napríklad nevкусné chlípání, rozprávanie s plnými ústami a viaceré tzv. dialógy, vrátane vystupovania detských postavičiek. Bolo by bezpochyby zaujímavé vedieť, s akým rozdielom zaostal zaujímavý seriál Horúca krv za Panelákom. Herecké výkony predstaviteľov Horúcej krvi sú totiž neodškrípateľne na vyššej

úrovni, taktiež scenár je kvalitnejší a dynamickejšie rozvíja dej. Zábavný program Partička sa ocitol medzi zosnulými. Vyhrál, no zároveň na obrazovke skončil. Úprimne treba priznať, že najviac sa na ňom zabávali jeho tvorcovia a protagonisti. A to je v porovnaní s reláciami 5 proti 5 a Legendy popu žiaľostne málo.

■ DOJEMNÉ VYZNANIE

Väčšinu účastníkov ankety potešilo prvenstvo Moniky Hilmerovej (Herečka) a Jána Koleníka (Herec). Zblahoželal treba hereckému objavu roka Jánovi Jackaninovi i tvorcom Programu roka 2012 – Srdce pre deti. V kategórii Spevák dominovala legenda, čerstvý šesťdesiatnik Miro Žbirka, pre ktorého je slovenská tvorba v oblasti popu prioritou. Speváčka Celeste Buckinghamová prekvapujúco nechala za sebou populárne duo Zuzana Smatanová – Nela Pocisková. Takýto výsledok sa nedal predvídať.

Dôstojným vyvrcholením takmer trojhodinového programu bolo uvedenie osobností do Siene slávy. Dojemné vyznanie dlhoročnej hereckej stálice Magdy Pavlekovovej v jej súčasnej neľahkej životnej situácii na vozíčku znásobilo presvedčenie, že o rok sa na slávnostnom vyhlásení určite zúčastní. V tom momente určite nebolo nikoho, kto by jej naplnenie tohto predsavzatia neprial.

Celkový dojem vyznel pomerne priaznivo. Vleklo sa však stáva istá dávka exhibicionizmu či už v radoch zúčastnených alebo sponzorov. Citelná je rivalita medzi jednotlivými televíziami, čo je pochopiteľné, no v konečnom dôsledku ide najmä o osobnosť televíznej obrazovky bez ohľadu na to, akú inštitúciu nominanti reprezentujú.

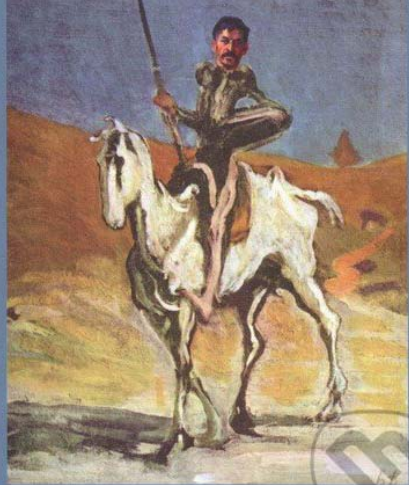
Širokohlavý portrét Dominika Tatarku

Mária Bátorová: Dominik Tatarka – slovenský Don Quijote, VEDA 2013

KNIHA TÝŽDŇA

Mária Bátorová

DOMINIK TATARKA slovenský Don Quijote

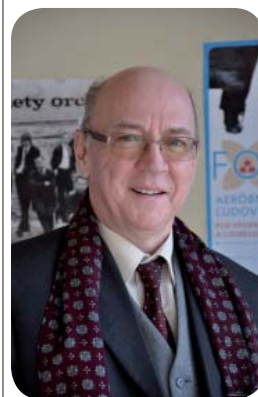
Nie je to len prvá, ale zároveň aj sýta, obsažná a dobre čitateľná štúdia o zaujímavom človeku, skvelom spisovateľovi, komplikovanom osude a tvrdej náture – o Dominikovi Tatarkovi. Po novembri 89 ho akosi uchmatli pred očami Tatarkovi blízkych ľudí nejakí iní, k Dominikovi nevelmi pasujúci, ktorí však veľmi dobre vedeli, čo robia a koho si privlastňujú.

Univ. prof. PhDr. Mária Bátorová, DrSc., vedecká pracovníčka Ústavu svetovej literatúry (literárna veda, germanistika, slavistika), vzhľadom na svoj pôvod (otec Jozef Hnitka bol v podstate od vojny zakázaným spisovateľom) mohla publikovať až po roku 1989 a čitateľskej verejnosti je skôr známa básnickou alebo prozaickou tvorbou. Jej profesionálne ťažisko je však v literárnej vede a keďže sa venuje najmä germánskej a slovenskej literatúre, aj v komparatistike, teda v porovnávaní hodnôt a prínosov týchto literatúr do pokladnice svetového myslenia a umenia. Jej literárne a literárnovedné diela vyšli v angličtine, hindčine, arabčine, japončine, nemčine, ruštine, poľštine, litovčine, doteraz najznámejšie z literárnovedných prác bolo vari jej dielo o Jozefovi Čigerovi Hronskom a európskej moderne.

O dôslednosti jej nového diela svedčí aj niekoľko zdanlivých podružností: osem husto tlačенých strán použitej literatúry, takmer päťsto mien uvádzaných pri jej tvrdeniach v spojitosti s Tatarkovým dielom a so životom a zhromaždených v mennom registri i bezmála päťdesiat strán dokumentácie, reprodukcii rukopisov, listov, protestov, korešpondencie s galandovcami alebo fotografií z jeho stretnutí, i resumé v Tatarkovej francúzštine (bol pôvodne profesorom slovenčiny a francúzštiny) a angličtine, ale predovšetkým skladba a obsah knihy, ktorá sa zamýšľa nad Tatarkovou autobiografiou v jeho tvorbe, vnútornou emigráciou v nepriaznivých časoch tzv. normalizácie, estetickými a politickými názormi, typológiou jeho obrazov atď. Vzácné na knihe je aj to, že sa ľahko číta, čo nemožno vždy o vedeckých knižkách povedať.

Ján ČOMAJ

MEDAILÓN

Keď sa povie slovo erb, väčšine ľudí prebleskne myslou nejaký významný šľachtický rod, prípadne erb ich rodného mesta. Málokto však vie, že erb majú aj mnišky rády a už od stredoveku ich používali aj meštania, remeselníci či umelci. Erby dokonca nie sú striktné historickou záležitosťou a svoj erb majú stovky dnešných obyvateľov Slovenska a mnoho rodín. Toto všetko vo svojich knihách píše Ladislav Vrtel, hlavný štátny radca SR pre heraldiku.

Ladislav Vrtel sa narodil v Bratislave a po skončení strednej školy vyštudoval FF UK, odbor archívništvo a pomocné vedy. Jeho rodičia pochádzali z Martina a z Kysúc, ba jeho starý otec bol Štefan Krčméry. Po niekoľkých zamestnaniach v danom odbore zakotvil Ladislav Vrtel napokon v archíve Ministerstva vnútra SR ako heraldik.

V znamení krásnych erbov

Bol to práve on, ktorý sa podstatnou mierou podieľal na koncipovaní štátnych symbolov novovzniknutého štátu a o danej problematike napísal aj knihu Štátne symboly Slovenskej republiky, ktorá je ilustrovaná početnými príkladmi správneho, ale aj chybného používania našich štátnych symbolov. Ladislav Vrtel dlhodobo spolupracuje so ZMOS-om, pričom jeho doménou sú erby jednotlivých slovenských miest a obcí, ktoré bolo často treba po vzniku SR „očistiť“ od nánosov prednovembrového režimu a vrátiť im historicky správnu podobu. Ako hlavný garant knižného vydania Heraldického registra SR spracoval Ladislav Vrtel už jeho VIII. zväzok a nedávno vydal vo vydavateľstve Veda mimoriadne zaujímavú knihu Heraldický katechizmus, ktorá je mimoriadne zaujímavým čítaním.

„Ja si prajem, aby heraldika aj dnes žila vo všetkých vetvách, v ktorých žila v minulosti, teda aj v oblasti rodovej heraldiky,“ uviedol pre SNN náš hlavný heraldik, ktorý pripomenul, že rodová heraldika v histórii, to nie sú len erby šľachtických rodov. Ladislav Vrtel sa v týchto dňoch dožíva 60 rokov a redakcia sa pripája k početným gratulantom!

(mab) - Foto: archív SNN

HUMORESKA

Obdivujem ázijskú priebojnosť a podnikavosť. Zároveň mám obavy, aby sa Slovensko nezmenilo na jedno veľké ázijské trhovisko. Iba v okolí Kriváňa zostane kúsok plácu pre nás domorodcov a trochu medvedov. Ešte stále však máme šancu nepodľahnúť úplne lacnému tovaru či strave z vývarovni, kde Slovák donúti najesť sa riadna núdza a rovnako veľká dávka odvahy. Ako nepodľahnúť ázijskému tigrovi, ktorý síce už zaťal pazúry do koristi, ale tá má ešte šancu utiecť mu? Dovoliť si vám načrtnúť, čo by na nás mohlo čakať, keby sme naplno podľahli

ázijskému mamutovi tak ako svojho času sovietskej a neskôr USA. Pritom sme sa nepoučili, že príslovie „svoje si nedáme a cudzie nechceme“, nie je skutočne až také hlúpe.

Začnem príkladom z čínskeho mesta Čcheng-tu. Tam sa úradníkom

zaparájú, keď výrobca farby garantuje, že je netoxická a neškodí prírode. Bežne ju predávajú na farbenie čínskych golfových ihrísk. Tam postrek vydrží dva týždne a nezmyje ho ani dážď. V čínskej kultúre je manželstvo mimoriadne dôležité. To by im išlo ku

na. Po svadobnom obrace ju znovu pochovávajú už ako „vydatú“ spolu s „manželom“. Pre nás nepochopiteľný zvyk navrátil vykrádačov hrobov, ktorých nedávno odsúdili na mnoho-ročné tresty. Vykopávali nevesty, sťahovali doklady a predávali nebožičky

zorňovali, že tamojšie pastviny sú spustošené a mŕtve. Preto použili odskúšanú zelenú farbu na zahľadanie následkov ťažby nerastov. Zhora z lietadla, keď na plochu letí šéfstvo, všetko vyzerá ako svieža pastva. S takýmto kúskami majú prax už od čias veľkého vodcu Mao Ce-tunga. Jednoducho k ceste, kadiaľ mal prechádzať, previezli hektáre a hektáre úrodnej zeme s vyrastenými kultúrnymi plodinami. Čo tam po tom, že ľudia hľadali. Veľký Mao predsa na vlastné oči uvidel, že to nie je pravda a nech si psy štekajú. Toto by sme chceli aj u nás? Dovoliť si tvrdiť aj za vás, že jednoznačne nie.

Milan ZEMO

Nafarbená čínska pastvina pre umelé ovce

znepáčila smogom znečistená ponurá atmosféra, v ktorej sa strácala zelená vegetácia. Čaty brigádnikov vzápätí nasťiekali z cisterien trávu žiarivo zelenou farbou. Tvorcovia ázijskej závideniahodnej „potemkiady“ sa tiež bohorovne ohradili proti kritikom. Čo

ctí, keby veľakrát manželský zväzok nerušil dôstojnosť posledného oddychu mŕtvych. Nie je výnimkou, že ak sa mladík nestihne pred smrťou oženiť, ide na sobáš po smrti. Dve rodiny sa dohodnú o „manželtve duchov“. Budúcu manželku vykopú z cintorí-

ako čerstvý tovar na posmrtný sobáš. A treba povedať, že o kupcov a veľké peniaze za „nevesty“ nemali núdzu.

Do pozornosti slovenským ovčiarom. Nedávno Čína inštalovala umelé ovce neďaleko hraníc s Mongolskom. Chcela umlčať kritikov, ktorí upo-

Nesmieme si nechať stále kradnúť vlastné dejiny a ich tvorcov

Dvadsaťročná slovenská cesta

Viliam HORNÁČEK – Foto: archív SNN

Už si viac nesmieme nechať ukradnúť vlastné dejiny a už nesmieme viac veriť nijakým cudzím manipulátorom či ideologickým deformátorom ani vlastným politickým či iným dobrodruhom, zapredancom a zradcom. S dôverou verme už iba vlastnej skúsenosti! Boli sme to predsa my, kto vybojoval tento historický osudový zápas. Sú to naše dejiny a je teda našim výsostným právom, aké o nich podáme svedectvo. Veď je to naša – slovenská cesta!

Združenia slovenskej inteligencie nepočúvali iných a neriadili sa žiadnymi cudzími príkazmi. Čo sme však počúvali – a počúvali pozorne – bol hlas nášho národa a vlastného srdca, rozumu a svedomia. To bol hlavný a pre nás jediný kategorický imperatív doby, ktorá dozrela spolu s nami, aby plody – na ktorých sa podieľali všetky generácie Slovákov – umožnili nášmu národu novú obrodu.

■ KORENE KOREŇOV

Hlavným programovým cieľom nášho združenia slovenskej inteligencie KORENE už na jar 1990 bolo „pripraviť Slovákov ako zvrchovaný o svojich veciach a vzťahoch samostatne rozhodujúci národ“ a vytvoriť podmienky, aby práve tí najambicióznejší Slováci už neboli nútení hľadať naplnenie zmyslu svojho života v službe cudzím a neboli nútení zomierať na cudzích bojiskách za cudzie záujmy, cudziu slávu a cudzí prospech.

Vďaka mimoriadne priaznivým okolnostiam a vďaka všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom zaslúžili o znovuzískanie našej národnej slobody, obnovenie slovenskej štátnej samostatnosti, suverenity a medzinárodnoprávnej subjektivity, teda našej národnej rovnoprávnosti so všetkými slobodnými národmi a zvrchovanými štátmi sveta, slovenský národ naplnil zmysel svojich dejín a obnovil svoju zvrchovanosť na území svojej odevkej vlasti. A urobil to vysoko kultúrnym, demokratickým a ústavným spôsobom, čo s uznávaním prijal celý kultúrny svet. A že to boli aj mnohí slovenskí politici, ktorí nielenže až treťohodne váhali či dokonca bránili prirodzenému procesu završenia našej národnej zrelosti? Nič nové pod slovenským slnkom. Nebolo to prvý raz. Iba sa tým potvrdili slová dávnej pravdy, že „slovenský národ bol vždy múdrejší ako jeho predstavitelia“. Česť výnimkám!

■ ZÁPAS O ŠTÁT

Začalo sa to sporom o názov vtedajšieho spoločného štátu. Slováci oprávnené požadovali, aby sa naplnila Pittsburská dohoda z mája 1918 a názov spoločného štátu aby znel Česko-Slovensko. Keď to pražskí centralisti – ani po 72 rokoch! – neboli ochotní splniť, prerástol tento spočiatku nevinné vyzerajúci spor do „pomlčkovej vojny“, ktorá bola rozbúškou nasledujúcich udalostí. Pritom nešlo iba o zádrapku či šarvátku. Išlo o zásadný spor a jeho podstatou nebol iba názov štátu, ale potreba – vtedy už bytostná a v podstate celonárodná – predstaviť sa svetu konečne pod vlastným menom ako Slováci a Slovensko.

Desaťtisícové celonárodné zhromaždenia na podporu tzv. matičného návrhu zákona o štátnom jazyku „bez výnimky“ dokazovali, že sme sa nemýlili ani v poučení sa z vlastných dejín, ani v napĺňaní ich odkazu a vybrali sme si ten ich najživotodarnější prúd, ktorý nás napokon – po prehrách aj víťazstvách – doviedol až k dávno vytýčeným cieľom.

Veľmi rýchlo sme sa presvedčili – presvedčili nás – o tom, že bez vlastného štátu sa nám to nielenže nepodarí, ale ani nemôže podať. Poučení, ale aj odhodlaní a presvedčení o správnosti i nevyhnutnosti obnovenia slovenskej štátnej samostatnosti sme vytvorili iniciatívu Za zvrchované Slovensko a vyzvali sme celú slovenskú spoločnosť – s dôrazom na jej politických predstaviteľov

Pittsburská dohoda

– aby nepremeškala vhodný čas a priaznivé podmienky vtedajšieho európskeho vývoja a aby využila „historickú a neopakovateľnú príležitosť uplatniť demokratickou cestou prirodzené a neodňateľné právo na vlastnú zvrchovanosť“, lebo ... nastal čas rozhodnutia“ a „už nemožno odkladať uskutočnenie základného práva na štátnu zvrchovanosť na základe sebaurčovacieho práva národov“.

„Vyzývame všetkých občanov Slovenskej republiky bez ohľadu na politické názory, vierovyznanie a národnosť, aby podporili myšlienku demokratickej, svete otvorenej, zvrchovanej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva.“

„Vyzývame poslancov SNR, aby si uvedomili vážnosť situácie, aby sa povzniesli nad úzke stranícke záujmy a vyhlásili v čo najkratšom čase Ústavu Slovenskej republiky.“

„Len takto sa môže Slovenská republika ako rovnocenný partner zaradiť do spoločnosti európskych štátov.“

Tento krátky, ale vyčerpávajúco obsažný text, vytvorený 11. septembra 1991 v sídle Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE na Benediktiovej ulici č. 6 v Bratislave a podpísaný 35 signatármi, definitívne a nezvratne nasmeroval slovenskú spoločnosť na skutočne už našu slovenskú cestu naplnenia zmyslu vlastných dejín a uskutočnenia odkazu všetkých generácií Slovákov a programovo spojil nielen časť inteligencie, ale všetky vtedajšie rozhodujúce národné sily – mienkotvorné osobnosti, inštitúcie aj politické subjekty a svojou kolektívnou autoritou doslova vylúčil novú energiu aj tvorivosť do štátotvorného procesu.

■ HLAS SRDCA A ROZUMU

Ukázalo sa, že keď Slováci nepočúvajú cudzích poradcov, ale s dôverou počúvajú hlas svojho srdca a rozumu – nemôžu sa myliť. Ani v ceste, ktorou sa rozhodnú ísť, ani v spôsoboch, ktorými dosahujú svoje ciele. A práve pri určovaní spôsobov presadzovania národných cieľov zohrali spolu s Maticou slovenskou svoju úlohu združenia slovenskej inteligencie, ktoré im vtlačili vecný a argumentačný ráz a kultúrny charakter.

Nikdy nezabudnem – a dokazujú to aj fotografie – keď na celonárodnom zhromaždení v Bratislave, kde sme v deň označený magickým, spredu aj zozadu rovnakým dátumom – 19. 9. 1991 (na výročie prvého vyhlásenia zvrchovanosti Slovákov 19. 9. 1848 na Myjave), predstavili

slovenskému národu „stôl národnej dohody“. Mnohí Slováci – vidiac na vlastné oči prejavenu dobrú vôľu národných síl spolupracovať – zopli ruky, aby sa poďakovali osudu, že môžu byť pri tom. A čo my iniciátori zhromaždenia a tribúni národa hlásajúci jeho vôľu a presadzujúci jeho prirodzené práva a záujmy?

Táto „naša čestná vojna“ nemala generálov, mala len dobrovoľníkov, ktorí spoločne bojovali za svoj národ pod zástavou posvätnéj idey spoločného prospechu. A konečne sme neslúžili pod cudzím velením! Naplnili sme iba skutkami „v službe svojmu národu a vlasti“ prirodzenú povinnosť inteligencie spoločenstva, ktorého sme organickou súčasťou. A robili sme to s presvedčením, že naše miesto v tomto spoločnom osudovom celonárodnom zápase je nezastupiteľné, a tiež s vedomím, že všetky generácie našich predchodcov to mali nepomerne ťažšie a nebezpečnejšie. Preto nehovorím o hrdinstve, len že sme mali to šťastie a mali sme tú česť... Navyše sme si uvedomovali, že svoje miesto pod slnkom medzi slobodnými národmi sveta sme si zaslúžili čestne – ako národ tvorcov hodnôt, nie ich ničiteľov –, a zaplatili sme ho vlastnou prácou aj krvou. Neparazitovali sme na práci iných, ani sme nežiadali cudziu zem. Žili a prežili sme z vlastnej podstaty a vytvorili sme vlastnú autentickú, neopakovateľnú, obdivuhodnú a teda aj nenahraditeľnú kultúru.

■ SMERNÍK NA KRIŽOVATKÁCH

Je to o to obdivuhodnejšie, že náš osud je osudom národa žijúceho na križovatkách kultúrnych aj obchodných ciest, a teda aj rôznych – a nielen európskych – mocenských záujmov. Preto sme takí, akí sme. Nepriazeň a presila nás síce zohne, ale nezlomí. A aký smerník dávame našim pokračovateľom?

Odkazujeme im, aby nezabudli, kto sú a ku komu patria, aby za žiadnych okolností nestratili správnu orientáciu v dejinách vlastného národa. A tiež, aby aj oni – aspoň tak ako my – vedeli, kde je ich miesto a aké sú ich povinnosti, a aby aj oni vždy stáli na strane dobrej, čestnej a spravodlivej veci svojho národa. Ako to všetko zhrnúť?

Rozhodne nie sme „stratená generácia“, ako sa nazvali iní, vychádzajúci zo svojho osobného pocitu prázdnoty. Naopak, my sme sa našli v odkaze našich dejín a naplnili ich zmysel. Nech už bude ktokoľvek tvrdiť iné, pravdou bolo a zostáva, že nová tvár Európy má od 1. 1. 1993 aj našu podobu a naše meno, ktoré jej vpečatila naša „Slovenská jar“. Tento náš dejinotvorný prínos si už vziať nedajme a nenechajme sa nikým presvedčiť, že nám „niekto niekedy niečo“ daroval.

Zostaňme verní našej slovenskej ceste, lebo ona – ak ju my nezradíme – ona nás určite nezradí. Naopak, verne a spofahlivo nás dovedie až k cieľu nášho určenia, ktoré sme si – hoci na to akosi pričasto zabúdame – vyvolili my sami, aby sme prežili taký život, aký je v súlade s našim charakterom a po akom od počiatku túžime, aký nás naplňa spokojnosťou a aj šťastím a aký – životu aj nám – dáva zmysel a oprávňuje nás konštatovať, že sme nežili zbytočne.

Autor je predsedom Združenia slovenskej inteligencie.

REPORT

Rozvoj cestovného ruchu ako jeden z možných ekonomických prínosov pre prosperitu celého Slovenska je u nás ešte stále iba túžobne očakávanou víziou budúcnosti. Samozrejme, myslíme tým aktívny prínos, čo znamená, že zahraniční turisti budú cestovať k nám a budú tu aj mňať svoje peniaze. Minulý rok by mohol naznačovať, že táto budúcnosť nie je priveľmi vzdialená.

Veľká noc je prínos aj pre cestovný ruch na Slovensku

Čaro jarnej lyžovačky

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Za rok 2012 zaznamenalo Slovensko historicky najvyššiu návštevnosť z Číny, Indie, Ruskej federácie a Ukrajiny. Na Slovensko oproti roku 2011 pricestovalo vlni o sedem percent viac zahraničných návštevníkov. Je to informácia Štatistického úradu SR, ktorý v polovici marca zverejnila Slovenská agentúra pre cestovný ruch (SACR). Východné trhy majú pre rozvoj nášho aktívneho cestovného ruchu obrovský potenciál, čo by sa malo prejavíť už v najbližších rokoch.

Z blížších krajín vzrástol medziročne počet návštevníkov z Českej republiky (o 2,9 percenta), Maďarska (o 1,5 percenta), Nemecka (o 1,8 percenta), Rakúska (o 11,3 percenta) a Veľkej Británie (o 18,2 percenta). Naopak poklesol počet poľských návštevníkov (o 4,8 percenta). K výraznému rastu britských návštevníkov vraj prispela aj cieľená propagácia Slovenska na letných olympijských hrách v Londýne.

Pozitívne čísla návštevnosti znamenali štatistiky aj zo sekundárnych trhov, najmä zo Škandinávie (2 percenta), Pobaltia (5,8 percenta), Holandska (12,2 percenta) a USA (13,8 percenta). Poklesol však počet návštevníkov z Talianska (3 percenta).

■ AJ NAŠINCI PRISPELI

Celkový počet návštevníkov turistických centier Slovenska z viacerých zahraničných trhov dosiahol dokonca vyššie čísla ako v predkrízovom rekordnom roku 2008. Lenže napriek tomu, že počet návštevníkov a počet prenocovaní v roku 2012 medziročne vzrástol, v dlhodobom horizonte sa skracaje priemerná dĺžka pobytu turistov na našom území. Do veľkej miery je to ovplyvnené súčasnými trendmi na medzinárodnom trhu cestovného ruchu, keď dovolenkujúci cestovatelia uprednostňujú krátkodobjšie či iba informatívne pobyty (napríklad jednodňové výlety do Bratislavy cestou loďou z Budapešti do Viedne).

Pozornosť si však nepochybne zaslúži celoplošný nárast počtu domácych hoci v turistických centrách, ktorých percento medziročne vzrástlo až o 8,8 percenta. Celkovo si domácu dovolenku zvolilo vlni 2,2 milióna Slovákov. Ďakujeme a nech sa páči aj na budúce! Samozrejme, že vzhľadom na našu vnútrozemskú polohu najviac našincov i zahraničných hostí navštevuje hory. A aj Bratislavu. V lete i v zime.

■ SVIATOČNÉ LYŽOVAČKY

Okrem obdivovania jarných folklórnych tradícií, návštevy nových kúpeľných komplexov a horskej turistiky je devízou Slovenska aj počas veľkonočných sviatkov prítlačnosť terénov vhodných na lyžiarske športy. Lyžovanie má v súčasnosti mnoho podob – od rekreačného kĺzania po upravených zjazdovkách až po krkolomné jazdy (sebe aj iným nebezpečným) adrenalinových fanatikov. Ak zdolávajú neprístupné svahy a zrúty niekde mimo oficiálnych zjazdoviek, riskujú vlastné zdravie a životy, prípadne následky v podobe vymáhania nákladov záchranných služieb – čert s nimi. Ak však ohrozujú verejnosť, je to trestné.

Najhoršie úrazy vznikajú na neupravených zjazdových tratiach, pri nezvládanej rýchlosti, nepozornosti lyžiarov či snoubordistov a ich vzájomnými kolíziami. Zrážky lyžiarov pri veľkej frekvencii účastníkov na relatívne malom priestranstve pri preplnených

svahoch počas víkendov a sviatkov sú mementom. K úrazom dochádza na prachovom i vlhkom snehu, pri náhlom odmäku, no najnebezpečnejší je zľadovatený sneh. Najčastejšími úrazmi sú podvrtnutie kĺbov, zlomeniny, otvorené rany. Občas dochádza i k smrteľným úrazom (napríklad náraz do stromu či snehového dela). Zlomeniny bývajú spôsobené aj nevhodným lyžiarskym viazaním a zle zvolenými lyžami z požičkovní. Asi 80 percent úrazov vzniká z dvoch príčin – z preceňovania svojich schopností a podcenenia možného rizika.

■ KRITIKA DEVELOPEROV

Mnohí domáci návštevníci našich hôr majú dilemu – chcú lyžovať, no nechcú platiť vysoké sumy za služby. Aj v Národnej rade SR nedávno zaznela kritika z úst istého poslanca, ktorý rozvojové programy spolufinancované z EÚ označil za účelové dotácie pre istú finančnú skupinu, ovládajúcu značnú časť slovenských hôr. Minister hospodárstva poslancovi Alojzovi Hlilnovi odpovedal, že o ničom takom zatiaľ nevie, ale ak by o účelovo viazanú dotáciu požiadal ktokoľvek a zamestnal by v turistickom ruchu stovky až tisíce ľudí, možno by ju dostal. Možno, poznamenajme však, že iba ak by mal začiatkové finančné krytie... Ale to už nie je o veľkonočnej lyžovačke.

Podľa našich skúseností pre všetky skupiny lyžiarov sa v slovenských horských strediskách dajú nájsť vhodné podmienky. Hlavným cieľom prevádzkovateľov lyžiarskych svahov by mala byť univerzálnosť využitia terénu aj infraštruktúry tak, aby stredisko vyhovovalo každej kategórii lyžiarov od začiatovníkov, detí až po športovcov. Lenže Slovensko má špecifický problém s polohou zjazdoviek na južných svahoch Vysokých aj Nizkých Tatier. Nuž, ale nie všetko musí byť ideálne.

■ NECH SA VRACAJÚ!

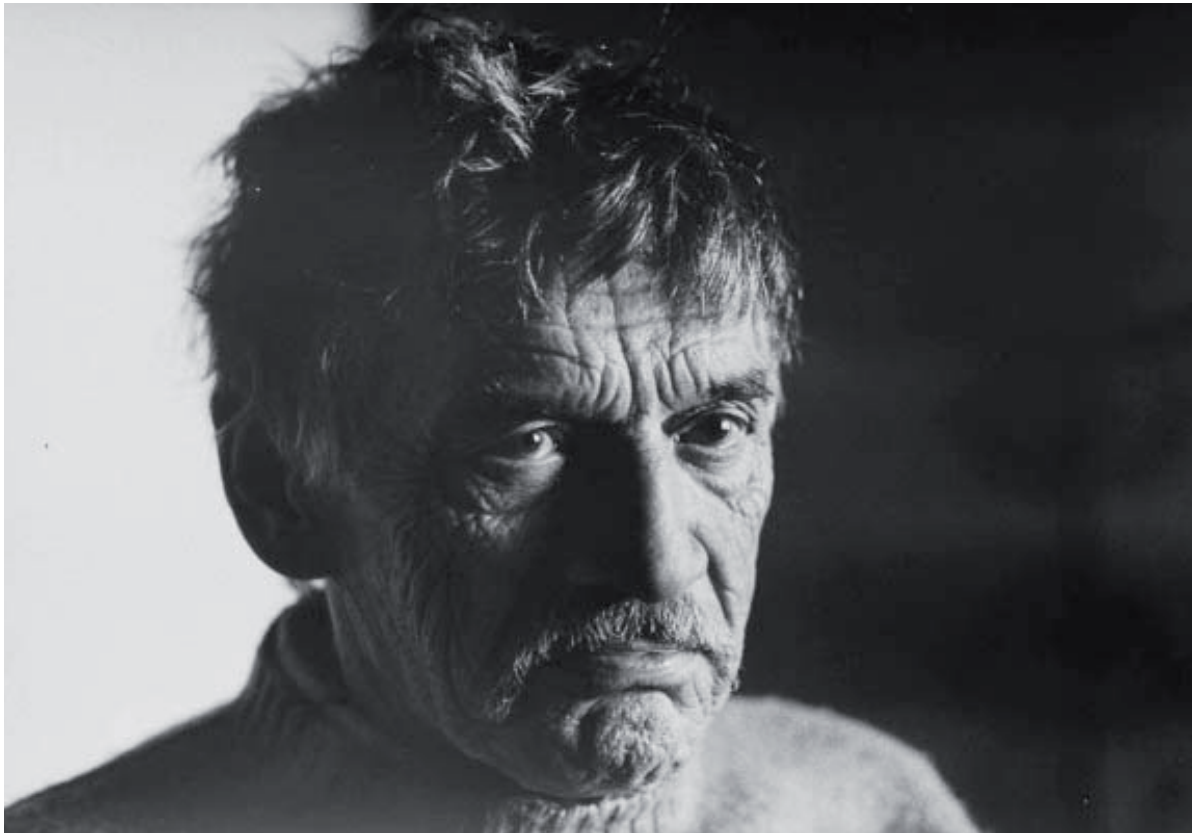
Lyžovanie, hoci nie je lacným športom, má neustále rastúci počet priaznivcov aj u nás. Príčinila sa o to relatívne rýchla modernizácia lyžiarskych stredísk. Veď si pripomeňme, ako svojho času vyzerala južná strana Chopku. Srdiečko aj Kosodrevina – jedna hrôza. Dnes už to funguje. A toto nie je skrytá reklama, toto je článok o tom, že keď raz bude všetko funkčné na každom vhodnom kopci, nebudeme azda zbytočne vyvíjať naše peniaze do Rakúska či do Poľska. Jasné, že náklady na výstavbu či rekonštrukciu sa musia investorm postupne vrátiť. No ak bude bohatá vnútrozemská konkurencia (odmyslíme si tú známu developer-skú, takmer monopolnú skupinu), aj ceny budú musieť byť zodpovedajúce službám a prírodným danostiam.

Prevádzkovatelia investujú nemalé prostriedky do rozširovania ponuky a vari aj do zlepšovania služieb, hoci nie so všetkým sa dá súhlasiť. Ale skúmať, kto povolil vysekanie kosodreviny nad Skalnatou chatou pod Lomnickým sedlom, majú zodpovedajúce orgány. My sa tu venujeme otázkam cestovného ruchu. Pribúdajú nové zjazdovky, moderné vleky, rôzne atrakcie, servis. Ak dokáže slovenský trh poskytovať správne služby tak, aby pritiahol aj ďalších návštevníkov zo zahraničia, úspešný turistický ruch sa môže rozvíjať. Potom už len treba turistov motivovať k tomu, aby sa k nám aj v budúcnosti vracali.

Storočnica Dominika Tatarku je vhodná príležitosť pripomenúť si jeho postuláty Sám proti noci alebo Útek zo zabúdania

Drahošlav MACHALA – Zdroj: internet, pluska.sk, hnonline.sk

Vraví sa, že spomienky sú jediným rajom, z ktorého vás nikto nemôže vyhnáť. Ale pri spomínaní hrozí, že akokoľvek chcete hovoriť o niekom inom, veľa povieťte najmä o sebe. Spomínanie je úžasné, lebo nás vytrháva z krajiny zabúdania. V spomínaní môže človek vysloviť aj pochybnosti, lebo ani ja nemám patent na pravdu.

Aká je teda pravda o vlastenectvom spisovateľovi, esejistovi, slovenskom mysliteľovi, ale najmä o veľkom milovníkovi slovenského národa Dominikovi Tatarkovi. Sú nato dva prístupy: jeden je ten, ktorý na Dominika Tatarku použili ideológovia bývalého režimu, ktorí si s ním nevedeli rady: preto postihovali buričov a rebelov spôsobom, ktorý sa nazýva damantio memoriae – teda zatratenie ich pamiatky. A druhý je ten, že len čo sa zmenil režim na tzv. zamatovo demokratický, hneď si ho sprivatizovala skupinka nestatočných revolucionárov a začala ho mysticky okiadať.

■ VLK SAMOTÁR

Dominik Tatarka bol už po smrti, takže sa nemohol brániť ani voči zatracovaniu, ani voči zbožňovaniu. Ako osobnosť bol už za života neuchopiteľný, osobitý, nepredstaviteľne občiansky statočný, lebo si zvolil najťažšiu zo všetkých ciest – žil život osamelého vlka. Ak si dakto na ceste životom osamelosť naordinoval sám a sám aj kráča proti noci, je to skúška priam mučivá.

Mudrci vravievali, že proti povetiam sú aj bohovia bezmocní. Pozrime sa teda, ako Dominik Tatarka žil, ako sa mýlil a ako sa premýlil k poznaniu životnej pravdy, aby napokon sám mohol žiť v pravde. A on naozaj mal to šťastie, že posledné roky života aj v pravde žil. Aby v nej aj 10. mája 1989 na prahu prevratu v novembri 1989, ktorý mu mal priniesť vyslobodenie aj mravné zadostučinenie, radšej zomrel. A mal veľké šťastie, že sa takzvanej slobody nedočkal. A prisahal by som, že ak by sa tejto tzv. novej mediokracie, no najmä tohto feudálneho finančného kapitalizmu bol dožil, opäť by ako slobodný intelektuál tomuto režimu oponoval, opäť by rebeloval. Dominik Tatarka by bol dnes opäť disident!

Pre Tatarkov večný zápas sa mi najpriliehavejšie hodí názov SÁM PROTI NOCI. Je v ňom zašifrovaný inotaj, lebo v časoch normalizácie Dominik žil aj konal sám proti moci.

Literárna vedkyňa Mária Bátorová v knihe Slovenský Don Quijote, ktorá vyšla vlni, napísala, že „Tatarka ... bol to jeden z najvzdelanejších slovenských spisovateľov, ktorý však vedome nezabúdala na „žriedla“ a pramene života...“

■ ŠTUDENTSKÁ SPOMIENKA

V roku 1967 som na filozofickú fakultu UK pozval na besedu spisovateľa Dominika Tatarku a preklada-

teľku Zoru Jesenskú. Bolo to krátko po tom, čo pražskí študenti zo strahovského internátu vyšli do ulíc so sviečkami na protest proti tomu, že im opakovane vypadal elektrický prúd a nemohli sa učiť na skúšky. Dominik a pani Zora s nami diskutovali v najväčšej prednáškovej miestnosti na čísle 127, ktorá bola doslova nabitá, lebo študenti sedeli na zemi aj na parapetoch okien, viseli tam ako dozreté hrozno. Vždy, keď dostal Dominik otázku, vstal zo stoličky, zapálil si cigaretu, strčil si pravú ruku do vrecka nohavíc, v tej druhej držal cigaretu a počas rozprávania temperamentne gestikuloval. A náhle zručne fajčiarsky spálený popol vystreľoval ako guľky z revolvera medzi študentov v prvom rade. Stihli sa vždy uhnúť... Medzitým dym vyfukoval smerom k otvorenému oknu rovno do blízkeho Dunaja. Občas sa v reči zvláštne zasekol: to vtedy, keď hľadal primerané slovo a presnú formuláciu, aby sa vyjadril presne. Nehádzal slová ako seno vidlami, ale vyberal zo zásoby tie liečivé, hojivé rastliny slov. Dominik Tatarka už vtedy hovoril o Obci Božej. Hovoril o obci aj o obcovaní, čo malo aj štátnicky rozmer, aj sexuálny podtón, lebo on lásku cítil aj vnímal duchovne i telesne zároveň. A dospel k záveru, že raz treba vytvoriť to, čo on nazval Moja Republika – moja Obec Obcí. Rozprával o stave, keď by sa občan vo vlastnom konaní mohol oprieť o rozmer dôstojnosti, interpeľoval potrebu jej prítomnosti v slovenskom živote. Hovoril o práve občana slobodne sa spolčovať, vytvárať spolk, o práve vyjadrovať vlastné názory verejne, na námestiach, hovoril o práve človeka na slobodu presvedčenia. Vyslovil už vtedy odvážnu myšlienku, že „pred slobodným združovaním sa ľudí panuje väčšia hrôza ako pred bezuzdnou anarchiou“. Tieto hodnoty sa v Tatarkovej hlave presýpali ako rozprávková voda, ktorá sa sypala a piesok, ktorý sa lial.

■ PROROK ZAJTRAŠKOV

Mňa však najviac zaujalo, keď hovoril o hodnotách demokracie. Jedným dychom vravel aj o prirodzenom práve slovenského národa na sebaurčenie, lebo národ považoval za spoločenstvo slobodných individuí. Už v roku 1967 a 1968 hovoril, že Slováci potrebujú vlastný nezávislý štát a majú naň právo. Lebo to bol jasnovidec a videl za roh. Rozprával o vnútornej vitalite Slovákov, o ich

sa stal súkromným výtvarným teoretikom aj filozofom umenia. Určite bol duchovným otcom skupiny galandovcov. Práve na Milanovi Laluhovi a na Andrejovi Barčíkovi miloval ich nezameniteľnú slovenskosť. Svoj obdiv vyjadril aj v Súkromných listoch galandovcov, ktoré vydali po okupácii v auguste 1968.

Dominik Tatarka jednoznačne ako spisovateľ aj ako mysliteľ vyrastal zo slovenskej zeme, bol do nej vkorený a po celý život zostal na slovenskej zemi aj pevne rozkročený. Pritom sa napájal rovnako z pražských kultúrnych prameňov, kde študoval na Karlovej univerzite, ako aj z parížskych inšpirácií Sorbonny, ktoré ním presiakli ako večné mazivo jeho duchovného prístroja.

Tatarka nikdy nebol nijaký svetobčan. Hoci téma obce, inšpirovaná antickou, Gréckmi a Rimanmi v politickom aj vo filozofickom zmysle, bola jeho téma. Tak téma jeho tém bolo: j' taime – čo po francúzsky znamená: milujem.

Keď som Tatarku počúval, aj keď písal, nikdy nezaprel rodné Drienové, horné Považie, nezaprel ani obe sestry, vlastne všetkých svojich sedem sester, nestal sa zhavranným bratom. A po celý život nezaprel najmä mamu. Nikdy nemohol v sebe zaprieť Slovensko, svoju vlasť, lebo ju nosil v každom póre vlastného tela. Napriek všetkým omylom, lebo omyly sú najmä z veľkého nadšenia, Dominik svoj rodný kraj miloval tak, ako sa o tom spieva v piesni Rodný môj kraj, zo všetkých najkrajší, tys' môjmu srdcu najdrahší, len teba mám...

Mýlil sa, keď až priveľmi horlivo agitoval a naháňal do družstiev. Mýlil sa v knihe Farská republika, lebo sa v úsudkoch priveľmi ponáhlal zavdčať novému socialistickému režimu, mýlil sa aj v knihe Radostník o nadšení budovateľov, aby sa potom popopravil v knihe Prvý a druhý úder. Som presvedčený, že ak by sa toho bol dožil, 1. januára 1993 by s nami stál na Námestí SNP v Bratislave a vítal by príchod novej nezávislej Slovenskej republiky.

■ ZASLÚŽENÁ ÚCTA

Aj keď je Tatarka tvorcom, aký nemá na Slovensku páru, neznamená to, že ho máme zbožňovať... Stačí len, ak si ho ako spisovateľa, ľavicového mysliteľa a esejistu budeme vážiť a čítať.

Bol veľký hľadač aj tulák po hviezdach. Nikto tak nádherne nenazval vlastné dielo ako on: V úzkosti hľadania. Aj my by sme sa mali viac o náš domov, o naše milované Slovensko nielenže strachovať, ale viac ho milovať, lebo je opustené. Podobne ako sa mi vidí najmä od politikov opustená Jazdecká socha kráľa Svätopluka na nádvorí Bratislavského hradu. Prineste mu tam veniec alebo kyticu kvetov, aby vedel, že sme s ním, že sme jeho zadné voje, ktoré mu kryjú chrbát, keď on vpredu bojuje za našu národnú slobodu... Lebo tak ako sa naši predkovia chodievali radiť k svojim bohom a v modlitbe sa s nimi zhovárali, tak máme chodiť aj za svojimi kniežatami, kráľmi a starešinami...

Takým veľkomoravským starešinom je pre mňa aj Dominik Tatarka. Tie porady s Tatarkom majú vyzerať tak, že ho budeme čítať, lebo čítanie je najdôvernejší rozhovor spisovateľa s čitateľom.

Z jeho kníh mám osobitne rád knihu – esej – Démon súhlasu. Tatarkov Démon súhlasu totiž stále drieme v nás. Vždy sme zo zbabelosti alebo z pohodlnosti ochotní súhlasiť, len aby nám už konečne dali pokoj. Namiesto protestu treba väčšinu života najmä budovať vlastný štát. V celej knihe sa zjavuje Tatarkov súčasný, ideový vedúci poverený organizovať novú literárnu tvorbu, onen súdruh Valizlosť Mataj. Bože, kdeže to chodil Tatarka na tie mená. Rozložte si krstné meno Vali-zlosť, teda meno človeka, ktorý pred sebou valí zlosť, a priezvisko Mataj, teda priezvisko toho, čo tvorcov máta ešte aj v noci...

Bartolomeja Boleráza alias Tatarku a jeho druhov Mináča a Matušku tiež v päťdesiatych rokoch minulého storočia obvinili z buržoázneho nacionalizmu. Na Slovensku stále tí istí ľudia, tých istých predkov a z tých istých rodov vytvárajú nové a nové -izmy, aby tie -izmy nám Slovákom priliepali na čelá.

Kniha Démon súhlasu sa končí svetielkom na konci tunela: „Ja, Bartolomej Boleráz, bol som človekom, azda slabým, azda i zbabelým, ale ja, Boleráz, človek, robím si nárok, aby ľudia, moji súčasníci, po všetkých omyloch, po všetkom trápení, po všetkom márnom hryzovisku, predsa len boli múdrejší a ľudskejší. Áno, opäť ľudskejší. O trošičku menej krutí.“

Testament Dominika Tatarku. „... a potom nech ma uložia do zeme. Bez rečí. A kameň z Manína k hlave. K mame, k dedom, k priateľom, ktorí mi boli blízki, chcem prísť pekný.“ Ako prosba rodákom, ku ktorým v hodine smrti chcel prísť zmierený a pekný...

Nezanedbávajme jeho pamiatku, ale ani ho nezbožňujme. Tento duchovný obor a statočný chlap nepotrebuje barličky. Nech jeho múdra hlava a večne nepokojná duša odpocívajú v slovenskej zemi v pokoji!

Metod M. Balco sa narodil v Amerike, ale odpočívajť chcel v slovenskej zemi

S Nixonom aj s Maticou slovenskou

František VNUK, Austrália – Foto: Kanadský Slovák

Piateho februára tohto roku zomrel vo Verone vo veku 94 rokov známy americko-slovenský podnikateľ a národný pracovník Metod M. Balco (1918 – 2013). Odišiel spomedzi nás ďalší svedok pohnutých udalostí, ktorého bohatý život sa klenul ponad dva kontinenty a bol vyplnený mnohými existenčnými zápasmi.

Metod M. Balco

Jeho životná púť sa začala na americkej pôde, kde Metod Balco ako syn slovenských emigrantov uzrel svetlo sveta 18. októbra 1918. V roku 1921 sa jeho rodičia vrátili z Ameriky na Slovensko. Rodina sa usadila v Liptovskej Sv. Mare, ktorá vtedy mala asi 350 obyvateľov. Obec dnes už nejestvuje, lebo ju v roku 1975 zatopili vody priehradnej nádrže.

■ EMIGRANTSKÉ CESTIČKY

Po získaní základného vzdelania študoval na Rímskokatolíckom učiteľskom ústave v Spišskej Kapi-

tule, kde úspešne zmaturoval v roku 1940. Svoju pedagogickú kariéru začal na Rímskokatolíckej ľudovej škole vo východoslovenskej dedinke Vinné. Zostal tam však iba krátko. V roku 1941 ho ministerstvo školstva povýšilo a poslalo vyučovať na Štátnu meštiansku školu v Medzilaborciach. Tam pôsobil štyri roky. Okrem pedagogickej činnosti sa zapojil aj do rozličných mimoškolských, národnokultúrnych aktivít. V jeseni 1944 vstúpil do služieb slovenskej vlády, neskôr dozoroval na poriadok a verejnú správu Podtatranskej župy. Koncom apríla 1945 sa ocitol medzi stovkami tých slovenských národovcov, ktorí odchádzali pred komunistickou totalitou na Západ.

■ V SLOBODNOM SVETE

Usadil sa v New Yorku. Napriek všetkým ťažkostiam, ktoré musel ako nový prisťahovalec prekonávať, Metod Balco vyvinul veľké úsilie, aby pomohol Slovákom v utečeneckých táboroch. Písal články do krajskej tlače, v ktorých vyzýval amerických Slovákov, aby podporovali svojich spolubratov odkázaných na cudziu pomoc.

V roku 1949 sa rozhodol pre samostatné podnikanie a otvoril si malý obchod s náboženskými potrebami.

Obchod prosperoval a po troch rokoch prešiel na veľkoobchodnú činnosť. Medzitým sa americkí biskupi rozhodli založiť National Catholic Welfare Conference (NCWC) ako dobročinnú organizáciu, ktorá by sa venovala pomoci ubiedenému obyvateľstvu Európy a osobitne problému utečencov. Združenie slovenských katolíkov dosiahlo, aby v NCWC boli zastúpení aj Slováci ako osobitná národnosť. A tak v úrade tejto organizácie pracovali ako platené sily aj zástupcovia Slovákov. Metod Balco sa usilovne zapojil do spolupráce s touto organizáciou. Popri tejto charitatívnej činnosti rozvinul pozoruhodnú činnosť aj na politickom poli. Od roku 1950 sa začína jeho spolupráca s Republikánskou stranou. V roku 1951 sa zapojil do volebnej kampane Citizens for Eisenhower-Nixon a upútal pozornosť vedenia strany, ktoré ho navrhlo do funkcie predsedu slovenského oddelenia (Slovak Division of the Republican Party). V tomto postavení mal prístup k všetkým vedúcim osobnostiam Republikánskej strany. Zvlášť priateľské boli jeho vzťahy s viceprezidentom a neskorším prezidentom USA Richardom M. Nixonom.

■ REPUBLIKÁNSKE ZÁSLUHY

Metod Balco bol predsedom slo-

venského oddelenia Republikánskej strany od 19. septembra 1956 do septembra 1994, teda celých 38 rokov. Bola to funkcia, ktorá ho stála veľa času i financií, ale priniesla aj pekné výsledky. Takto na tie roky spomínal: „Robil som to rád, lebo som mal pocit, že robím niečo užitočné pre dobro Ameriky i pre svoj národ. A keby sa vyskytla príležitosť, že by som to mal opakovať, ochotne by som to robil znova.“

Keď z iniciatívy Štefana B. Romana vznikol Svetový kongres Slovákov (SKS), Metod Balco sa stal jeho členom a funkcionárom od samého začiatku. Na generálnych zhromaždeniach ho vždy poverili nejakou zodpovednou funkciou. Deviate (posledné) generálne zhromaždenie sa konalo v Toronte 9. – 12. mája 1990. Uskutočnilo sa aj z úcty k dlhoročnému predsedovi SKS Štefanovi Romanovi, ktorý medzičasom zomrel a nedožil sa pádu komunizmu v Európe. Na zhromaždení bolo zvolené nové predsedníctvo na čele s Mariánom Šťastným. Metod Balco sa stal podpredsedom SKS.

O dianie na Slovensku sa nikdy neprestával zaujímať. Zvlášť vrele vzťahy mal s Maticou slovenskou, ktorú štedro podporoval. Vlni, keď miestny odbor Matice slovenskej v Marianke vypísal zbierku na obnovenie pomníka národného buditeľa vlastenca Štefana Závodského, Metod Balco prispel na projekt sumou 1 500 dolárov.

Matica slovenská vydala aj jeho autobiografiu Život na dvoch kontinentoch.

Aj keď úprimne a vrelo miloval Ameriku ako svoju rodnú vlasť, žiaľ si, aby bol pochovaný na Slovensku. Prostredníctvom Matice slovenskej zariadil, aby jeho telesné pozostatky uložili na Národnom cintoríne v Martine.

tvrdenia „riešiteľov“ celosvetovej krízy, že každý súci má šancu uchytiť sa „kdekoľvek na svete“, majú v sebe totiž ťažkú dávku zlomyseľnosti až cynizmu (osobne verím skôr na to, že sociálna vyváženosť obyvateľov zemegule potvrdá dovtedy, kým väčšina bude mať šancu na dôstojný život vo svojom pôvodnom domove).

■ NEINFORMOVANOSŤ

Čo vlastne vieme o súčasných migrujúcich Slovenkách a Slovákoch a čo nás o nich zaujíma aj oficiálne? Vieme, čo by bolo (alebo mohlo byť) na obojstranne vzájomný úžitok? Sme hriechne málo informovaní. Spomeniem iba drobný návrh, ktorý odznel aj na martinskej konferencii. Bola to požiadavka, aby Slováci vo svete spolu so svojimi deťmi a s ich detnými deťmi mohli na televízoroch vo svojich domovoch prijímať priame vysielanie našej verejnoprávnej televízie (teraz RTVS). Počúvam túto prosbu opakovane prinajmenej od vzniku novodobého samostatného štátu. Ak sme sa jej v začiatkoch venovali konkrétne a dávali vytrvalým žiadateľom celkom sľubné nádeje, postupne sa pripomínajúci ocitajú priam v polohe naivných fantástov. Nezabrá ani ich túžba, či by sa teda RTVS nemohla vo svojom dramaturgickom programe systematicky (keď už nie súbežne s koncepciou profesionalitou) venovať aspoň profilom významných Slovákov vo svete a ich životu v konkrétnych komunitách. V tomto smere sme národne hrdí, nebudeme sa predsa opičiť po susedoch Čechoch, kde má tento tematický typ relácií už bohatú tradíciu. Ba „odpustíme“ im aj to, že natočia nejaký ten film aj o našich – teda „za nás“. Ak by sme tento návrh nebudaj prijali „za svoj“, mohli by sme tým ohroziť povedzme také kmeňové relácie, akými sú Pod lampou či nechutný návrat k podobne nechutným filmovackám schybení „múdrych“.

Nuž čo. U nás je to jednoducho tak. Avšak podobne ako je momentálna otvorenosť hraníc, je prítomne otvorená aj možnosť ich uzamknutia – bez toho, aby sme na ne kladli mocenské závery.

Slovákom v cudzine nevieme zabezpečiť kontakt s vlasťou

Znepokojenie zo súčasnej migrácie

Dušan MIKOLAJ – Foto: autor

Počas nedávnej martinskej vedeckej konferencie k jubileu Matice slovenskej som sa viac ráz vracal k predchádzajúcemu veľkému, 125. výročiu vzniku národnej inštitúcie. Aj s odstupom času vo mne ostala úcta k odvahe, ktorú prejavil vtedajší matičný predseda Vladimír Mináč. Nech mu viacerí vtedajší predstavitelia krajských spolkov zo zámoria kdečo vyčítali (oprávnené i dosť subjektívne), MS pozvala vtedy na Slovensko po prvýkrát aj viacerých z nich. Treba pripomenúť, že sa písal rok 1988 a do novembra nasledujúceho ostávali ešte celé mesiace narastajúceho očakávania aj oprávnených obáv.

Daniel Zemančík, riaditeľ Krajského múzea MS s Dušanom Tóthom z Toronta v Kanade.

Ako „nazerať“ na Slovákov vo svete po 25 rokoch? Organizátori konferencie konštatovali, že účasť referujúcich bola uspokojivá. Naplno sa to potvrdilo v jednom z troch blokov venovanom krajskej problematike. Po oba dni v zaplnenej zasadačke mestského úradu zneli referáty od viacerých pozvaných zo zahraničia i našich odborníkov. S ohľadom na tradíciu Matice slovenskej zákonite vychádzali z návratov do minulosti, aby v stručnosti sumarizovali súčasnú spolkovú aktivitu v konkrétnych štátoch. Neprekvapuje, že neprichádzali konkrétne podnety na to, čo očakávajú od Slovenskej republiky do najbližšej budúcnosti.

A nikto sa nepozastavil ani nad tým, prečo neodznal ani jeden príspevok od súčasných migrantov, ktorí odchádzajú zo Slovenska za prácou, vzdelávaním, poznávaním

(či dlhodobou turistikou). Oprávnené možno poznamenať, že táto téma nepatrí iba na matičnú pôdu. Ani otvorené otázky, ako vnímať početnú skupinu predovšetkým mladých ľudí (rátať sa doslova na státisíce), nemôžu smerovať iba k tejto inštitúcii.

■ OTVORENÉ OTÁZKY

Prinajmenej od vstupu Slovenskej republiky do oficiálneho spoločenstva európskych štátov v roku 2004 vyvstáva ako vážna problematika, ktorá si žiada aktívnu účasť príslušných rezortov vlády a jej inštitúcií. A narastá – obrazne povedané – s pribúdajúcim počtom mladých ľudí, ktorí odchádzajú do rozličných častí sveta na dlhší čas. Dávno sú za nami nie tak dávne konštatovania, že väčšinu tvoria občania, čo si chcú privyrobiť manuálne v službách, na sezónnych prácach. Možno by ani

ich neubúdalo, keby nenarastala kríza na pracovných trhoch v mnohých štátoch Európy. Zo Slovenska však odchádzajú nielen tí, čo si (ešte – alebo už) nevedia nájsť doma prácu primeranú svojmu dosiahnutému vzdelaniu či remeselnej praxi. Sú medzi nimi mnohí kvalifikovaní odborníci, ktorí u nás dostali bezplatné vzdelanie a po absolvovaní školy získali v zamestnaní takú kvalifikáciu, že sa ňou môžu nádejne uchádzať o dobre platené či perspektívne pracovné miesto v zahraničí.

Netreba sa nám tešiť z toho, že miesta uvoľnené po nich aspoň sčasti „poriešia“ zamestnanosť. Pohyb osôb býva neraz totiž obojsmerný a nie je voči nemu imúnna ani Slovenská republika. Mnohé návraty domov (plánované či celkom nečakané) vyplývajú z celkom prirodzených túžob alebo povedzme z tichých priznaní osobných zlyhaní. Je to prirodzené,

MONITORING

Omša za vlasť je jednou z najoriginálnejších a najfarebnejších osláv rôznych národností Kanady. Ich krojovaný sprievod prechádza cez loď Katedrály Notre Dame s vlajkami krajín, z ktorých jednotlivé komunity pochádzajú. Slováci už štvrtý rok v poradí mali jednu z najväčších delegácií v národných krojoch. Na sv. omši 16. januára sa zúčastnilo mnoho ďalších Slovákov. Jej hlavný celebrant bol Terrence Prendergast, S. J., arcibiskup Ottawy.

V čase spolupatričnosti

Slovenská samospráva v Mlynkoch usporiadala 9. februára VI. piľišku kavalkádu a šiškový festival. Veľkolepé podujatie – napriek minuloročnej nútenej prestávke – je z roka na rok obľúbenejšie, presiahlo rámec regiónu a našlo si stále miesto v kalendári celoštátnych podujatí podobného druhu. Cieľom hostiteľov akcie, o ktorú aj tentoraz prejavili záujem tisícky návštevníkov, je oživovanie fašiangových tradícií regiónu.

ooo

V miestnostiach úradu Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Novom Sade zasadala 18. februára Komisia pre učebnice. Ústrednou témou bola problematika vydávania učebníc v slovenskej reči.

ooo

Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko zorganizoval 9. marca v Dreamland Family Park v Kiti – Tersefanou pri Larnake Detské karnevalové populudnie.

ooo

Slovenská katolícka misia v Bruseli pripravila 16. a 17. marca duchovnú obnovu – pôstne zamyslenie Slovákov a Čechov žijúcich v Belgicku. Chapel of Resurrection na Rue Van Maerlant sa stala priestorom, aby sa spolu s priateľmi pripravili na veľkonočné sviatky. Úvahami a meditáciami spravádzali účastníkov biskupi Jozef Hafko, zodpovedný za pastoračiu Slovákov v zahraničí, a Václav Malý, za pastoračiu Čechov v zahraničí.

ooo

Združenie Čechov a Slovákov v Západnej Austrálii uskutočnilo pre svojich členov 17. marca športovú cyklistickú akciu Heritage Trail MTB Challenge pre všetky vekové kategórie. Trasa viedla z Mt. Helena do John Forrest National Parku a späť.

ooo

V rámci spolupráce s národnostnými menšinami sa 25. marca v sále Domu kultúry Lovosice uskutočnila prednáška Dejiny a súčasnosť maďarskej a slovenskej menšiny v Čechách, spojená s besedou a videoprojekciou. Pripravila ju a uvádzala PhDr. Helena Nosková, CSc., Klub Slovenskej kultúry Praha.

ooo

Mesto Poľný Berinčok si pripomína tohto roku 290. výročie svojho osídlenia Slovámi. Aj keď z terajšieho celkového počtu obyvateľov by podľa internetového portálu malo byť Slovákov v meste 3 percentá (333), prekvapuje oficiálny štatistický údaj. Podľa neho sa pri sčítaní ľudu v Maďarsku prihlásilo v roku 2001 k slovenskej národnosti iba 107 obyvateľov mesta. Slovákov tam už šiestnásť rok reprezentuje Organizácia Slovákov v Poľnom Berinčoku a jej vedúcou je Judita Borgulová. Táto slovenská organizácia sa zameriava na pestovanie slovenskej kultúry a na zachovávanie tradícií tunajších Slovákov.

ooo

V Perth, hlavnom a najľudnatejšom meste Západnej Austrálie (žije v ňom 75 percent obyvateľov štátu), funguje pre deti do 5 rokov česká a slovenská playgrup.

Claude BALÁŽ

Ad: Z dvoch centier ostal len Rím, Slovenské národné noviny, 9.3.2013

Polemika o publikácii, autorovi a viere

V Slovenských národných novinách sme 9. marca uverejnili recenziu knihy Život sv. Cyrila a Metoda, ktorú napísal český a moravsko-sliezsky biskup Gorazd. Autorom recenzie bola Eva Zelenayová. Jej pohľad na problematiku vyvolal viaceré negatívne i pozitívne reakcie našich čitateľov. Téma sa dotýka mnohých Slovákov, keďže ide o otázky vierovyznania a pohľadu na svet cez optiku rímskokatolíckej alebo pravoslávnej cirkvi. Z príspevkov vyberáme.

■ NEZOSTAL LEN RÍM Iva VRANSKÁ ROJKOVÁ

V doslove k výnimočnej knihe Život sv. Cyrila a Metoda a ich vzťah k Rímu a Carihradu píšem, že „by po nej mal siahnuť každý, kto úprimne hľadá pravdu o vlastnej minulosti ... ktorá sa k nám stále nedostáva celá, pretože ešte vždy sme neboli schopní dôkladnej sebareflexie“. Siahnuť po knihe a otvoriť si srdce je šanca. Recenzia Evy Zelenayovej Z dvoch centier ostal len Rím, svedčí o neprijatí celistvého posolstva, preto absenteje objektívne hodnotenie diela.

Tendenčné zaťaženie rímskou optikou viedlo k obvineniu biskupa Gorazda z tendenčného nazerania na cirkevné dejiny. Pritom autor knihy svedomito prináša dva paralelné pohľady vnímania cirkevných dejín – pravoslávny a katolícky. Kladie ich vedľa seba a dáva čitateľovi priestor uvažovať. To recenzia, ktorá vyšla 9. 3. 2013 v SNN, je výsostne jednostranná.

Keď som pripravovala preklad tejto knihy, bola som si vedomá toho, aká náročná je táto téma pre katolíkov. Bol to totiž Rím, ktorý pod duchovným vedením Wichinga a pod štátnickým vedením Svätopluka zničil jedinečnú, Bohom vedenú veľkomoravskú misiu, ktorej 1 150. výročie si tento rok pripomíname. Tento postup uvrhol na náš národ Metodovu kľatbu, ktorá sa mala naplniť, ak Sloveni spreneveria misijné dielo, zavrhnú dar Bohom zjaveného písma a Božieho slova hlásaného v jazyku zrozumiteľnom ľudu. Stalo sa. Vlastných kňazov a učencov sme mučili, zabíjali, vyhňali a predali do otroctva, hlaholské písmo sme zavrhlí a slovenský liturgický jazyk nahradili nezrozumiteľnou latinčinou. Prišiel aj trest: vymazanie z mapy Európy, z dejín. Historicky sme onemeli. Prišli sme o vynikajúce školstvo, o rozkvitajúcu vzdelanosť. To sú historicky nepopierateľné fakty. Nie každý ich však dokáže priznať. Náš národ ešte nepreorlo pokánie, preto ešte nevie rodiť zdravé klasy. Pravda je jednoduchá. Sme vinní! Ak toto nezakríčime nahlas a nepoprosíme Boha v celonárodnej spovedi o odpustenie, ako sa chceme dočkať Božej milosti? Stále sa budeme boriť so zapredancami, čo slúžia cudzím záujmom proti vlastnému národu. Je to náš dedičný hriech.

Eva Zelenayová, podobne ako profesor Ďurica v práve Maticou slovenskou čerstvo vydaných Panónskych legendách vyvíja Svätopluka. Za všetko vraj môže len Wiching. Historicky naivné tvrdenie! Že by taký mocný panovník, akým Svätopluk bol, len tak dovolil nejakému biskupovi, aby z jeho ríše vytrhal nielen korene viery, ale aby tu úplne zničil aj hlboko založené základy vzdelanosti? To azda autori, SNN a Matica slovenská nemyslia vážne!

Záver recenzie je plný nekompetentných tvrdení, ktorých analýza by vyžadovala rozsiahly priestor. Preto výhrady k článku veľmi zjednoduším: Neuvádzam vlastné špekulácie o našom území ako potenciálnom kryštalizačnom bode stmelujúcom Slovanov – len som upozornila na túto inovatívnu Gorazdovu myšlienku. Nie je pravda, že pravoslávnej cirkvi chýba jednotné vedenie. Nie je pravda, že to prekáža praktizovaniu viery a že sa hľadajú v tejto veci riešenia. Nie je prekážkou, že hlavou pravoslávnej cirkvi je len Ježiš Kristus. Naopak, je to výhoda a nezdeformovaný prístup... A napokon, z dvoch centier nezostal len Rím. To je z hľadiska cirkevných dejín nesprávna informácia. Carihrad síce padol, ale jeho miesto zastáva tzv. tretí Rím – Moskva. Takže dodnes stoja pred nami alternatívy. Nemáme na výber len duchovný pokrm Západu, jestvuje i Východ. Rozhoduje naša slobodná vôľa. Kniha biskupa Gorazda každému umož-

ňuje jej kompetentnú aplikáciu, keď podobne ako ďalší dôslední bádatelia slovenských dejín – Ľudovít Štúr či Jonáš Záborský – približuje duchovné a kultúrne plody týchto dvoch centier.

■ MONOPOL RÍMSKEJ CIRKVI? Tibor KOREČKO

V Slovenských národných novinách č. 9 vyšla recenzia Evy Zelenayovej na knihu Život sv. Cyrila a Metoda a ich vzťah k Rímu a Carihradu od biskupa Gorazda. V tom istom čísle SNN je tiež uverejnená petičná akcia A. Hrnka za objektivitu vo vysielaníach RTVS, ktorej signatárkou je aj E. Zelenayová. V nej sa píše: „Žiadame preto v rozhlase i televízii rovnaké miesto pre všetky názory, skutočnú pluralitu.“

V poslednom odseku recenzie E. Z. sa píše: „Gorazdova publikácia, hoci poznačená tendenčným nazeraním na cirkevné dejiny, je obohacujúcim čítaním najmä pre ľudí erudovaných, nepodliehajúcich falzifikáciám.“ Myslím si, že ani na cirkevno-historické dejiny nie je možné sa pozeráť jednostranným „hrbovským“ spôsobom, ale aj tu má mať miesto princíp plurality tak, ako má mať miesto vo verejnoprávných médiách. Rímska cirkev si nemôže robiť monopol na jediné a nespochybniteľnú pravdu tak, ako si ju v spoločnosti nemôžu robiť priaznivci USA. Takéto odlišné názory na cyrilo-metodskú históriu existujú. Hoci sú voči rímskokatolíckej cirkvi kritické, ešte neznamená, že sú tendenčné. Uvediem niektoré:

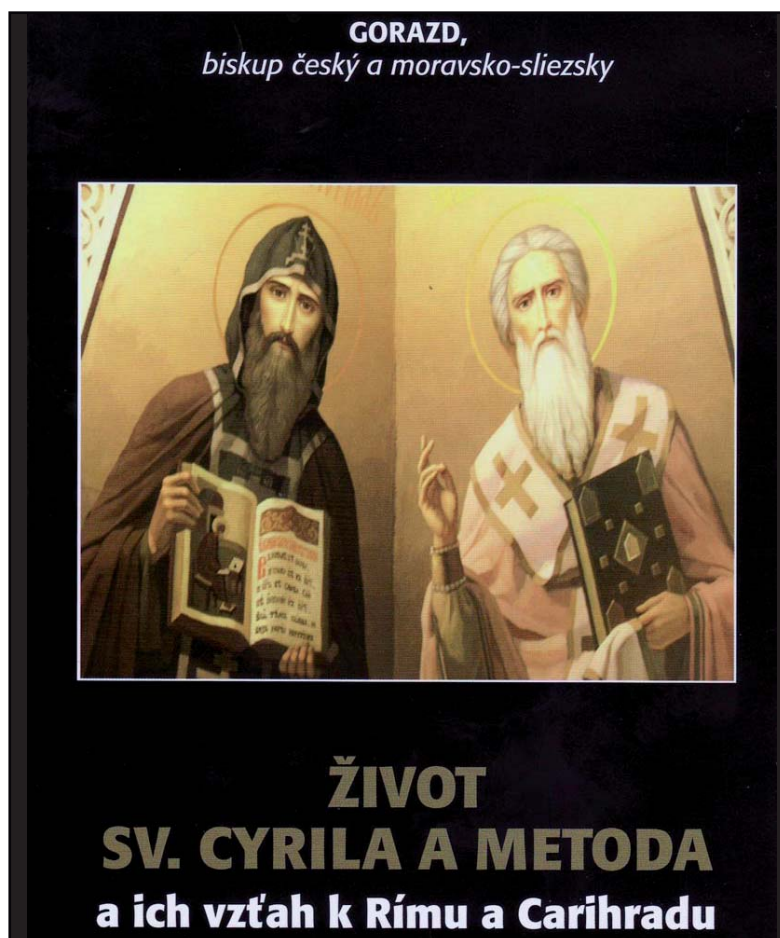
Ľudovít Štúr: Slovanstvo a svet budúcnosti. O rímskej cirkvi: „Cirkev – a predovšetkým rímsky pontifikát, si zasadli medzi svetských panovníkov, obohatili sa o svetské majetky a v tomto svojom pohodlnom postavení vydali národy napospas svojmu osudu, ba dokonca sami nadobudli záujem o to, aby ich vykorisťovali vo svoj prospech. Tým, že na druhej strane získala cirkev nadvládu a vidí, že sa všade rešpektujú jej ustanovenia zastala vo svojom vývoji, a teraz v presvedčení, že sa jej podarilo uskutočniť svoje poslanie sa vyhlásila za neomylnú a ustrnula, uvaliac kľatbu na akýkoľvek ďalší pokrok, akýkoľvek ďalší pohyb. Stala sa pritom opakom toho, čím bola predtým: Predtým si kladla za úlohu ochraňovať v práve národy, ľudí, stáť pri nich v núdzi, neskôr sa však zamerala na to, ako oklamať podľa možnosti celé národy a v posadnutí mamonom nechala do Ríma plynúť peniaze zo všetkých strán, dokonca aj z tých najzavrhnutejších zdrojov, ktoré nemajú s cirkvou vôbec nič spoločné.“

O pravoslávnej cirkvi Štúr píše, že je cirkvou Slovanstva a budúcnosti. „Takmer všetky naše kmene, Česi rovnako ako Slováci, Poliaci aj Chorváti boli už v tvojom lone, ty, matka Slovanov, a len keď sem vtrhli cudzinci, aby nám vládli, vyhňali ťa a zaviedli katolícku cirkev, ktorá upevnila nad našimi kmeňmi cudzie panstvo a vydala nás napospas cudzím. Panstvo cudzích ťa podkopáva ešte dnes všade tam, kde má na teba dosah, ale padne skôr, než ty.“

J. V. Timkovič: Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska (9. – 18. storočie).

V tejto 954-stránkovej historickej publikácii opisuje autor konkrétne metódy a spôsoby zavádzania „cudzioho panstva“, teda kresťanstva západného typu do prostredia našich predkov, ktorí vo veľkej väčšine vyznávali kresťanstvo východného typu – to, ktoré nám tu priniesli Cyril a Metod. Tento proces nazýva autor latinizáciou.

Ján Šafin: Rastislav. Za čo mu majú Slováci ďakovať? Článok bol uverejnený v 2. čísle Dimenzií v roku 2012. Táto štúdia tiež súhlasí s tým, čo je napísané vyššie.

Jonáš Záborský: Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do čias Žigmundových. Aj tento autor vo svojej historickej knihe potvrdzuje to, čo píše Štúr. Teda že vtedajšie slovenské obyvateľstvo bolo východného vyznania, praktizovalo vieru, ktorú Záborský nazýva gräcko-slovanskou. V septembri 1873 ponúkol Záborský svoje dielo Matici slovenskej na vydanie, no tá ponuku odmietla. Ako dôvod uviedla, že autor sa vraj príliš zaoberá náboženskými otázkami a že v spore Západnej a Východnej cirkvi sa viditeľne prikláňa na stranu východnú, pričom otvorene kritizuje nešťvry strany západnej.

„Pravoslavia zaiste tak bolo vtedy jedno so slovanstvom demokraciou, ako latinismus s germánskym uhnetením ľudu.“ Záborským spomínané „podrývanie“ a „ničenie“ východnej cirkvi zo strany Ríma sa zmiernilo v 2. pol. 19. stor., čo Šafin považuje za taktický a politický ťah Ríma: „Vychádzajúc z mnohých historických svedectiev, ktoré sa týkajú vývoja úcty k sv. C a M... všetky jasno rečou hovoria o tom, kto naozaj zachoval a ochraňoval cyrilo-metodský odkaz. Tieto poznatky nás zároveň privádzajú k podozreniu z účelovosti kanonizácie oboch bratov západnou cirkvou... Pokiaľ ide o západné kresťanstvo, ku ktorému sa hlási väčšina obyvateľov Slovenska, a miesto svätých C a M v jeho doktríne, patrí sa zdôrazniť, že obidvaja bratia sa v latinskej cirkvi stali osobitne zaujímavými až v 2. pol. 19. stor. Odvtedy, čo ich pápež Lev XIII. v bule Grande munus (Vznešená úloha) kanonizoval ako „malých svätých“ (minoris sanctorum) rímskej cirkvi. Toto sa udialo v r. 1880 a od tejto chvíle, nerátajúc niektoré nesmelé záchvevy z dôb skorších, im začalo patriť stále významnejšie miesto na piedestáli RK cirkvi.“

Na záver by som citoval ešte jednu pasáž z tejto recenzie E. Zelenayovej: „Rozkoly v cirkvi však vznikli práve preto, že sa vyskytli rozličné názory na jej chápanie, na uznávanie či neuznávanie viditeľnej hlavy cirkvi. Katolíci uznávajú pápeža ako jej viditeľnú hlavu. Tí, čo sa odtrhli, uznávajú za hlavu cirkvi len (zvyčajne) TK) Ježiša Krista.“

Je jasné, že rôzne názory na cirkevné záležitosti a cirkevné dejiny sú tu stále, preto nie je chybou, ak

priestor dostanú aj také, ktoré sú voči západnej cirkvi kritické. Na čelnej strane SNN vlavo hore je portrét L. Štúra s jeho podpisom. Myslím si, že nie je na škodu pripomenúť si aj jeho názory na túto problematiku, prezentované v diele Slovanstvo a svet budúcnosti. Slovičko „len“, ktoré E. Zelenayová použila v uvedenom citáte, by malo tých, ktorí nie sú ešte úplne otupení a ľahostajní, motivovať k vážnemu zamysleniu sa a odhodlaniu prečítať si aj niečo mimo toho, čo je v súlade iba so západným vedením sveta. Preto môžu smelo siahnuť napríklad aj po knihe ŽIVOT SV. CYRILA A METODA a ich vzťah k Rímu a Carihradu.

Pod petíciou A. Hrnka je aj môj podpis, lebo som proti jednostrannosti a tomu, aby len niekto mal monopol na pravdu. Symbolicky preto pripájam svoj podpis z rovnakých dôvodov aj pod výborný počin Vydavateľstva spolku slovenských spisovateľov vydať túto knihu.

■ VEDECKÁ POLEMIKA Peter MULÍK

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov iste doveryhodne siahlo v tomto cyrilo-metodskom roku po vydaní prekladu knihy Gorazda, biskupa českého a moravsko-sliezského Život sv. Cyrila a Metoda a ich vzťah k Rímu a Carihradu. Zrejme si pri výbere tohto diela celkom neuvedomilo, akú páličivú tému si vybralo, a to nie pre samotnú tému ale pre jej podanie.

Autor bol pôvodne rímskokatolícky kňaz (1902 – 1920), neskôr bol exkomunikovaný a pôsobil ako predstaviteľ k pravoslávii smerujúcej platformy v Cirkvi československej (odtrhnutej od katolíckej cirkvi). Až v roku 1924 sa stal pravoslávny, hoci už v septembri 1921 ho v Belehrade vysvätili za pravoslávneho biskupa pre Moravu (čo sa oficiálne v ČSR neuznalo). Biskup Gorazd, civilným menom Matěj Pavlík, považoval pravoslávie za „neplodnejší formu kresťanství po stránke náboženskej i národnej“.

Ak pri hodnotení recenzovanej knihy neberieme do úvahy tieto skutočnosti, nemôžeme správne pochopiť

nielen teologicko-historickú apologetiku celej publikácie, ale ani Gorazdove (Pavlikove) závery, týkajúce sa cyrilo-metodskej misie a tradície. Nepovažujem za správne púšťať sa na stránkach Slovenských národných novín do konfesionálnych polemík, lebo tieto sa v Matici slovenskej od jej vzniku považovali za neželané. Za nevhodné považujem však aj to, že prekladateľka tejto knihy urobila slovenský preklad, ba napísala aj záver bez vedeckých lektorov diela, ktorými mali byť v tomto prípade profánny historik, ale aj katolícky a pravoslávny teológ. Okrem toho je v publikácii veľké množstvo faktografických chýb, omylov a nedopatrení, ktoré zrejme urobil sám autor, ale prekladateľka to prirodzene nepostrehla. Tento rozbor si vyžaduje väčší priestor a podrobnejší rozbor. Iba na ukážku spomeniem, že na s. 90 si mylí apoštola Pavla s apoštolom Petrom a píše, že v Ríme uchovávali „reťaz, ktorou vraj bol Pavol zviazaný“. V chráme San Pietro in Vincoli v Ríme uchovávali však reťaz apoštola Petra (!). Pri citovaní cirkevných dokumentov uvádza iba jeden pravoslávny zdroj (Nikodim Milaš: Pravila) a pri historických údajoch sa spolieha zasa najviac na iného pravoslávneho Srba Jevsejja Popoviča, čo práci ani zďaleka nepridáva na objektívnosti. Viac ako polovica recenzovanej publikácie je venovaná všeobecnej protikatolíckej apologetike a iba prvých 66 strán zo 148 sa venuje cyrilo-metodskej problematike. Jej spracovanie však nie je oslobodené opäť od zreteľne konfesionálnych prístupov, ktoré Gorazda (Pavlika) silne ovládajú.

Nemožno nevidieť, že o tému mal hlboký záujem, ale nepoužíva klasickú historicko-kritickú analýzu, ale skôr dáva prednosť dogmatickému prístupu „poznania pravdy“. Najboľavejším miestom spracovania tejto cyrilo-metodskej témy ostáva vyhnanie stúpcov používania slovanských prekladov liturgie zo Svätoplukovej ríše. S nadneseným pátosom sa hľadá vinník za to, pričom sa úplne zastierajú známe a jednoznačne známe fakty, že naši predkovia boli už dávno pred príchodom byzantskej misie kresťanmi latinského obradu (ako to píše aj knieža Rastislav v pozývacom liste, ale najmä ako to dokazuje slovenská archeológia). To úžasné vypätie, ktoré solúnski bratia na našom území vykonali, bolo skôr jedným veľkým inkulturačným experimentom, ktorý tu skončil neúspešne, ale udiel sa na našom území a pre našich predkov a až neskôr sa transformovaný dostal k južným a východným Slovanom. Preto je tento prípad pre nás taký vzácny.

Nie je dobré, ak sa v rozpore s historickou pravdou udržujú pri živote nepravdivé legendy. Jednou z nich je tvrdenie, že u nás existovala „slovanská liturgia“ ako nejaký nový druh liturgie. Nič také sa nevyvinulo. Existovali iba slovenské preklady platnej existujúcej liturgie (väčšina vedcov sa nazdáva, že išlo o preklady rímskej liturgie). Neexistoval ani nijaký biritualizmus, lebo boli dovolené iba slovenské preklady liturgie (zrejme z katechetických dôvodov) popri latinských záväzných textoch. Nie je správne, ak sa nepovie laickej verejnosti, že konflikt byzantskej misie na Slovensku spôsobila z veľkej časti neprehľadná politika rímskej kúrie, ktorá bez toho, aby oznámila cirkevným metropolitom v Salzburgu a Pasove, že vytvára novú cirkevnú provinciu pre Svätoplukovu ríšu, dala Metodovi arcibiskupské kompetencie. Bolo to nedorozumenie, či iba politická taktika Svätej stolice v strednej Európe? Došlo k vyhnaniu Metodových stúpcov tak, ako to opisuje legenda napísaná tendenčným autorom dávno po ich vyhnaní, alebo išlo o hlbší dogmatický spor? Veď už pápež Štefan V. (885 – 891) bol presvedčeným stúpcenom „filioque“, čo stúpcenci byzantskej misie nemohli za nijakých okolností prijať.

Je veľa otázok a veľa možných odpovedí. Venujme sa im triezvo, používajúc vedeckú polemiku, bez toho, aby sme ublížili cyrilo-metodskej myšlienke, ktorú si vážia tak katolíci a evanjelici, ako aj pravoslávni, lebo ona sa stala nosnou ideou nášho národného obrodzenia.

Autor je tajomník

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Spôsoby banky

V roku 2008 som si požičal 100 000 korún, aby som pomohol otcovi Andrejovho kamaráta splatiť dlžobu za byť v Pezinku. Jemu pôžičku dať nechceli. Či mu moje peniaze skutočne pomohli, doteraz neviem. Lebo viac sa neozval...
Dlžobu som splatil v polovici roka 2010, následne som zašiel do banky, zrušil som účet a vec som považoval za vybavenú. Myslel som si, že som bol v tej veci v tejto banke posledný raz.

Pred niekoľkými dňami mi však prišiel list od istej vymáhateľskej „Group“ (skupiny) a v ňom oznam, že v onej banke mám „podnikateľský účet“ s nulovým zostatkom, ktorý „vošiel“ do debetu a za jeho „spravovanie“ dlhujem banke 61 eur a niekoľko centov. Nemám vraj otáľať so zaplatením dlhu na priložené číslo účtu.

Neváhal som, zašiel som do tej banky a zistil som, že od roku 2008 mi naozaj aj naďalej vedú účet. Na moje otázky som sa od úradníčky nedočkal odpovede: „Ako je možné, že mi päť rokov vediete účet, o ktorom nič neviem? Prečo som z neho nedostával výpisy? Dávno by som ho bol zrušil. A aj teraz, prečo ste vec posunuli vymáhateľskej firme bez toho, aby ste ma o splatení dlžoby požiadali vy?“ Samozrejme, že som sa rozhodol okamžite účet zrušiť. Úradníčka tak mĺkvo aj urobila. Stálo ma to už nie 61 eur a nejaké drobné, ale 68 eur a nejaké drobné. Na otázku, či tým sa moje problémy s bankou skončili, počul som: „Áno.“ Mohol som teda vyhlásiť, že do banky, ktorá mi za správu nulovej hodnoty vyúčtovala štvrtinovú sumu dôchodku mojej mamy, už v živote nezájdem. A oznámim to všetkým.

Tá banka sa volá OTP, pobočka na Krížnej ulici v Bratislave. Zďaleka sa jej vyhnete.

Matičiar, ak nemusíte, nechcete od bánk nič. Už dávno totiž nemáme „našské“ „dobročinné“ banky, ako to bolo pri vzniku najstarších slovenských bánk v 19. storočí. Spôsoby dnešných ne-našských bánk sú takéto.

NAJBLIŽŠIE VYDANIE

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY 14

vyjdú až 13. apríla 2013.
Viac aj na www.snn.sk

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska

Spod spravodajského pera

RYBNICKÍ MATIČIARI

V nedeľu 3. marca 2013 sa v Rybníku konalo valné zhromaždenie Miestneho odboru MS. Predseda Matice slovenskej Daniela Trňanová privítala prítomných matičiarov. Hostami zasadnutia boli riaditeľ Domu MS v Leviciach Miroslav Považan, starosta obce Imrich Králik a Milka Jakubíková, predsedníčka MO MS Levice. V pracovnej časti prebehli voľby do orgánov. Za predsedu odboru bola opätovne zvolená D. Trňanová, pracovný výbor bude ďalšie tri roky pracovať v nasledujúcom zložení: Blažena Švecová, Anna Uhnáková, Miroslava Závalcová, Karin Chlebová, Erika Brežánska, Izabela Havranová. Do dozorného výboru bola zvolená Miroslava Moravčíková. Po pracovnej časti nasledovala kultúrna časť programu, v ktorej vystúpili dlho očakávané Mrchane z Bánova. Vytvorili úžasnú atmosféru a svojimi originálnymi textami piesní rozveselili všetkých prítomných (najmä ženy). Legendu o Slovensku predniesla Anna Uhnáková a krásnu ľudovú pesničku zaspievala Zuzanka Brežánska. Na záver zhromaždenia všetci prítomní spoločne zaspievali matičnú hymnu Kto za pravdu horí. A ako je to na matičných stretnutiach v Rybníku už zvykom (rozchádzať sa prítomným nežiadať), v družnej debata a za spevu ľudových piesní s harmonikovým a gitarovým sprievodom veselá spoločnosť vytrvala až do neskorších hodín.

Erika BREŽÁNSKA

AKADÉMIA PRE GYMNAZISTOV

Dom Matice slovenskej v Bratislave a Historický odbor Matice slovenskej 12. marca 2013 pripravili v Kine Lumière v Bratislave Slávnostnú akadémiu k 200. výročiu úmrtia Antona Bernoláka. Takmer dvesto študentov gymnázia na Grösslingovej ul. malo možnosť

vypočuť si v podaní známej slovenskej herečky a pedagogičky Idy Rapaičovej úvod do Proglasu. Túto najstaršiu báseň našich dejín predniesla v pôvodnom jazyku aj v modernej slovenčine, čím upútala pozornosť mladých poslucháčov. Tí prejavili záujem aj o odbornú prednášku tajomníka Matice slovenskej, historika Petra Mulíka o národnej identite Antona Bernoláka, v rámci ktorej odznela ukážka básne veľkého slovenského barda Jána Hollého v slovenčine kodifikovanej pred 226 rokmi bernolákovcami. Prednášajúci vysvetlil poslucháčom, prečo sa cyrilo-metodská tradícia stala súčasťou slovenskej národnej ideológie. Zvlášť zdôraznil význam misie solúnskych bratov pre Slovákov, lebo tento inkulturačný počin s vlastným jazykom, písmom, literatúrou a právom sa uskutočnil pred 1 150 rokmi na našom území a pre našich predkov. Od nich sa dostal k ostatným Slovanom. Dobrovú atmosféru umocnila na záver recitácia básne Svatopluk v originálnom podaní Idy Rapaičovej.

Peter MULÍK

SV. CYRIL A METOD OČAMI DETÍ

V tomto roku si celé Slovensko pripomína 1 150. výročie príchodu vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda. K tomuto výročiu je naplánovaných mnoho podujatí, na ktorých si dôstojne pripomenieme tento medzník. Množstvo akcií bude prebiehať najmä v Nitre. Pracovníci Domu Matice slovenskej v Nitre vypísali súťaž a pripravili výstavu, ktorá prebiehala v nitrianskych školách pod názvom Sv. Cyril a Metod očami detí. Deti nitrianskych škôl posielali do tejto súťaže svoje kresby súvisiace nielen s dvojicou svätcov, ale aj s postavami a udalosťami, ktoré v tých dobách ovplyvňovali život na našom území. Práce detí hodnotila

odborná porota z radov umelcov a v stredu, 13. marca, organizátori vyhlásili výsledky súťaže, vyhodnotili a ocenili mladých umelcov. Pracovníčka D MS Veronika Bilicová privítala v Dome Matice slovenskej v Nitre prítomných návštevníkov, predovšetkým osobnosti, ktoré sa na tejto vernisáži zúčastnili: predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča, pracovníkov kultúry MÚ v Nitre, učiteľky a učiteľov škôl a ďalších prítomných. Riaditeľka Domu Matice slovenskej Mária Miháliková potom slávnostným príhovorom otvorila toto podujatie a nato pristúpili k oceňovaniu mladých autorov. Prevzali si nielen diplomy, ale aj vecné ceny za svoje práce z rúk predsedu Matice slovenskej, ale aj od členov odbornej poroty. V druhej časti vernisáže vystúpili deti zo základnej školy vo Veľkých Vozokoch s nainšcenovaným príbehom pozvania sv. Cyrila a Metoda moravským kniežaťom Rastislavom na Slovensko, resp. na Veľkú Moravu. Bola to oslava nielen ich príchodu na naše územie, ale pripomenutie si zavedenie hlaholiky ako písma Slovanov, katolíckej viery a staroslovenčiny do liturgických obradov. Deti predviedli veľmi jednoduchý príbeh, ale s hlbokou myšlienkou a veľkým nábojom a ich vystúpenie slávil zaslúžený úspech. Po skončení vernisáže sme si pozreli súťažné práce detí, ktoré boli skutočne na vysokej umeleckej úrovni. Výstava bola doplnená aj nesúťažnými prácami učiteľiek a niektorými prácami žiakov, ktoré sa do hodnotenia nedostali. Mali sme čo obdivovať. Treba vysloviť aj pochvalné slová na adresu pracovníkov Domu Matice slovenskej v Nitre, ktorí takto naštartovali tohtoročné oslavy vzácného výročia príchodu vierozvestcov na naše územie.

Milan HLŔŠKA

HLAVNÉ PODUJATIA MATICE SLOVENSKEJ V ROKU 2013

USKUTOČNILO SA:

Konferencia k 200. výročiu narodenia Samuela Tomášika
■ 8. február 2013, Chyžné

Matičná cyrilo-metodská púť do Ríma

■ 13. – 14. február 2013, Bratislava – Rím – Bratislava

Matica slovenská v národných dejinách – medzinárodná vedecká konferencia
■ 26. – 27. február 2013, Martin

Šaliensky Maľko – ústredné vyhodnotenie súťaže v prednese slovenských povestí

■ 15. marec 2013, Šaľa
Okresné kolá: DMS Levice, DMS Michalovce, DMS Spišská Nová Ves, DMS Lučenec, DMS Rožňava, DMS Rimavská Sobota, MO MS Veľký Kráľ, DMS Nitra

USKUTOČNÍ SA:

Slovesná jar 2013

Tradičný festival slovenskej literatúry, knižnej kultúry a umeleckého slova
■ 23. – 26. apríl 2013, Martin

Národná cyrilo-metodská slávnosť na Devíne – výročie úmrtia sv. Metoda

Vztyčenie štátnej vlajky Slovenskej republiky na Devinskom hrade
■ 27. – 28. apríl 2013, Bratislava-Devín

Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Ústredné vyhodnotenie celoštátnej súťaže v písaní slohových prác žiakov základných a stredných škôl v Slovenskej republike a v zahraničí
■ 12. jún 2013, Nové Zámky

100. výročie narodenia Gorazda Zvonického

Slávnostné otvorenie Pamätnej izby a ďalší program
■ 29. jún 2013, Michalovce

Svetové stretnutie Slovákov

■ 4. – 7. júl 2013, Košice

Cyrilo-metodská národná púť v Nitre

■ 5. júl 2013, Nitra

Dni panovníka Rastislava a jeho múdreho rozhodnutia

6. júl 2013, Hronský Beňadik Cyrilo-metodské oslavy v Prešove

■ 7. júl 2013, Prešov

Oslavy 150. výročia vzniku Matice slovenskej v Martine

- Odhalenie búst a súsošia sv. Cyrila a Metoda s premenovaním priestoru pred budovou Matice slovenskej
- Kongres slovenských Matic
- Národné matičné slávnosti v amfiteátri
- Slávnostné zasadanie výboru MS a Výboru NR SR pre kultúru a médiá a ďalší program
■ 2. – 4. august 2013, Martin

Konferencia o slovenskom juhu

■ september 2013, Štúrovo

Valné zhromaždenie Matice slovenskej

■ október / november 2013, Martin

Slávnostné ukončenie jubilejného Roka sv. Cyrila a Metoda

■ november/december 2013
Odhalenie súsošia sv. Cyrila, Metoda a Gorazda v Bratislave

PRIPOMÍNAME SI

30. marca

– v roku 1990 vznikla Stála konferencia slovenskej inteligencie Korene s cieľom oživiť túžbu Slovákov po samostatnosti a dosiahnuť štátnu suverenitu

31. marca

– pred 330 rokmi (1683) uhorský kráľ a rakúsky cisár Leopold I. uzavrel spojenectvo s poľským kráľom Jánom Sobieským, ktorý sa zaviazal poslať 40 000 vojakov, ak Turci ohrozia Viedeň
– v roku 1898 prešiel prvý parný vlak na železničnej trati Leopoldov – Lužianky

1. apríla

– pred 95 rokmi sa narodil Ján Kadár (1918 – 1979), najprv režisér bratislavského Krátkého filmu, neskôr hravých filmov, ktorý v roku 1966 získal najvyššie ocenenie Americkej filmovej akadémie, Oscara, za film Obchod na korze

2. apríla

– v roku 1848 sa vo Viedni stretli zástupcovia slovanských národov žijúcich v monarchii; Ľudovít Štúr tu vyslovil požiadavku spolupráce ako podmienku na získanie národnej slobody

3. apríla

– Mária Terézia v roku 1773 zakázala na území ríše mastičkárstvo a šarlatánske liečenie

4. apríla

– pred päťdesiatimi rokmi, v roku 1963, protagonistu justičných vražd Karola Bacíka odvolali z funkcie prvého tajomníka ÚV KSS

5. apríla

– v roku 1948 začala sa budovať Trať mládeže, železničné spojenie medzi Hronskou Dúbravou a Banskou Štiavnicou, za dva roky sa tu vystriedalo 50 000 mladých ľudí, začiatok tzv. Stavieb mládeže v ČSR

6. apríla

– 150. výročie narodenia veľkého slovenského maliara Jozefa Hanulu (1863 – 1944), pokračovateľa diela P. Bohúňa a J. B. Klemensa, jeho asi najznámejší obraz sa volá Na rodnej hrude

7. apríla

– v roku 1943 vatikánsky zástupca G. Buzio odovzdal predsedovi slovenskej vlády V. Tukovi demarš Svätej stolice proti deportácii židov, Tuka sa v tlači vyjadril: „Demarš neberiem na známosť!“

8. apríla

– tridsať rokov od smrti dramatika Štefana Kráľika (1909 – 1983), autora hier Buky podpolianske, Hry bez lásky, Svätá Barbora, Krásna neznáma...

9. apríla

– vedenie KSČ pred 45 rokmi prijal Dubčekom koncipovaný Akčný program, ktorým demokratizačný proces nadobudol oficiálny politický rámc; Moskva naň odpovedala politickým tlakom a manévrami vojsk na našom území

11. apríl

– pred 50 rokmi sa začal u nás proces rehabilitácie neprávom odsúdených osôb

12. apríl

– pred 110 rokmi sa v Skalici narodil spevák František Krištof Veselý, ktorý za života hral v päťdesiatich operetách a naspieval vyše dvesto stále živých slágrov

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.